

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra žurnalistiky

**MEDIÁLNÍ REPREZENTACE ZEMĚDĚLSKÉ KOLEKTIVIZACE A SROVNÁNÍ S
POŽADAVKY KSČ NA JEJÍ PODOBU**

**MEDIA REPRESENTATION OF COLLECTIVIZATION OF AGRICULTURE
COMPARED WITH THE DEMANDS OF THE COMMUNIST PARTY OF
CZECHOSLOVAKIA ON ITS FORM**

Magisterská diplomová práce

Bc. Věra Bartalová

Vedoucí práce PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití
přiznané literatury a pramenů. Práce má bez příloh a poznámek pod čarou 161 218 znaků.

V Olomouci dne 12. 4. 2014

Bc. Věra Bartalosová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Štěpánu Sedláčkovi za konzultace k metodologické části práce a Ing. Pavlu Herotovi, Ph.D. za připomínky k textu.

Děkuji také Bc. Danielu Storchovi, DiS. za korektury a postřehy k práci.

Především děkuji PhDr. Petru Orságovi, Ph.D. za vedení práce, motivaci k zpracování jejího tématu a diskuse i cenné rady při zasazování zjištěných dat do kontextu jejich vzniku.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá reprezentací zemědělské kolektivizace ve dvou zvolených médiích, Zemědělských novinách a v Rudém právu. Cílem bylo popsát, jak byl tento fenomén předkládán čtenářům. Součástí práce však bylo také určit požadavky, které na tuto reprezentaci kladla Komunistická strana a do jaké míry tyto požadavky byly ve sledovaných titulech naplňovány. K tomu dopomohla metoda kvantitativní obsahové analýzy. Všechna data byla následně zasazena do kontextu doby svého vzniku. Analýza ukázala, že novináři nevěnovali tématu takovou pozornost, jakou mu přikládala politická moc v zemi a často neplnili příkazy vládnoucí strany, což je v rozporu s tvrzeními v odborné literatuře a přináší tedy nový způsob pohledu na dějiny médií v době 50. let 20. století v Československu.

Annotation

This thesis deals with the representation of agricultural collectivization in two selected newspapers, Zemědělské noviny and Rude Pravo. The aim was to describe how was this phenomenon presented to readers. Main part of the work was however also focused on demands for this representation put by the Communist Party of Czechoslovakia and the rate to which these requirements have been performed in selected titles. Therefore, a content analysis has been conducted. All data were interpreted in the context of time of their origin. The analysis has revealed that journalists did not pay so much attention to this subject despite the claims made by the political power in the country and often did not fulfill the commands of the ruling party. This is in conflict with the claims in the literature and thus provides a new view at the history of media in the 1950's in Czechoslovakia.

Klíčová slova

KSČ; zemědělské kolektivizace; JZD; cenzura, ideologie; propagace; obsahová analýza; mediální reprezentace; Rudé právo; Zemědělské noviny; Československý novinář.

Keywords

Communist Party; collectivization of agriculture; JZD; Censorship, ideology; propagation; content analysis; media representations; Rudé právo; Zemědělské noviny; Československý novinář.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Teoretická východiska.....	5
2.1 Mediální konstrukce reality	5
2.2 Agenda-setting.....	7
2.3 Rámování.....	9
2.4 Ideologie	10
2.4.1 Ideologie ve zpravodajství	12
2.5 Dosavadní výzkumy propagace kolektivizace	13
2.5.1 Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století.....	14
3. Mediální kontext	16
3.1 Řízení médií.....	16
3.2 Cenzura.....	17
3.3 Zdroje informací	18
4. Zemědělská kolektivizace	20
5. Metodika.....	24
5.1 Kvantitativní obsahová analýza.....	24
5.2 Téma práce, cíle, výzkumné otázky a hypotézy	25
5.3 Fáze analýzy	27
6. Zemědělská kolektivizace v médiích	29
6.1 Rok 1949.....	29
6.2 Rok 1950.....	29
6.3 Rok 1951.....	30
6.4 Rok 1952.....	30
6.5 Rok 1953.....	30

7.	Analýza reprezentace zemědělské kolektivizace	31
7.1	Výzkumný vzorek.....	31
7.2	Jednotky analýzy	32
7.3	Sledované kategorie a proměnné.....	33
7.4	Úpravy metodiky	40
8.	Mediální reprezentace zemědělské kolektivizace	41
8.1	Prostor věnovaný zemědělské kolektivizaci.....	41
8.2	Rámce a témata reprezentace zemědělské kolektivizace.....	45
8.3	Kontext zemědělské kolektivizace v médiích	54
8.4	Zapojování ideologie	61
8.5	Mediální ukazatelé.....	64
8.6	Shrnutí	68
9.	Analýza požadavků na články o zemědělské kolektivizaci.....	70
9.1	Vzorek analýzy	70
9.2	Jednotky analýzy	71
9.3	Sledované kategorie a proměnné.....	73
9.4	Úpravy metodiky	76
10.	Požadavky na články o zemědělské kolektivizaci.....	77
10.1	Vývoj počtu článků o požadavcích	77
10.2	Zastoupení konkrétních požadavků	79
10.3	Shrnutí.....	86
11.	Vyhodnocení plnění požadavků na zemědělskou kolektivizaci.....	87
11.1	Způsob vyhodnocení požadavků.....	87
11.2	Míra plnění konkrétních požadavků	89
11.3	Vyhodnocení plnění požadavků.....	93
11.4	Shrnutí.....	96
12.	Nedostatky použité metodiky a nezachytitelné jevy	98

13.	Závěr.....	99
14.	Prameny.....	102
15.	Literatura	103
16.	Seznam grafů a tabulek	108
17.	Seznam příloh.....	110
18.	Přílohy	111

1. Úvod

„Jedním z nejdůležitějších úkolů všeho našeho tisku v tomto období je kampaň za vybudování a rozšíření jednotného zemědělského družstva.“¹

Tiskový zákon 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu Československých novinářů, vydaný 20. prosince 1950, deklaruje, že posláním tisku v nadcházejícím období bude „*napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu*“.² Nejen na základě této právní normy je období po roce 1948 v Československu spojováno s nesvobodou médií a s jejich úslužností vládnoucí *Komunistické straně československé* (dále jen KSČ). Na tom se shoduje veškerá odborná literatura zabývající se jak dějinami obecnými, tak těmi mediálními.³ Doba 50. let 20. století, na kterou se tato práce zaměřuje, je tedy odborníky i veřejností považována za éru, kdy novináři dobrovolně či ze strachu ze ztráty svého zaměstnání plnili příkazy KSČ a všechny uveřejněné obsahy byly prezentovány způsobem, který odpovídal požadavkům politických představitelů.

Úkolem této práce bude zjistit, zda skutečně způsob, jakým novináři informovali příjemce mediálních obsahů, přímo odpovídal představám o tom, jak by podle KSČ události měly být podávány. Výchozí pro nastávající výzkum bude bakalářská práce *Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století*,⁴ při jejímž vypracování bylo analýzou dobového pramene zjištěno, že vládnoucí strana nebyla spokojena s prací novinářů, zejména jim vytýkala profesní nedbalost a nedostatečné zapojování *ideologie* do publicistických, ale i zpravodajských textů. Jako zdroj k tomuto zjištění sloužil profesní časopis *Československý novinář* (bude představen v kapitole 9.1). Tento časopis navíc představuje periodikum, kterému se na odborné rovině dosud nikdo příliš nevěnoval,⁵ čímž se nabízí možnost objevení jiného pojetí analyzovaného období, případně potvrzení dosud platných tvrzení o něm.

¹ Jak má vypadat redakční plán. *Československý novinář*. č. 5, s. 4-5. 1949.

² Tiskový zákon 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu Československých novinářů.

³ Srovnej Bednařík, Jirák, Köpplová 2011: 251 nebo Končelík, Večeřa, Orság 2010: 137.

⁴ Bartalosová 2012.

⁵ Pomineme-li výchozí bakalářskou práci, časopis je zpracován jako slovníkové heslo v Knapík 2011 nebo Hudec 1982, v jiných dílech je pouze zmíněn.

Již při zpracování zmiňované bakalářské práce vyvstávalo podezření, že oficiální stranická kritika práce novinářů nemusí odrážet skutečnou podobu a kvalitu zveřejněných obsahů, ale mohla sloužit spíše jako motivace redaktorů k ještě většímu *ideologickému* působení na čtenáře.

V této práci tedy bude ověřováno, jestli výtky *Svazu československých novinářů*, které byly v časopise uveřejňované, skutečně reagovaly na mediální obsah daného období, či se potvrdí zmíněné podezření, že kritika sloužila např. k tomu, aby novináři zvýšili své úsilí v zapojování *ideologie*. Předkládaná práce si tak klade za cíl popsat mediální reprezentaci předem zvolené události, v tomto případě *zemědělské kolektivizace*, a následně srovnat články o ní s požadavky, které byly na prezentaci *kolektivizace* kladeny. Součástí práce také bude určení, který z analyzovaných titulů se více přiblížil představě KSČ. To vše bude provedeno se záměrem zjistit, zda skutečně hromadné sdělovací prostředky po roce 1948 plnily úkoly, které jim KSČ zadávala. Na základě skutečnosti, že většina požadavků otištěná v *Československém novináři* byla určena všem novinářům, výsledky této analýzy by měly být reprezentativní pro prezentaci jakéhokoliv jiného tématu, které bylo ve sledovaném období v médiích zachyceno.

Vzhledem ke skutečnosti, že předcházející práce se zaměřovala na období 50. let 20. století, bylo pro následující analýzu voleno mezi velkými událostmi, které se v té době odehrály, a přitom byly dostatečně reflektované jak v tisku, tak v *Československém novináři*, na jehož člancích byla založena zjištění, jež jsou výchozí pro tuto analýzu. Na základě předvýzkumu, prostudování odborné literatury a s přihlédnutím k deklaraci KSČ zaměřit se na propagaci *kolektivizace* (viz úvodní citát) byla vybrána již zmíněná *zemědělská kolektivizace* (stručně o jejím průběhu v kapitole 4). A to i po zohlednění k faktu, že zemědělská oblast měla své vlastní periodikum, *Zemědělské noviny*, které bude možné také zahrnout do výzkumu.

Předmětem práce tedy bude popsat reprezentaci první fáze *zemědělské kolektivizace* v 50. letech 20. století ve dvou denících – v *Rudém právu*, zastupujícím celostátní titul, a v *Zemědělských novinách* jakožto periodiku, které je zaměřeno na tematiku, jíž se týká téma práce. Články sloužící k rekonstrukci této reprezentace budou následně srovnány s požadavky, které na ně kladla KSČ. Tyto požadavky vycházely v časopise *Československý novinář*. Jak již bylo zmíněno, požadavky KSČ na podobu uveřejňovaných článků se lišily od skutečně otiskovaných textů, i když to bylo spíše z důvodů praktických než jako odraz

projevu nesouhlasu s komunistickým režimem, proto i prezentace zemědělské kolektivizace v novinách bude pravděpodobně jiná, než prostřednictvím jaké chtěla vládnoucí strana u veřejnosti vyvolat souhlas s tímto krokem.

Cílem práce tedy bude určit, jak odpovídá reprezentace *zemědělské kolektivizace* reprezentaci požadované od KSČ. Bude popsáno mediální zastoupení tohoto procesu v obou zvolených periodických, následně dojde k určení požadavků na články o něm. Na závěr práce bude zjištěno, který z titulů splnil tyto požadavky do větší míry.

Práce se bude zaměřovat na to, jakým způsobem chtěla KSČ reprezentovat *kolektivizaci*, tedy např. jaké zdroje novináři měli používat a jaké skutečně citovali v článcích, jaké hodnocení celého procesu *kolektivizace* a jaké *rámování* (koncept *rámování* bude vysvětlen v kapitole 2., věnované teoretickým východiskům práce) se v textech vyskytovalo. Pozornost bude také věnována zjištění konkrétních témat, jež se objevovala v tisku ve spojitosti s *kolektivizací*, kolik prostoru bylo tématu věnováno, jestli bylo do textů zapojováno *ideologické* působení (pojem *ideologie* bude definován v podkapitole 2.4) a v jaké míře. Všechny hypotézy o sledovaných výzkumných otázkách jsou stanoveny na základě výsledků předchozí bakalářské práce. V případech, kdy na jejím základě k analyzované oblasti nemohly být vysloveny hypotézy, byla použita odborná literatura pojednávající o mediálním kontextu doby a průběhu zemědělské kolektivizace.

Pro naplnění cíle práce byla vybrána *kvantitativní obsahová analýza*, která je pro svůj systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů v obdobných výzkumech nejvíce používaná. Pravidla a postup této metody jsou dány předem a během analýzy jsou neměnné, což zajišťuje vysoký stupeň ověřitelnosti. (Scherer 1998: 31) Tím bude umožněno objektivně ověřit závěry předchozí bakalářské diplomové v praxi. Podrobně bude celá metodika představena v páté kapitole a v kapitolách následujících.

Zamýšlená práce bude přínosná ve dvou směrech. Prvním je skutečnost, že samotný časopis *Československý novinář* nebyl dosud nikým jiným zkoumán, a proto představuje naprosto neprobádaný zdroj, který je po důkladné kritice veškerých uveřejněných informací přínosným pramenem o době, ve které vycházel. Svou právní i personální propojeností se stranou, která v té době držela na našem území všechnu politickou moc, přitom představuje prostředek přímého spojení mezi KSČ a novináři. Pokud je tedy známo, jak jakoukoliv událost požaduje prezentovat *Československý novinář*, je známo i jak ji chce prezentovat KSČ. Totéž analogicky platí o hodnocení i požadavcích směrem k novinářům.

Druhým podstatným přínosem bude nabídnutí nové optiky na média 50. let 20. století, stejně jako na novináře jakožto sluhy KSČ.

2. Teoretická východiska

Při zpracování teoretických konceptů musela být brána v úvahu specifičnost mediální situace v době, na kterou se práce zaměřuje. Nebylo možné vycházet např. z *teorie zpravodajských hodnot* (Galtung, Ruge 1965), která pojednává o znacích, jež musí událost/objekt mít, aby se stala/stal zprávou. (Galtung, Ruge 1965: 65) Vedlo k tomu vědomí, že hromadné sdělovací prostředky v 50. letech minulého století sloužily zájmům KSČ, která potřebovala propagovat svůj záměr na *kolektivizaci* veškeré soukromé zemědělské půdy, takže články z dané doby nemusely naplňovat tyto znaky, a přesto byly otištěny.⁶

Naopak budou představeny koncepty mediální *konstrukce reality*, *agenda-setting*, *rámování* a *ideologie*, kde u každého bude také ukázána jejich aplikace na zkoumané téma. Součástí této práce bude zároveň rešerše dosavadního zpracování tématu a představení bakalářské práce, z jejichž závěrů se vychází.

2.1 Mediální konstrukce reality

S myšlenkou reality jako sociálního konstruktů přišli v 60. letech Peter L. Berger a Thomas Luckmann, kteří ji poprvé publikovali v knize *The Social Construction of Reality: The Outline of the Sociology of Knowledge* (1966). Její základ tvoří poznatek, že každodenní svět není daný, ale má svůj původ v našich myšlenkách a činnostech, kterými její konstrukci současně udržujeme jako reálnou. (Berger, Luckmann 1999: 25 an.) Důležitým poznatkem tohoto přístupu je skutečnost, že společnost sice realitu konstruuje, ale okamžitě na to zapomíná, takže se na vlastní konstrukt dívá jako na něco objektivně daného. Celý proces přitom probíhá skrze interakci jedinců a jazyk, v němž se odehrává většina interakcí.

Každodenní realita se nám tedy jeví jako intersubjektivní, jako realita, kterou sdílíme s ostatními. Vědomí toho, že i ostatní vnímají svět stejně jako my, nám umožňuje interakci a komunikaci, protože i oni podléhají stejnému procesu objektivizace, jenž tím pádem vnáší do reality stejný řád.⁷ (ibidem: 28-29)

⁶ To ovšem neznamená, že by se koncept zpravodajských hodnot nedal pro práci použít. Protože je však známo a níže bude i dokázáno, že novináři byli povinni články o kolektivizaci upřednostňovat, není podstatné se jimi zabývat.

⁷ Což nevyklučuje, že pohledy jednotlivých lidí se liší, teorie pouze připomíná, že s ostatními žijeme ve stejném světě podléhajícímu stejným pravidlům. (Berger, Luckmann 1999: 29)

Podstatnou roli v celém procesu sehrává především právě jazyk. Ten nám poskytuje prostředky sloužící k neustále objektivizaci našich zkušeností, čímž je činí přístupnými pro komunikační partnery. Naše subjektivní zkušenosti a myšlenky v tomto procesu měníme v soubory sdílených významů, které jsou pak dostupné všem lidem. Jazyk zkušenosti jedince navíc typizuje a třídí, ale také anonymizuje, což zaručuje, že naše zážitky můžeme sdílet s kýmkoliv, respektive s dalším uživatelem jazyka. (ibidem: 42 an.) Zásadní je také neustálá reprodukce a legitimizace takto vykonstruované reality. (Sedláková 2008: 148)

Konstrukce reality přitom neprobíhá na rovině intersubjektivní komunikace, ale zapojují se do ní i média. Již v roce 1918 přišel Isaac Thomas s myšlenkou, „že jestliže je určitá situace lidmi definovaná jako reálná, je reálná i ve svých důsledcích.“⁸ Na média ji brzy aplikoval Walter Lippmann, když v knize *Public Opinion* (1922) upozornil, že čtenáři nejednají podle reálných situací, ale podle situací, které jim jako reálné prezentoval a definoval tisk. (Reifová 2004: 262-263)

Skutečnost je tedy až interpretací daného média a v tomto případě poskytnutá přímo KSČ. Základním principem této konstrukce je princip selekce témat, událostí a aktérů. Protože v pounorovém Československu byl v každé redakci přítomen dohlížecí redaktor, který rozhodoval, o čem a jak bude titul informovat, dalo by se očekávat, že v obou zvolených titulech bude výsledná reprezentace *kolektivizace* konstruována stejně. Přesto však najdeme rozdíly, které jsou způsobeny na počátku 50. let hlavně tím, že tito cenzoři nebyli dostatečně proškolení a své zásahy prováděli převážně intuitivně, (Končelík, Večeřa, Orság 2010: 139) uveřejňovaná reprezentace *kolektivizace* tedy bude ovlivněna konkrétním dohlížecím redaktorem. Do *mediální konstrukce reality* v tomto případě zasáhnou zejména její *ideologické příčiny*, které se budou snažit upřednostnit názor KSČ na *kolektivizaci* a její obhajobu před čtenáři.

⁸ Tzv. *Thomasův teorém* byl poprvé představen ve spise *Polish Peasant in Europe and America*. (Reifová 2004: 262-263)

2.2 Agenda-setting

Při analýze způsobu reprezentace zemědělské *kolektivizace* v médiích bude tato práce vycházet z konceptu *agenda-setting*⁹, který do výzkumu médií zavedli Maxwell McCombs a Don Shaw v roce 1968¹⁰, kdy publikovali svou studii o postojích nerozhodnutých voličů v městě Chapel Hill. (McCombs 2009: 17 an.) Základem této teorie je tvrzení, že témata zdůrazňovaná ve zpravodajství se postupem času stanou důležitá i pro jeho příjemce, tedy že média mají schopnost nastolovat agendu. (ibidem: 30)

Koncept přitom zmiňuje pouze schopnost médií přikládat tématům důležitost, netvrdí však, že dochází také k názorovému ovlivnění příjemců.¹¹ Nejlépe to vystihuje slavný výrok Bernarda Cohena, který prohlásil, že média nám neříkají, co si máme myslet, ale úspěšně nám vnucují, o čem máme přemýšlet. (Cohen 1963, citováno podle McCombs, Reynolds 2002: 1; překlad autorka) Reagujeme podle něj tedy nikoliv na skutečný svět, ale na médii vykonstruované *pseudoprostředí* a *pseudoobrazy*¹². (Cohen 1963, citováno podle McCombs - Reynolds 2002: 2; překlad autorka)

McCombs a Shaw, stejně jako další teoretici, kteří s konceptem *agenda-setting* později pracovali, nepopírají, že roli nehraje jen četnost zobrazování v médiích, ale i relevance těchto položek pro veřejnost. Proto rozlišují tzv. *obtrusive* a *unobtrusive* (vtíravá a nevtíravá, překlad autorka) témata. Jejich odlišení spočívá v míře každodenního styku s nimi. Pokud s nimi veřejnost přichází do kontaktu velmi často, bude to také vyvolávat její zájem o tato témata, která se v tomto případě označují jako *obtrusive*. S těmi *unobtrusive* se naopak veřejnost setkává minimálně a její zájem o ně skončí recepcí mediálního obsahu.¹³ (McCombs, Reynolds 2002: 8) V případě výzkumu zemědělské *kolektivizace* se jedná jednoznačně o *obtrusive* téma, jelikož mělo přímý vliv na život na venkově a současně bylo vedlejším efektem procesu *kolektivizace* zhoršení zásobování měst a příliv nových zaměstnanců do továren ve městech (viz níže). Také existuje předpoklad, že v zájmu *propagace* cílů KSČ

⁹ V češtině existuje jeho ekvivalent, *nastolování agendy*. V předkládané práci bude anglickým výrazem označován tento koncept, zatímco pro označení jevu bude používán český výraz.

¹⁰ Základ teorie byl položen již v knize *Public Opinion* (Lippmann 1922), kde bez pojmenování tohoto jevu Lippmann postuloval, že kognitivní mapu světa ležícího mimo naše bezprostřední zkušenosti určují média a veřejné mínění nereaguje na okolní prostředí, ale pseudoprostředí (termín zavedený taktéž Lippmannem, označuje projekci našich subjektivních hodnot na existující svět prostřednictvím navozených stereotypů). (Lippmann 1991: 4)

¹¹ Toto tvrzení není zcela pravdivé, viz níže.

¹² Těm se věnoval Daniel J. Boorstin, detailně je rozepsal v knize *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America* z roku 1962.

¹³ Rozdělení témat se pro jednotlivce může lišit, dobrým příkladem je nezaměstnanost - pro člověka, který ji nikdy nepoznal, má toto téma jinou důležitost než pro člověka, který si dlouhodobě hledá zaměstnání. (McCombs, Reynolds 2002: 8)

zlikvidovat soukromý sektor v zemědělství bude toto téma velmi často zmiňováno v dobových médiích.

Dosud jmenované je součástí tzv. prvního stupně *agenda-setting*, nicméně existuje ještě druhý, který upřesňuje nastolený koncept, že díky nastolování témat médií víme o čem přemýšlet, ale už ne jakým způsobem. Tím druhým je přenos významnosti *atributů*. Těmito *atributy* rozumíme „*charakteristiky a vlastnosti, které vyplňují obraz objektu*“.¹⁴ Právě zdůrazňováním jednotlivých *atributů* mají média moc ovlivnit, jak o zobrazovaných objektech budeme uvažovat. (ibidem: 112 an.) „*Atributy, které jsou prominentní v masových médiích, jsou prominentní i v názorech veřejnosti. (...) specifické aspekty mediálních obsahů o veřejných tématech jsou explicitně spojovány tak, aby ovlivňovaly veřejné mínění.*“¹⁵

Je přitom třeba mít na paměti, že doba přibližně druhé poloviny 20. století v Československu, jakožto i v dalších státech pod vlivem SSSR, byla specifická zcela opačným podílem na ovlivňování mediální agendy. Teoretici pracují s metaforou cibule (srovnej McCombs 2009: 149 an.; McCombs 2002: 12-13), kde politici tvoří vnější vrstvu, a mají na ni tedy nejmenší vliv (čím blíže ke středu, tím je vliv větší). Ve sledovaném období však média sloužila komunistické *propagaci* a byla zcela pod vlivem KSČ (viz kapitola 3), což se projevilo také ve skladbě témat a svobodě, respektive nesvobodě redakcí, nějak mediální agendu ovlivňovat.¹⁶

Během vývoje konceptu *agenda-setting* k němu byly připojeny či do něj zahrnuty další. Jsou jimi *framing* neboli *rámování*, kterému byla věnována samostatná podkapitola, protože bude mít významné místo i v nadcházející analýze, dále také *gatekeeping*, *kultivační analýza*, *priming* a do určité míry také *spirála mlčení*. (McCombs 2009: 131 an.)

S teorií *gatekeepingu* přišel již Walter Lippman (Lippmann 1922, stručně o ní např. Reifová 2004: 70-71), když popisoval selekci událostí ve zpravodajství. S konceptem *agenda-setting* byl propojen v 80. letech, když vědci začali pátrat po tom, kdo ovlivňuje a určuje mediální agendu. V kontextu svobodných médií hraje roli *gatekeepera* konkrétní zaměstnanec redakce, přičemž samozřejmě musí respektovat rutiny a směřování organizace, ve které je

¹⁴ McCombs 2009: 111.

¹⁵ McCombs 2009: 130. Aby došlo k jasnému odlišení mezi agendou objektů a jejich atributů, používají McCombs a Reynolds příklad s volbami: prezentování jednotlivých kandidátů je zvýznamňování jednotlivých objektů, zatímco způsob, jak o těchto jednotlivcích média zpravují, se již týká agendy atributů. (McCombs, Reynolds 2002: 10)

¹⁶ Toto tvrzení vychází z teoretické literatury o dějinách médií daného období, teprve analýza tematického složení vybraných periodik ukáže, jak tomu bylo v praxi (viz níže).

zaměstnán. Ve zkoumané době se však tato role přesunula na politický aparát státu. I když stále konkrétní rozhodnutí činil novinář, je důležité mít neustále na mysli, že v redakci byli zaměstnaní jen takoví pracovníci, kteří svou práci vykonávali v souladu se všemi stranickými požadavky.

Kultivační analýza George Gerbnera a teorie *spirály mlčení* od Elisabeth Noelle-Neumannové se zaměřují na psychické účinky *agenda-setting* na straně příjemců. Gerbner se zaměřil na účinky mediálních obsahů na jednotlivce, přičemž přišel s perspektivou tzv. „*zlého světa*“. Tou označoval pojetí divákova okolí jako nebezpečného, což bylo vyvoláno sledováním kriminálních pořadů. *Spirála mlčení* se zase zaměřila na ochotu podílet se na diskusi o veřejných tématech a projevování názorů v ní. (McCombs 2009: 131-133) *Priming* taktéž vychází z psychologie a zakládá se na myšlence selektivní pozornosti publika. To pak zvýznamňuje objekty, které jsou často prezentovány v médiích. (McCombs, Reynolds 2002: 14-15)

2.3 Rámování

Pojmem *rámování*¹⁷ se označuje jak konkrétní rámec mediálního obsahu, tak také proces jeho vzniku. Tímto procesem se míní vybírání určitých aspektů medializované reality a zvyšování jejich významnosti ve sdělení prosazováním určité definice problému, jeho hodnocení či doporučení řešení. (Becker, McCombs 1978: 301 an.) Samotný rámec pak tvoří ústřední organizační myšlenku mediálního obsahu, kterou mu dává kontext a napovídá, co je tématem. Toho se dosáhne prostřednictvím selekce, zdůrazňování, zamlčování a komentování. (McCombs 2009: 132-133)

Už z předchozí podkapitoly vyplynulo, že se jedná o popis a charakteristiku objektu, který je prezentován v médiích a tvoří dominantní perspektivu pohledu na něj (viz výše). Proto také bývají rámce popisovány jako interpretační schémata. (Entman 1993: 52) „*Většina rámců má sklon ke komplexnosti, protože obsahují nebo implikují množství atributů nižšího řádu. Jinými slovy, rámce jsou organizující principy, které zahrnují a zdůrazňují určité*

¹⁷ Koncept vychází ze sociologických a psychologických kořenů. Na poli psychologie jej experimentálně potvrdili Kahneman a Tverski, kde se zaměřili na to, jak různá prezentace totožného problému ovlivňuje rozhodování člověka. (Scheufele, Tewskbury 2007: 11) V oblasti sociologie se mu věnoval např. Goffman (Goffman 1974), který postuloval, že jednotlivec nemůže zcela porozumět světu kolem sebe, a proto se při vystavení novým informacím spoléhá na interpretační schémata a primární rámování.

atributy nižšího řádu na úkor mnoha dalších. Rámce slouží jako výkonné prostředky spojování mikroatributů, a v důsledku je tedy lze považovat za makroatributy.“¹⁸

Podle Entmana (Entman 1993) přes dosavadní výzkum nebylo zjištěno, jak přesně se rámce vepisují a manifestují v textu, ani jak ovlivňují myšlení jeho příjemců. Jisté však je, že *rámování* má v komunikačním procesu čtyři významné složky: *komunikátora, text, příjemce a kulturu*. Přičemž *komunikátor* vědomě či nevědomě rozhoduje, co bude sdělováno, na základě rámců, které sdělení může mít. *Text* již obsahuje tyto rámce, které jsou manifestovány určitými klíčovými slovy, frázemi, stereotypními obrazy či větami, které je posilují. Rámce pak směřují *příjemcovo* myšlení, přičemž čtenářem identifikované rámce se mohou i nemusí shodovat s těmi, které zamýšlel *komunikátor*. *Kultura* přitom určuje, které rámce jsou v dané společnosti považované za primární¹⁹, čímž usnadňuje interpretaci. (Entman 1993: 52-53) Také u *zemědělské kolektivizace* je předpoklad, že bude docházet k zvýznamňování některých aspektů, zatímco jiné budou upozadovány či zcela opomíjeny. Konkrétně je očekáváno, že KSČ bude požadovat, aby téma bylo *rámováno* z hlediska *ideologického* významu (viz hypotézy), zatímco deníky se soustředí spíše na ekonomický a společenský význam, které jsou pro novináře lépe uchopitelné už vzhledem ke skutečnosti, že období 50. let se vyznačovalo vysokou mírou novinářů bez adekvátního vzdělání nejen na *ideologické* úrovni. K této domněnce také vede fakt, že *kolektivizace* v zemědělství nepřinesla žádné ekonomické výhody.

2.4 Ideologie

Ideologie jako termín prošla od zavedení do vědeckého paradigmatu vlastním vývojem. Termín poprvé použil Antoine Destutt de Tracy v roce 1796.²⁰ Chápal jej jako neutrální označení pro novou vědu, která se zabývala procesem tvorby a fungování idejí ve společnosti. (Reifová 2004: 82)

Politickým termínem se *ideologie* stává až na přelomu 18. a 19. století. Svého moderního pojetí se dočkal s marxismem, přičemž Marx a Engels přisuzují neutrálnímu pojetí jen negativní konotace a definují *ideologii* jako falešné vědomí zakrývající skutečnost.

¹⁸ McCombs, Ghanemová 2001: 74, citováno podle McCombs 2009.

¹⁹ Koncept *rámování* pracuje hlavně s dominantními významy, přičemž si uvědomuje, že je tímto oslabován v kontextu teorií pracujících s autonomií příjemců a polysémií sdělení. (Entman 1993: 56)

²⁰ Fakticky se *ideologií* však zabývali již Aristoteles v Politice, Machiavelli ve Vladaři, dále Hume, Locke a Rousseau, pouze nepoužili toto označení. (Šaradín 2001: 44)

V současné době se setkáváme celkem se třemi koncepty tohoto pojmu: s negativním, v němž převládá psychologizující pojetí a je spojen s kritickou teorií; s pozitivním, do kterého se zahrnují programové aspekty a vize; a s neutrálním, kdy se neutralitou myslí snaha o objektivitu a konstatování určitého jevu. Přes snahu teoretiků nelze z důvodu tohoto trojího pojetí pojmu vytvořit jednu definici²¹ *ideologie*. (Šaradín 2001)

Pojetí *ideologie* v marxismu je silně poznamenáno propojením s teoriemi o *třídách*, *základně a nadstavbě*. „*Vládoucí myšlenky nejsou nic jiného než ideový výraz vládnoucích materiálních poměrů, neboli vládnoucích materiálních poměrů vyjádřené v podobě myšlenek; tedy poměry, které právě činí z jedné třídy třídu vládnoucí, tedy myšlenky panství této třídy.*“ (Marx, Engels, 1952: 49) To omezuje její použití v současnosti, kdy civilizace není rozdělena na třídy, marxistický výklad je také kritizován pro svůj ekonomický redukcionismus. (Šaradín 2001: 79; Reifová 2004: 82) Ve své době však bylo toto pojetí legitimní a *ideologie* nabývala dvojího významu: buďto negativního jako určitého tmářství, sloužícího k udržení buržoazie u moci, nebo v pozitivním smyslu jako pozitivního učení, jež slouží jako revoluční nástroj dělnické třídy, případně podle Lenina jako vědecký nástroj. (Šaradín 2001: 31-32)

Konceptu se věnovali také Althusser a Gramsci, kteří jej propojili s konceptem *hegemonie*. Jejich pojetí *hegemonie* shrnul Ivo Krsek jako „*schopnost dominantních tříd uplatňovat ve společnosti sociální a kulturní vůdcovství, jež však není realizováno přímo prostřednictvím násilí, ale spíše nepřímo – prostřednictvím ekonomické, politické a kulturní manipulace.*“²²

Marxistické pojetí *ideologie*, jak bylo uvedeno výše, bylo používáno v negativním smyslu. Přesto pro tuto práci bude stěžejní Šaradínova neutrálně-pozitivní definice. Důvodem je zaměření na dobu, ve které KSČ vnímala své pojetí *ideologie* jako neutrální (viz požadavky na zahrnutí *ideologie* do zpravodajství v kapitole 3) či dokonce pozitivní, kdy její pomocí chtěli komunisté motivovat dělnickou třídu k zahájení revoluce (viz výše).²³

Ideologie tedy v tomto výzkumu bude chápána jako „*systém kolektivního udržování idejí, věr a postojů, jež obhajují jistý model sociálních vztahů a uspořádání, který je zároveň cílem, anebo systém zaměřených na ospravedlnění určitého modelu chování, který se své*

²¹ Pavel Šaradín vytvořil dvě, přičemž jednu nazval jako pozitivně-neutrální, druhou jako negativní. (Šaradín 2001: 80)

²² Krsek 2005: 51.

²³ Rozhodnutí o použití neutrálně-pozitivní či negativní definice bylo učiněno na základě předvýzkumu časopisu *Československý novinář*, který ukázal, že právě neutrálně-pozitivní definice lépe odpovídá pojetí *ideologie* v otiskovaných člancích.

*návrhy snaží zavádět, realizovat, uskutečňovat nebo udržovat. Ideologie je funkcionalizací mocenských vztahů a slouží jako záruka zřetelného vývoje a emancipace společnosti.*²⁴

S *ideologií* v článcích o *kolektivizaci* souvisí i pojem *propaganda* jakožto záměrná a systematická snaha o formování představ, názorů a postojů za účelem dosažení takové reakce, která je v souladu s úmysly propagandisty, v tomto případě komunistické strany. Jedná se o institucionalizované šíření ideí, doktrín nebo celých *ideologií* a přesvědčování lidí o jejich správnosti, často za použití médií. Podle definice Herberta Blumera je *propaganda* oblast práce s veřejností, založená na převaze emotivních prvků nad racionálními. Zejména ve spojení s totalitními režimy má negativní konotace. (Reifová a kol. 2004: 192-194).

2.4.1 Ideologie ve zpravodajství

Zpravodajství nemůže být podle van Dijka (van Dijk 1998) nikdy hodnotově neutrální. Přináší totiž nejen informace o aktuálních událostech, ale i hodnoty, představy a ideje, čímž ukazuje, co je podstatné, kdo je významný a co je považováno za normální, stejně jako prezentuje, co je trestuhodné²⁵ a deviantní. Tím se podílí na šíření dominantní *ideologie* ve společnosti.²⁶ Ta se v něm často objevuje jako něco nevyřčeného, co je prezentováno jako nezpochybnitelné a samozřejmé. (van Dijk 1998: 188)

Ve vztahu k *ideologii* se uplatňují ve zpravodajství dvě roviny: jako sociální instituce napomáhá zpravodajství sociálnímu dialogu, který udržuje status quo, společenskou rovnováhu a plní tak určitou *ideologickou* funkci. Novinářství a pojetí této profese však také představuje specifickou profesní kulturu. Ta je formou *ideologie* skrze sdílení určitých hodnot. (Trampota 2006: 164)

Zpravodajství pak lze považovat za projev *hegemonie*, skrze něj totiž mocenský aparát prosazuje své zájmy. Nepoužívá k tomu však sílu, ale pracuje v symbolické rovině. (ibidem: 172)

²⁴ Definice Pavla Šaradína (Šaradín 2001: 80) vycházející z pojetí Hamiltona a Schwartzmantela.

²⁵ Hall (1978) zdůrazňuje, že projevy *ideologie* jsou jasnější u událostí, které ohrožují stabilitu společnosti, její dominantní hodnoty a sociální řád. Takto činící aktér je pak prezentován v negativním *rámování* (viz 2. 3). (Hall 1978: 69)

²⁶ Zpravodajství získalo *ideologickou* moc pro svou schopnost informovat najednou miliony lidí. „*Ekonomické a politické podmínky produkce zpravodajství jim poskytují zájem zprostředkovávat ideje z určité perspektivy pohledu. Artikulace ideologie ve zprávách naplňuje kontinuálně a prostřednictvím každodenního posilování základní funkce reprodukce přesvědčení a názorů komunity.*“ (Fowler 1991, citováno podle Trampota 2006)

2.5 Dosavadní výzkumy propagace kolektivizace

O *kolektivizaci* českého venkova vzniklo mnoho publikací, ať již v době vlády KSČ, tak v období po sametové revoluci v roce 1989. Literatura před tímto rokem však podléhala cenzuře, byla *ideologicky* zatížená a měla sloužit k vyvolání souhlasu s tímto krokem. Z postkomunistického období jsou ceněny podle Václava Rumla (Ruml 2012) zejména práce Karla Jecha (Jech 2008) a Jany Pšeničkové (Pšeničková 2003 - 2008), první za poskytnutí mnohostranného pohledu na celý proces, druhá pak za zpracování a uspořádání dokumentů Národního archivu, které se ho týkaly. Za zmínku stojí také sborník uspořádaný Petrem Blažkem a Michalem Kubálkem (Blažek, Kubálek 2008), který vznikl uspořádáním příspěvků mezinárodní konference *Kolektivizace v Československu a střeoevropské souvislosti 1948-1960*.

Samotnou prezentací *kolektivizace* a jejího zachycení v médiích se zabývalo několik prací. Martin Šikula (Šikula 2011) se zaměřil na úlohu okresního tisku při její *propagaci*. Ve svém výzkumu cílil na zapojování tisku do celého procesu a následně na analýzu satiry, která měla přispět k veřejnému odsouzení odpůrců *kolektivizace*. Velký přínos práce spočívá v použití okresních novin jako historického pramene, kde docházelo ve vícero aspektech k větší diverzitě než u celostátního tisku, a také v zaměření se na specifickou formu, humor.

Většina dosud publikovaných textů se zabývá spíše *propagací kolektivizace* ve filmu. Jan Jaroš a Petr Kopal (Jaroš, Kopal 2012) se zaměřili na film Karla Kachyni a Vojtěcha Jasného *Neobyčejná léta*²⁷ (1952) a samostatný snímek Jasného *Všichni dobří rodáci* (1968). Jejich práce se zaměřila na praktické aspekty tvorby filmu, který nejenže vznikl v době přísné *cenzury* (o cenzuře více v části 3.2), ale navíc byl točen s účelem sloužit *propagandistickým* potřebám KSČ. Autoři práce se proto zaměřují třeba na politiku výběru herců pro kladné/záporné postavy, způsob, jakým musel ve filmu být prezentován návod na vstup do JZD apod. Všímají si hlavně motivů, které byly ustaveny jako povinné pro další filmy podobného zaměření. Obdobnou byla také práce Petra Slintáka²⁸, který se zabýval o více než třicet let mladším filmem *Hauři* (1987). Jeho článek se navíc zaměřil na způsob, jakým byl film přijímán, a na způsob konstrukce rozporu mezi městy a venkovem.

²⁷ Filmem *Neobyčejná léta* se zabýval také např. Jiří Urban (Urban 2012), protože však práce Jaroše a Kopala je v ohledu na téma této práce propracovanější, bude pouze takto zmíněn.

²⁸ Např. Slinták 2012, autor o obrazu kolektivizace v českém filmu publikoval vícero prací.

Společným nedostatkem z pohledu této práce je zaměření obou dvou článků na obsah filmu a kontext doby, přičemž jejich analýza je prováděna spíše intuitivně bez metodologického zakotvení.

Výzkumem novinářského povolání a mediálních obsahů, které mají blízko k tématu práce, se v českém kontextu²⁹ zabývala zejména analýza *Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů*³⁰ tandemu Jaromír Volek a Jan Jiráček, kteří se soustředili na proměnu vnímání novinářského povolání samotnými žurnalisty, přičemž zachytili rozdíly v tomto pojetí způsobené zejména věkem novinářů. Ten odrážel vývoj profese během posledních padesáti let, a tedy změnu politickou a s ní související ekonomické, *ideologické* a další proměny, kterými prošla česká/československá média. Tato analýza se nejvíce tematicky blíží cíli předkládané práce, přičemž se shoduje jak metodou výzkumu, tak se také zaměřuje na výzkum novinářského povolání a na politické, ekonomické a institucionální tlaky, které na něj byly kladeny v průběhu let.

2.5.1 Dobová reflexe novinářského povolání v časopise *Československý novinář* v 50. letech 20. století

Samostatná podkapitola je věnována představení závěru bakalářské diplomové práce³¹, na kterou tato diplomová práce přímo navazuje. Nadcházející úsek práce uvede zjištění, která z ní vycházejí, a přitom jsou relevantní k nadcházejícímu výzkumu. Ne všechna zjištění z bakalářské práce totiž budou ověřována.

V předchozí práci byl pomocí kvalitativních metod zrekonstruován obraz novinářů, který budovala a následně šířila mezi redaktory KSČ v časopise *Československý novinář*. Prostřednictvím tohoto periodika vládnoucí strana nejen komunikovala s novináři, ale především jim svými články poskytovala vzory, hodnotila jejich práci a komunikovala požadavky, které měla na jejich následnou tvorbu. Není možné popřít, že tento obraz nemusel odpovídat skutečnosti, ale v souladu s konceptem *agendy-setting* (viz výše) toto ani není nutné. Pro tento výzkum bylo podstatné, jak daný obraz vypadal.

²⁹ Zahraniční studie zde nejsou uvedeny, jelikož český mediální kontext byl ve sledovaném období příliš specifický. Srovnání by bylo možné pouze se sovětským.

³⁰ Volek, Jiráček 2006.

³¹ Bartalosoová 2012.

Na základě této práce bylo zjištěno, že novinářům bylo kladeno za povinnost zapojovat *ideologické* působení do všech textů včetně těch zpravodajských. To znamená zcela jinou podobu tohoto stylu oproti současnosti, kdy se jakýkoliv vliv *ideologie* a nefaktografických údajů zcela zapovídá.³² Podle KSČ novináři tuto svou povinnost nikdy ve sledovaném období nesplnili, a pokud, tak v nedostatečné míře. Častý požadavek na propojení článků s *ideologickým* působením se objevoval zejména v souvislosti se zpravováním o procesu vzniku JZD, což také poskytlo inspiraci při výběru tématu, na kterém bude kvalita novinových článků analyzována.

Kvalita práce redaktorů obecně podléhala kritice, podle vedení redakcí a politických představitelů byli novináři nedbalí, články psali bez jakékoliv předchozí přípravy k tématu a jejich cílem bylo odevzdat hotový text do uzávěrky bez ohledu na jeho prý často nízkou úroveň.³³ Novináři byli kritizováni za ulehčování si své práce používáním a dokonce přejímáním celých agenturních zpráv, což vedlo k publikování velmi podobných článků v už tak velmi málo rozmanitém spektru titulů. Ke konci zkoumaného období se sice v *Československém novináři* objevují informace o narůstající kvalitě uveřejňovaných článků, ta však nikdy nedosáhla požadované úrovně.³⁴

Z těchto zjištění vycházejí hypotézy (viz níže), které budou v analytické části této práce ověřovány.

³² Např. Trampota 2006: 143 an. S tím jsou v ostrém kontrastu pokyny v učebnicích žurnalistiky před rokem 1989, ve kterých se odsuzuje buržoazní žurnalistika právě pro její snahu o apolitičnost, vyváženost a objektivitu, např. Hudec 1987.

³³ Pokud se toto tvrzení ukáže být ve výsledku pravdivé, jednou z příčin by mohla být míra dohledu na mediální obsah a odcizení novinářů od výsledků své práce způsobené několika úrovněmi autocenzury a cenzury. (viz podkapitola 3. 2)

³⁴ Také je potřeba opět připomenout tezi, že redakce časopisu neustále kritizovala kvalitu článků ve vydávaných médiích, aby stále znovu podněcovala k jejímu nárůstu. Jak však bylo zmíněno výše, kvality žurnalistické práce spočívaly v jiných aspektech než v současné době.

3. Mediální kontext

Aby bylo možné analyzovat uveřejňované články v kontextu doby, ve které vycházely, je potřeba přiblížit způsob fungování médií v době po únorovém převratu. Tématem této práce ale není popis daného období, proto budou zmíněny jen ty aspekty mediální praxe, které budou mít vztah k aktuálnímu výzkumu.³⁵

3.1 Řízení médií

Řízení médií v 50. letech bylo ovlivněno procesy, které započaly již v květnu 1945. Zástupci tisku České národní rady vyhlásili noviny za národní majetek, jenž se nesměl stát předmětem výdělečného podnikání jednotlivců ani skupin. Organizace novin pak měla být podřízena poslání tisku jako činitele veřejného života. (Bednařík 2004: 132) KSČ si s nástupem k moci v roce 1948 uvědomovala nutnost ovládnutí veřejného mínění a hromadných sdělovacích prostředků, kterým přidělila roli *propagandistické*, výchovné, přesvědčovací a osvětové instituce. (Bednařík a kol. 2011: 251)

Tiskový zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů definoval poslání tisku „*napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu.*“³⁶ Zásadní vliv na média mělo ministerstvo informací, muselo se o něj však dělit s *Kulturním a propagačním ÚV KSČ*.³⁷ V roce 1953 však tento způsob řízení médií skončil zánikem ministerstva. (Končelík, Večeřa, Orság 2010: 138)

Obecně lze konstatovat, že československá média, stejně jako média všech států tzv. východního bloku, se po únoru 1948 přizpůsobovala direktivám Komunistické strany Sovětského svazu. To však neznamená, že se jednalo o jednotnou linii. Naopak analýzou dobových pramenů bylo odhaleno, že se lišila míra sovětského dohledu jak v jednotlivých státech, tak v těchto státech v různých historických obdobích.³⁸ Řízení našich médií po roce

³⁵ Protože v analýze budeme pracovat pouze s tištěnými prameny, představí tato kapitola pouze kontext tištěných médií.

³⁶ Tiskový zákon 184/1950 Sb.

³⁷ Mezi těmito institucemi kvůli tomu vznikaly spory, zejména mezi jejich představiteli, ministrem Václavem Kopeckým a vedoucím oddělení Gustavem Barešem. (Knapík, Franc 2011: 23)

³⁸ Groman připomíná, že praktické výstupy žurnalistů jsou vždy ovlivněny dvoukolově: nepopírá, že z mocenského centra totalitních států přichází direktivy, zdůrazňuje však, že tyto jsou při aplikování na nižší

1948 tedy odpovídá modelu, kdy se na ose *KSČ/vedení státu - nižší stupně státní moci - média - veřejnost* různou měrou podílí všechny zmiňované prvky na výsledné podobě komunikace, respektive *propagandy*. (Groman 2008: 57 an.)

Obsazení redakcí prošlo po roce 1945 několika změnami. Nejdříve byly provedeny čistky, které měly vyloučit z novinářských řad všechny novináře sloužící za války německé *propagandě* a zájmům Říše. (Bednařík 2004: 139) Následně se s nástupem monopolu komunistické strany dostala ke slovu otázka *ideologického* působení a pro přijetí do novinářského povolání byly důležitější kádrové posudky než profesní zkušenosti. Jako celek byli ve sledovaném období redaktori ovládáni skrze podmínku povinného členství ve *Svazu československých novinářů*. Když toto členství ztratili, museli své profese zanechat. Ze stanov *Svazu* se tak stal důležitý nástroj kontroly a uplatňování moci nad novináři.

Hlavním cílem znárodněného tisku nadále nebyl zisk, protože hromadné sdělovací prostředky byly převedeny do rozpočtové sféry. To také vedlo k omezení plochy inzerce, což souviselo nejen s nezávislostí na příjmech z ní, ale také s jedním z nejzásadnějších způsobů kontroly tisku - s přidělováním papíru, kterého byl v té době nedostatek. I to mělo na starost ministerstvo kultury, čímž získalo absolutní závislost vydavatelství na svých rozhodnutích. (Bednařík, Cebe 2008: 55)

3.2 Cenzura

Oficiálně byla Ústavou z roku 1948 zajištěna svoboda projevu, tisku a byl deklarován zákaz cenzury.³⁹ Ve skutečnosti však vláda vydávala právní normy, jež vymezovaly mantinely práce novinářů. Byly to tedy spíše dokumenty a nařízení KSČ, cenzurní instituce a materiály *Svazu*, které měly hlavní vliv na výslednou podobu komunikátů. Novináři nebyli odpovědní svým čtenářům, nýbrž KSČ, které napomáhali v prosazování jejích cílů. (Končelík, Večeřa, Orság 2010: 137)

Hlavním rysem cenzury byla snaha „*maximalizovat kontrolu KSČ nad průběhem mediální komunikace a izolovat tak občany od „závadných informací“ a orientovat jejich*

úrovně řízení pozměňovány a upravovány podle situace a také iniciativy jednotlivých pracovníků, přičemž se projevují také jejich partikulární zájmy (Groman 2008: 57).

³⁹Ústavní zákon 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, § 18:

(1) Svoboda projevu se zaručuje.

(2) Každý může v mezích zákona projevovat své mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jakýmkoli jiným způsobem. Výkon tohoto práva nemůže být nikomu na újmu. (Ústava ČSR 150/1948 Sb.)

*názory žádoucím směrem.*⁴⁰ Zpočátku probíhala denní kontrola prováděná rozhlasovým a tiskovým odborem ÚV KSČ, který dohlížel v první řadě na spolupráci redakcí a jejich personální složení, zejména jejich vedení. V dané době totiž za obsah periodika nesl odpovědnost šéfredaktor. Od roku 1950 byla v redakcích zřízena funkce dohlížecího redaktora, kterou zastávali dva politicky uvědomělí pracovníci. (Bednařík a kol., 2011: 257)

Formálně se cenzura opírala zejména o *Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky*⁴¹. Zákon definoval velezradu, sdužování proti státu a pobuřování proti republice, pro potřeby této práce je však zásadní, že se zmiňoval také o nedovoleném zpravodajství.⁴² V paragrafech 60 až 63 byly nastaveny podmínky, při jejichž naplnění bylo možné zakázat vydávání periodika a také odmítnout povolení vydávání periodika nového, pokud měl být vydavatelem člověk, kterému již bylo dříve na základě tohoto zákona vydávání jiného média zakázáno. (Köpplová a kol. 2003: 387) Od vydání jeho novely č. 86/1950 Sb., bylo možné sankcionovat také umožnění šíření pobuřujících projevů.

Mimořádné postavení v rámci *cenzury* měla redakce *Rudého práva*, která se těšila důvěře ze strany režimu, byla obsazena novináři-komunisty a měla právo určovat mediální agendu. To je jedním z důvodů, proč byl tento titul zahrnut do analýzy.

3.3 Zdroje informací

KSČ důsledně trvala na informačním monopolu v zemi. Proto byly všechny agentury na našem území centralizovány a následně přiřazeny k *Československé tiskové kanceláři* (dále jen *ČTK*). Ta se tím stala jediným zpravodajským orgánem v zemi. Jediným povoleným zdrojem zahraničních zpráv byla sovětská agentura *TASS*, vykladačem mezinárodní politiky byl výhradně aparát KSČ. (Končelík, Večeřa, Orság 2010: 144)

ČTK se v době totalitní vlády KSČ zaměřila spíše na šíření *ideologie* než zpravodajského obsahu. „*Informace a jejich tok byly omezovány, upravovány, záměrně zkreslovány, obsahovaly polopravdy i vědomé nepravdy. Výsledkem byla nedostatečně, jednostranně*

⁴⁰ (Končelík, Večeřa, Orság 2010: 137). Právě snahy orientovat názory čtenářů jsou využívány při analýze zobrazování kolektivizace.

⁴¹ Právní norma byla přijata Národním shromážděním 6. října 1948.

⁴² Bylo posuzováno, zda otištěný mediální obsah spáchal trestný čin podle §§ 492 a 493 trestního řádu ze dne 23. května 1873, č. 119 ř. z., tedy ještě z období Rakouska-Uherska. Zákaz mohl být uplatněn buď trvale, nebo na dobu od jednoho do šesti měsíců. Vydavatelé současně hrozilo odnětí svobody na dobu od osmi dnů do jednoho roku. (Zákon č. 231/1948 Sb.)

*informovaná společnost, zkreslené a dezinformované veřejné mínění, jakožto i politická místa.*⁴³ Postupně byly proto v rámci jejího fungování ustaveny dva základní úkoly: jedním bylo zpravodajství pro média, druhým speciální zpravodajství pro aparát KSČ. Druhý z nich se pak zaměřoval především na informace o exilu, na souhrny zahraničních zpráv a podléhal utajení. (ibidem: 144)

V případě domácího zpravodajství se novináři museli řídit výkladem *Rudého práva*, u toho zahraničního pak linií ČTK. To vedlo k unifikaci článků, redaktoři postupně rezignovali na snahu odlišit se od svých kolegů z ostatních titulů, naopak preferovali, pokud ničím nevyčnívali. Jako zdroje informací používali převážně oficiální vyjádření úředníků, kteří tak určovali mediální agendu. (ibidem 2010: 145) Samotná KSČ vytýkala novinářům nedostatečnou práci se zdroji⁴⁴, ovšem spíše než v hledání a uvádění opozitních názorů se je tím snažila motivovat k citování osob, které by oficiální výklad podpořily.

Přiznaným cílem funkcionářů bylo třídit a omezovat informace v souladu se snahou vytvořit *ideologické* pouto mezi občany a režimem. Tento přístup k šíření informací však vedl u veřejnosti buďto k úplné ztrátě zájmu o informace, nebo naopak k zájmu na jejich získávání z jiných zdrojů, zejména zakázaných nebo nepřístupných titulů a zahraničního rozhlasového zpravodajství. (Kaplan, Tomášek 1994: 51)

Podkapitola o zdrojích informací byla do práce zařazena, protože způsob práce s nimi bude jedním z bodů analýzy. Také závěrečné srovnání způsobu zobrazení *kolektivizace* bude moci odhalit, jestli v praxi skutečně došlo ke sjednocení mediálních obsahů v rozličných titulech.

⁴³ Kaplan, Tomášek 1994: 50.

⁴⁴ Srovnej Zapomněli jsme už být novináři? *Československý novinář*. 1956. s. 49-50. nebo K naléhavým otázkám zlepšení novinářské práce. *Československý novinář*. 1951, č. 1, s. 10-11.

4. Zemědělská kolektivizace

Kolektivizace je považována za jednu z největších a nejzásadnějších změn, které se v 50. letech 20. století odehrály. Logicky se podepsala především na českém venkově, kde došlo k výrazné proměně majetkové a sociální struktury.⁴⁵ Proces samozřejmě neměl jen hmotné následky pro zasažené rodiny, bývalý ústavní soudce Antonín Procházka prohlásil, že vyhánění selských rodin z půdy naplňuje skutkovou podstatu zločinu proti lidskosti definovaného v mezinárodním právu.⁴⁶

Kolektivizaci je potřeba terminologicky vymežit, aby nedocházelo k zaměňování s pojmem *združstevňování*. Mezi *kolektivizaci* prosazovanou KSČ po únoru 1948 a *družstevní hnutí* není možné v žádném případě klást rovnítko a považovat je za synonyma. *Združstevňování* reagovalo na potřeby hospodářů, vyznačovalo se demokratickými rysy a mělo na našem území dlouholetou tradici. (Pernes 2008: 77) Podle Jany Burešové zato „*termínem kolektivizace v podmínkách Československa označujeme dění na venkově v 50. letech, přesně v období let 1949-1960.*“⁴⁷ Než bude přistoupeno k přesnému časovému vymezení průběhu *kolektivizace*, považuje se za nutné připomenout, že původ tohoto jevu je obsažený již v rané *marxistické teorii*.⁴⁸ Požadavky na postátnění půdy se tedy objevují už v prvních programech socialistických stran a nejsou fenoménem až 50. let minulého století. Ty pracovaly s představou odevzdání půdy do rolnických komun, které by pak na ní společně hospodařily. Například v Československu takto několik družstev vzniklo⁴⁹, ta ale pro svou ekonomickou nerentabilitu neměla dlouhého trvání. (Rychlík 2008: 13-14)

⁴⁵ Z dostupných údajů vyplynulo, že na počátku celého procesu, v roce 1949, bylo v Československu přes 35 000 usedlostí o rozloze mezi 20 - 50 ha, spadající tudíž do kategorie středního hospodářství. Celkem jejich majitelé hospodařili na ploše 1 032 992 ha. V roce 1957 se zmenšila na 29 881 ha rozdělených mezi 1 251 usedlostí. V roce 1949 pracovalo v soukromém zemědělském sektoru přibližně 60 000 námezdních pracovníků, o pět let později již jen 2 942. (Blažek, Kubálek 2008: 11)

⁴⁶ Protokol o 9. veřejném slyšení Senátu na téma: „Právní posouzení vyhánění zemědělských rodin z půdy v 50. letech minulého století konaném dne 28. listopadu 2006 od 10.00 hodin v Jednacím sále Valdštejnského paláce.

⁴⁷ Burešová 2008: 109.

⁴⁸ V 19. století, kdy vznikla, však tato teorie narážela na zásadní problém: až na výjimku v podobě Velké Británie tvořilo většinu obyvatelstva evropských států rolnictvo, nikoliv dělnictvo, o které se marxismus opírá. Výrazný nepoměr byl nejen v Rusku, ale i v průmyslově vyspělém Československu a jemu podobných zemích. (Rychlík 2008: 13)

⁴⁹ Pro tuto myšlenku se však podařilo nadchnout spíše jen zemědělské dělníky, kteří by jinak rozparcelováním půdy v důsledku pozemkové reformy ztratili práci. Samotní majitelé půdy se účastnit odmítli. To komunisty upozornilo na zásadní problém, a sice že rolník cítí silné spojení se svou půdou. (Rychlík 2008: 13)

Období *kolektivizace* vymezuje přijetí *Zákona o JZD*⁵⁰ a rok 1960, kdy hrubá československá výroba dosáhla nejvyšší předválečné úrovně. Základem tohoto centrálního systému řízení mělo být zakládání výrobních zemědělských družstev⁵¹. (Burešová 2008: 109-110)

Úspěch konceptu *kolektivizace* byl spjat s atmosférou po roce 1945, kdy docházelo k velkým změnám ve všech oblastech (nejen hospodářského) života a celá oblast hospodářství byla zachváčena vlnou *znárodnění* (viz např. zestátnění médií v kapitole 3). (Pernes 2008: 77) Vznik JZD vyžadovala komunistická doktrína, jejíž hlavní myšlenkou bylo přesvědčení, že v zemědělství, ale i v jiných oblastech života i hospodářství zajistí centrální řízení prosperitu. (Burešová 2008: 111)

Obecně je možné v Československu i v celé východní Evropě identifikovat několik fází postupného přechodu k plánovanému zemědělství. Nejprve proběhla pozemková reforma, která měla za cíl rozdrobení půdního fondu. V Československu byla v roce 1948 stanovena maximální výměra 50 ha. Důsledkem tohoto kroku poklesla zemědělská výroba a zhoršilo se zásobování měst.⁵² Tím se v zemědělství vytvořily vhodné podmínky pro zahájení *kolektivizace*. Státy východního bloku se snažily vycházet z místních zákonů, např. v Československu se jednalo o zmíněný *Zákon o JZD* z 23. února 1949. Komunistům přitom šlo především o politické cíle - o likvidaci soukromého sektoru v zemědělství a o deformaci demokratického principu výstavby i rozhodování v jeho zestátněné podobě. Hospodářské výsledky a zisk nebyly prvořadé. (Rychlík 2008: 21)

První etapa *kolektivizace*, na kterou se tato práce zaměřuje, probíhala v letech 1949-1953 a je vymezena přijetím výše zmíněného zákona a smrtí Stalina.⁵³ Představa o postupném a

⁵⁰ Zákon č. 69 z 23. února 1949 o jednotných zemědělských družstvech.

Už od konce druhé světové války panovaly mezi východoevropskými rolníky obavy, že kolchozy budou zaváděny ve všech zemích, které se dostaly do sovětské sféry vlivu. Z opatrnosti proto komunisté v prvních poválečných letech zmínky o tomto plánu neuváděli. Naopak se zaměřovali na přidělování zkonfiskovaných pozemků rolníkům, čímž si strana získala velkou podporu na venkově. To se odrazilo i v československých volbách v roce 1946. (Rychlík 2008: 19-20)

⁵¹ Právě výskyt slova „družstvo“ může vyvolat klamný dojem, že kolektivizace a združstevňování jsou synonyma. Ve skutečnosti je však mezi nimi zásadní rozdíl: při združstevňování vznikají organizace, jež jsou samostatné i samosprávné, pracující v podmínkách tržního hospodářství. Družstva tedy skutečně sama hospodaří, zatímco jednotky vzniklé kolektivizací pouze vyrábějí. Burešová zdůrazňuje, že proces združstevňování v žádné zemi sovětského bloku neproběhl. (Burešová 2008: 110)

⁵² Tento efekt byl předpokládáný, smyslem pozemkové reformy však bylo posílení KSČ mezi bezzemky a maloročníky a také majetkové i politické oslabení velkostatkářů. Na ně též mířila komunistická antipropaganda. Horší zásobování měst nebylo v tomto kontextu vyhodnoceno jako natolik podstatné. (Rychlík 2008: 20-21)

⁵³ Smrtí Stalina se uvolnila mezinárodní politická situace a představitelé obou bloků začali mluvit o smíření socialismu a kapitalismu. V československém hospodářství začal přesun od těžkého k lehkému průmyslu a

dobrovolném průběhu *kolektivizace* neměla dlouhého trvání. (Pátek 2008: 190) Toto období se vyznačovalo násilím či výhrůzkami⁵⁴ a také ekonomickým nátlakem, utváření zemědělských družstev probíhalo silovou cestou. Takto vzniklá družstva však nebyla příliš pevná, ani nelze mluvit o ekonomické prosperitě. Budoval se také negativní obraz *kulaka*⁵⁵ jako vnitřního nepřítele. V období let 1954-1956 došlo v souvislosti se smrtí Stalina ke krizi celého sovětského bloku a přechodnému uvolnění, které vedlo k povolení tlaku na družstva, která se začala rozpadat. (Rychlík 2008: 21)

Mezi lety 1953 až 1955 probíhalo v oblasti zemědělství relativně poklidné období, které je zpětně označováno za předěl mezi dvěma zcela odlišnými fázemi *kolektivizace*. Po náhlém a rychlém nástupu JZD zemědělci nacházeli odvahu projevit svou nespokojenost s řízením družstev a velké procento z nich se rozhodlo je opustit. Povolil také tlak na *kulaky*. (Jech 2008: 207)

Druhá vlna *kolektivizace* nastává od roku 1957, případně 1958,⁵⁶ kdy byla zaniklá družstva obnovována. Tato fáze se opírala spíše především o ekonomické faktory než o zastrasování. Zmizelo vyvolávání nepřátelství proti *kulakům* a naopak se politici zaměřili na jejich získání pro své plány. (Rychlík 2008: 22) V závěru 50. let již byla zlikvidována většina soukromých hospodářství a majetek *kulaků* byl zabaven. Přibližně deset let trvající proces *kolektivizace* byl oficiálně završen v roce 1960. (Jech 2008: 225)

Spojení přestavby československého venkova s politickými a nikoliv hospodářskými cíli mělo pro jejich fungování značné důsledky. „*Vedení družstev bylo dosazováno podle politických kritérií (...) - v naprostém rozporu s elementární logikou - byly do vedení družstev dosazovány osoby nemající v družstvu žádný, nebo jen minimální majetek a nemající také žádné potřebné zkušenosti s řízením většího zemědělského závodu.*“⁵⁷ Odcizení dřívějších

mluvilo se o zmírnění procesu kolektivizace. Zápotocký odsoudil její dosavadní násilný postup a přislíbil možnost z JZD odejít. (Bělina 2003: 273 an.)

⁵⁴ Případy věznění, zabavování majetku, hrozba postihu rodinných příslušníků, policejní zlovůle a pokuty za nedodržení nesplnitelných dodávek stále tvoří jedno z černých míst českých dějin.

⁵⁵ Vrstva označovaná jako „kulaci“ nebo také „vesničtí boháči“ si prošla během kolektivizace několika proměnami. Na počátku celého procesu nepanoval ani mezi politiky jasný názor o tom, jaká plocha obhospodařované půdy bude tvořit hranici pro toto označení. Také se těsně po přijetí Zákona o jednotných zemědělských družstvech původně počítalo s jejich zapojením do správy JZD, následně byli očerňováni, utlačováni a označováni za nepřítele, v druhé fázi kolektivizace na ně zase cílila propaganda ve snaze je získat pro vstup do družstev. (Jech 2008: 71 an.)

⁵⁶ Někteří autoři její počátek kladou do doby od roku 1955 (srovnej Jech 2008 nebo Bělina 2003), podle toho, jestli se zaměřují na legislativní kroky vedoucí k jejímu dokončení, nebo na praktický nástup jejich uplatňování. Vzhledem k zaměření této práce na první vlnu kolektivizace se však tento nesoulad v časovém vymezení nijak neprojeví, protože na počátku i konci daného období se shodnou všichni historici.

⁵⁷ Rychlík 2008: 21.

vlastníků půdy od ní vyvrcholilo jevem, kdy se tito začali považovat za pouhé zaměstnance a nikoliv hospodáře jako dříve. To vedlo k tomu, že jim přestávalo záležet na tom, jak se s pozemky, ale i s technikou a zemědělskými stavbami nakládalo. (Rychlík 2008: 22) Zlepšení nastalo o něco později, kdy původní, převážně politické funkcionáře, vystřídali lidé z řad středních rolníků a také absolventi středních a vysokých zemědělských škol. (Pátek 2008: 194)

Tvrzení, že s *kolektivizací* se dosáhne i větší zemědělské výroby, se v 50. letech však nikdy nepotvrdila. Zejména u městského obyvatelstva docházelo k problémům se zásobováním. Tím se vyostřovaly rozpory mezi městy a venkovem a také mezi samotnými zemědělci, protože vláda tyto nedostatky řešila nuceným výkupem. (Burešová 2008: 114) Až od 60. let můžeme hovořit o prosperujících družstvech, která využívala výhody velkovýroby. (Pátek 2008: 195)

5. Metodika

5.1 Kvantitativní obsahová analýza

Výchozí bakalářská práce ustavila pomocí kvalitativních metod hypotézy, které si tato práce klade za úkol ověřit. K tomu se nejlépe hodí kvantitativní metoda, konkrétně *obsahová analýza*, která se zaměřuje na zkoumání frekvence a měření proměnných či jejich kategorií. (Dominick, Wimmer 2006, parafráze podle Trampota, Vojtěchovská 2010: 17) Zaměřuje se přitom na explicitní a zjevný obsah mediálního sdělení, zatímco jeho příjem opomíjí. Tím je zaručeno, že dochází k analýze obsahu, který je pro všechny příjemce stejný. (Trampota 2008: 41) Tato metoda poslouží ke statistickému zachycení sledovaných kategorií, což je jediný způsob jak ověřit, zda skutečně kritika adresovaná novinářům ze strany KSČ byla oprávněná.

Pro tuto práci bude výchozí pojetí *kvantitativní obsahové analýzy* podle Klause H. Krippendorffa (Krippendorff 2004), její počátky však jsou spojovány s Bernardem Berelsonem. (Trampota 2008: 41) Metoda se zaměřuje na ověřování operacionalizovaných hypotéz, přičemž používá hlavně deduktivní postupy. Výhodou metody je vzhledem ke statistickému způsobu vyhodnocování dat možnost využít ji k práci i s velmi rozsáhlým vzorkem, protože data se ve formě čísel snadno zanáší do tabulek a počítačových programů, které usnadňují a urychlují jejich zpracování. Zásadní přitom je, že během zkoumání neovlivňuje nijak analyzovaný subjekt, protože se jedná o tzv. *unobtrusive technique*. (Krippendorff 2004: 40 an.). Dalším kladem pak je její schopnosti pracovat i s nestruturovaným materiálem.⁵⁸

Krippendorff *obsahovou analýzu* charakterizuje jako techniku, která je nezávislá na osobě výzkumníka. Poskytuje tak nový pohled na zkoumaný fenomén, který není zatížen názory a předsudky osoby, která výzkum provádí. Důležitá je přitom replikovatelnost a validita daného výzkumu. (ibidem: 18) Té se dosáhne přesným a pevným definováním všech sledovaných kategorií a také hodnot, kterých mohou dosahovat, stejně jako podmínek, za nichž jich nabudou.

Přes přisuzovanou nestrannost výzkumníka dochází k jistému omezení tohoto pojetí *obsahové analýzy*. Především není možné zcela eliminovat faktor jeho osoby, protože každé

⁵⁸ Pro výzkumníka a jeho cíle je jistě přínosné, pokud se mu podaří vnést jistou strukturu do tvorby a získávání dat, např. ve formě strukturování a logického řazení otázek v dotaznících.

čtení je ve své podstatě kvalitativní záležitostí, i když jsou jisté vlastnosti textu později převedeny na čísla. (ibidem: 16 an.) Texty totiž nenesou jediný význam, který v něm má být objeven, identifikován a popsán, ale mohou být čteny z několika různých perspektiv. Ani na základě tohoto omezení ale není nutné *obsahovou analýzu* odmítnout, protože přes výše popsaný nedostatek je vždy nutné mít na paměti, že mediální sdělení se vždy odehrávají v jistém, daném kontextu, a jsou vždy čtena s určitými záměry, které omezují spektrum možností jejich výkladu.

Také výhoda v podobě přesně daného spektra hodnot, kterých proměnné mohou dosahovat, se v některých případech může objevit jako nevýhoda, protože tím dochází k redukci možností, které mohou nastat. (ibidem: 41) Platí přitom, že čím redukovanější je množina počtu těchto hodnot, tím zkreslenější bude výsledek. Další kritikou metody je její redukce reality na počitatelné jevy.

5.2 Téma práce, cíle, výzkumné otázky a hypotézy

Cílem této práce bude popis mediálního reprezentace první fáze zemědělské kolektivizace, klasifikace požadavků, které na ni KSČ kladla, a určení, do jaké míry sledovaná média tyto požadavky naplnila. Pokud se budou v míře plnění lišit, je cílem také určení, který titul více odrážel představy KSČ na informování o této oblasti.

Tématem práce tedy bude zjistit, do jaké míry hromadné sdělovací prostředky dodržovaly pokyny, které jim dávala vládnoucí strana prostřednictvím časopisu *Československý novinář*. Výzkumný problém práce představuje podložení či vyvrácení tvrzení, že média a jejich obsahy v 50. letech minulého století (fungující v rámci výše představeného systému řízení a cenzury) byla zcela v rukou vládnoucí KSČ.

Na základě definovaného cíle, tématu a výzkumného problému byly definovány následující výzkumné otázky (VO), k nimž náleží tyto hypotézy (H):

- VO1: Jaká byla mediální reprezentace kolektivizace v jednotlivých sledovaných periodikách?
 - H1: *Zemědělské noviny* jakožto titul specializovaný na zemědělskou oblast uveřejnil větší počet článků o průběhu kolektivizace.

- H2: Téma bylo nejvíce exponováno v roce 1949, kdy byl schválen zákon na vznik JZD a do družstev vstoupilo nejvíce rolníků.
- H3: Převažovalo *ekonomické rámování* nad požadovaným *ideologickým*.
- H4: Nejčastějším tématem ve sledovaných člancích byl vstup rolníka/rolníků do družstva.
- H5: Deníky nepropojovaly ve všech člancích přinášení faktických informací s *ideologickým* působením na své čtenáře.
- H6: Převažovaly citace politiků, které byly upřednostňované před citováním rolníků.
- H7: Za účelem propagace vstupu do družstva převažovalo neutrální a pozitivní hodnocení *kolektivizace*.
- VO2: Jaké požadavky kladla KSČ na novináře a způsob, jakým informují o průběhu *kolektivizace*?
 - H8: Nejdůležitějším požadavkem bylo zapojování *ideologie* do otiskovaných článků.
 - H9: Po celé sledované období byla stejná skladba nejdůležitějších požadavků (3 nejčastěji zmiňované) na články věnované *kolektivizaci*.
- VO3: Odpovídá reprezentace zemědělské kolektivizace způsobu reprezentace požadované od KSČ?
 - H10: Reprezentace *kolektivizace* v denících neodpovídala požadavkům KSČ.
- VO4: Který ze sledovaných deníků více odpovídá požadavkům KSČ na obsah článků o *zemědělské kolektivizaci*?
 - H11: *Rudé právo* jakožto hlavní titul KSČ do větší míry naplňoval požadavky na informování o *zemědělské kolektivizaci*.

Výběr a řazení výzkumných otázek odráží pořadí, v němž bude analýza probíhat. Formulace hypotéz vychází převážně ze zjištění ve výchozí bakalářské práci, přesných či

aplikovaných na informování o zemědělské oblasti. Pokud hypotézu nešlo ustavit na základě předchozí práce, byla použita zjištění z literatury věnující se dějinám médií (H1, H4, H10).

5.3 Fáze analýzy

Překládaná analýza probíhala v několika krocích. Nejprve byl proveden předvýzkum na menší části vzorku, konkrétně člancích z března roku 1950 ze všech periodik. Měsíc březen byl vybrán, protože korespondoval s dobou konání předvýzkumu, kterou byl březen 2013. Protože se jedná o první analýzu tohoto charakteru v českém kontextu, došlo v této fázi analýzy nejen k určení proveditelnosti zamýšleného cíle, ale také k nastavení a operacionalizaci sledovaných kategorií a k přidělení jejich hodnot.

Předvýzkum i samotná analýza byly prováděny na člancích vydaných ve třech zvolených periodikách, v *Zemědělských novinách*, v *Rudém právu* a v *Československém novináři*. *Československý novinář* a *Zemědělské noviny* byly zkoumány na základě fondu Vědecké knihovny v Olomouci⁵⁹, *Rudé právo* je přístupné online prostřednictvím digitalizovaného archivu *Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR*.⁶⁰ Pro přehlednost byla charakteristika vzorku rozdělena na části podle fáze výzkumu, pro kterou byl určen.

Přestože je analýza požadavků na články o *zemědělské kolektivizaci* ze strany *Československého novináře* v předkládané práci až druhým krokem, při samotném zpracování práce musela být provedena jako první.⁶¹ Tím bylo možné při analýze reprezentace *zemědělské kolektivizace* rovnou zaznamenávat požadavky, které články o ní splňovaly. Tato část výzkumu byla realizována v druhé polovině února 2014. Celkem bylo prozkoumáno 47 čísel časopisu *Československý novinář* vydaných během sledovaného období, přičemž kritériím nastaveným pro tuto práci (viz níže) vyhovělo 78 článků.

Poté byla provedena analýza deníků *Zemědělské noviny* a *Rudé právo*, jež probíhala v závěru února a v první polovině března 2014. V této části výzkumu byly kódovány nejen kategorie potřebné pro rekonstrukci mediální reprezentace *kolektivizace*, ale také bylo sledováno, zda tyto články naplňují požadavky zjištěné z *Československého novináře*. V této

⁵⁹ Ve fondu Vědecké knihovny chyběla ze sledovaného období dvě čísla, konkrétně č. 3 roč. 1949 a č. 3 roč. 1951. První byl zajištěn z Národní knihovny ČR, druhý z fondu knihovny FSV UK.

⁶⁰ Informace aktuální k 9.3.2014.

⁶¹ Struktura této práce byla zvolena tak, aby korelovala s jejím názvem.

části vyhovělo stanoveným kritériím 190 článků, z toho 124 ze *Zemědělských novin* a 64 z *Rudého práva* z celkem 2676 čísel ve vzorku.

Na závěr došlo k srovnání míry plnění požadavků vydaných v *Československém novináři* a určení, který titul je naplnil do větší míry.

Protože veškeré kódování prováděla pouze autorka práce, nebylo potřeba provádět test ověřující shodnost postupu mezi více kodéry ani shodnost postupu jednoho kodéra v čase.⁶² Lze se totiž domnívat, že vzhledem k provedenému předvýzkumu byly jednoznačně nastaveny a operacionalizovány sledované kategorie.

Kódovací knihy a matice byly vytvářeny v programu Microsoft Excel, který byl použit také při statistickém zpracování dat, grafů a tabulek.

⁶² O testech tzv. interkodérské a intrakodérské reliability srovnej např. Krippendorff 2004: 214 an.

6. Zemědělská kolektivizace v médiích

Pro uvedení tématu *zemědělské kolektivizace* je potřeba nastínit její průběh v médiích. Přičemž se nebude jednat o vyčerpávající popis, jenž bude součástí samotné analýzy, ale pouze o shrnutí hlavních aspektů *zemědělské kolektivizace*, o nichž média informovala. Představen bude zejména vývoj způsobu informování o průběhu *kolektivizace*, který by byl v následné kvantitativní analýze obtížně zachytitelný. Pro přehlednost bylo období rozděleno podle jednotlivých let.

6.1 Rok 1949

První článek o *zemědělské kolektivizaci* se objevil v *Zemědělských novinách* 24. 2. 1949, kdy vyšla zpráva o novém *Zákoně o JZD*. Nejdříve docházelo k představování a vysvětlování nového způsobu hospodaření, tyto články byly psány redaktory, případně odborníky. Postupně se objevovaly první články o samotném zakládání JZD, přičemž se jim zpočátku věnovali jen dopisovatelé, kteří informovali o pokrocích *kolektivizace* ve svém okolí, případně si stěžovali na sousedy odmítající se procesu zúčastnit. Tyto články byly na rozdíl od těch představujících velmi krátké, většinou o rozloze jednoho odstavce.

V *Rudém právu* se o *zemědělské kolektivizaci* mohli čtenáři dočíst poprvé až 9. 3. 1949, kdy vyšla zpráva o založení jednoho z JZD. Mezi autory převažovali redaktoři, dopisovatelé k informování o kolektivizaci v *Rudém právu* nedostali příležitost. I zde docházelo k prolínání představení principu *JZD* a informování o postupu kolektivizace.

6.2 Rok 1950

V roce 1950 dochází k větší diverzitě autorů zpráv, a také nastal větší nárůst plochy, která byla kolektivizaci věnována. Tento proces přestal být sledován pouze dopisovateli a stal se plnohodnotným tématem hodným pozornosti redaktorů. Noviny upouštěly od vysvětlování *kolektivizace* a věnovaly se spíše konkrétním novým družstvům, čímž prezentovaly vzory pro další obce i rolníky.

6.3 Rok 1951

V roce 1951 se v obou titulech dohromady objevily pouze 3 články, všechny se týkaly založení nových JZD a pocházely od dopisovatelů. To ukazuje konec zájmu novinářů o toto téma, zřejmě pro jeho malý rozsah (návrhy důvodů tohoto poklesu budou představeny níže).

6.4 Rok 1952

Novináři se o průběh *zemědělské kolektivizace* znovu začali zajímat v roce 1952. Ten však přinesl také další zásadní změnu: místo informování o jednotlivých družstvech se začínají objevovat také velké přehledové zprávy se statistikami platícími pro větší územní jednotky, informující o průběhu *kolektivizace* v rámci okresů a krajů. Nasazení tohoto typu zpráv může souviset s potřebou směřovat zájem čtenářů zpátky k tématu po přestávce v roce 1951. Také je možné, že do té doby neprobíhala kolektivizace tak úspěšně, aby šlo tyto statistiky prezentovat čtenářům ve snaze vzbudit v soukromých zemědělcích pocit izolovanosti. Důvodem podle autorky však může být také možnost manipulace s daty, která jsou snadno ověřitelná při informování o jednotlivých obcích, ale ztrácejí možnost rychlého ověření čtenářem při přinášení informací týkajících se rozlehlějších území.

6.5 Rok 1953

V analyzované části roku 1953 se objevily pouze dvě zprávy, přičemž se obě týkaly vstupu do JZD. Jedna byla otištěna v lednu v *Zemědělských novinách* a druhá v *Rudém právu* v únoru. Protože nejvíce zpráv o kolektivizaci se objevovalo v období od března do září včetně, nebylo by možné vyslovit reprezentativní shrnutí způsobu informování o průběhu kolektivizace v tomto roce.

7. Analýza reprezentace zemědělské kolektivizace

7.1 Výzkumný vzorek

Cílovou populací pro tuto část analýzy budou tištěná média vycházející v době první fáze *zemědělské kolektivizace*. Výběr periodik *Rudé právo* a *Zemědělské noviny* byl založený na několika faktorech. Tištěná média byla zvolena v návaznosti na předcházející výzkum, který se také zaměřil právě na ně, stejně tak ale i z praktických důvodů, protože z tohoto období je právě tisk nejkompletnějším a také nejsnáze dostupným zdrojem ke zkoumání. Přitom *Rudé právo* zastupuje všeobecný titul, který měl ve sledovaném období výsadní postavení jako ústřední titul vládnoucí strany. *Zemědělské noviny* naopak představují titul specializovaný, a sice na oblast, která je předmětem zkoumání v této práci, tedy na zemědělství. Mezi čtenáři bylo vysoké procento zemědělců, na které byla také zaměřena propagace JZD, o kterou se novináři snažili, respektive měli od KSČ nařízeno, aby ji prováděli. Oba tituly byly celostátní, takže bude možné popsat celorepublikovou reprezentaci *kolektivizace*, stejně jako budou získány údaje o celostátní míře naplňování požadavků diktovaných KSČ.⁶³

Analýza *Rudého práva* a *Zemědělských novin* byla prováděna na všech dochovaných číslech těchto titulů⁶⁴, která vyšla v období od 24. 2. 1949 do 6. 3. 1953. Počáteční datum bylo přitom nastaveno podle začátku platnosti zákona o JZD a koncové podle data smrti Josefa Stalina, ke kterým byl přičten jeden den, aby analýza začala i skončila v den, kdy o těchto událostech informovala média. Vymezení sledovaného období tedy přímo odpovídá vymezení první fáze zemědělské kolektivizace (viz výše), na kterou se tato práce zaměřuje. Do vzorku byla zahrnuta všechna čísla vydaná v tomto období, aby mohla být reprezentace *kolektivizace* popsána komplexně, čehož je u tohoto tématu možné dosáhnout jen analýzou všech článků o ní. Na základě předvýzkumu bylo totiž zjištěno, že informování o kolektivizaci se v denících neobjevovalo průběžně, ale bylo spojeno s určitými fázemi roku (viz níže).

⁶³ Autorka si uvědomuje, že zkoumáním pouze celostátních deníků nedosáhne komplexního obrazu zemědělské kolektivizace, protože se tento mohl lišit v regionálním tisku. Protože je však tato práce první svého druhu, rozhodla se zaměřit ji na výzkum celého území Československa. Obraz kolektivizace, naplňování požadavků a srovnání s regionálními mutacemi byl ponechán pro případné další výzkumy.

⁶⁴ U *Rudého práva* z roku 1949 nebyla analyzována č. 54, 86 - 88, 166, 178, 232, 237, 238, 255, 263, 270, 283, 284, 304. Důvodem byla jejich nedostupnost v elektronické podobě, přičemž ve fyzické formě není možné z důvodu ochrany autorských práv titul přístupný v žádné knihovně v ČR.

Přestože nedošlo k redukci na základě časového vymezení (např. *náhodný výběr*, *systematický výběr*, *metoda sněžové koule* aj. - viz např. Krippendorff 2004), musela být učiněna omezení obsahová (důvody viz 7.4 Úpravy metodiky). Do analýzy tak byly zahrnuty pouze články, které byly zaměřeny převážně či pouze na *zemědělskou kolektivizaci*. Aby mohla být získána data platná pro celé území Československa, nebyly do analýzy zahrnuty články vycházející v regionální části titulu a články, které se týkaly *kolektivizace* v jiných státech.

7.2 Jednotky analýzy

Výzkumné jednotky analýzy tvoří jednotlivá vydání *Zemědělských novin* a *Rudého práva*, přičemž obě periodika vycházela jako deníky, což umožňuje srovnat absolutní počty článků o zemědělské kolektivizaci. Do analýzy byla zahrnuta celá část vydání s výjimkou regionální rubriky, která vycházela v *Zemědělských novinách* a v *Rudém právu*.

Tato vydání budou dále rozdělena na menší celky, aby bylo možné provést jejich analýzu. Tyto celky označuje Krippendorff jako *sampling units*⁶⁵, čili samostatné jednotky navzájem na sobě nezávislé⁶⁶, na nichž provádíme analýzu. (Krippendorff 2004: 112) V této práci budou za *sampling units* označovány jednotlivé novinové zprávy⁶⁷, přičemž za zprávu je považován tematicky a současně graficky vymezený celek obsahující minimálně titulky⁶⁸ a text.⁶⁹

Rozhodnutí o zařazení zprávy do analýzy vycházelo z rozboru titulku, perexu (pokud byl součástí) a prvních dvou odstavců zprávy, kde byla hledána obsahová souvislost se *zemědělskou kolektivizací* a se vstupem do JZD. Články týkající se převážně hospodaření družstev, jejich organizace, plnění plánů apod. nebudou zařazovány, protože by se to

⁶⁵ Ve snaze zabránit nepřesnostem nebudou názvy jednotek analýzy překládány do češtiny.

⁶⁶ Krippendorff nepopírá, že čtenář si vytváří vztahy mezi dříve vydanými články k danému tématu, stejně jako mezi články na stejné straně/ve stejném vydání, není tedy možné hovořit o absolutní nezávislosti. Obsahová analýza však musí tyto *sampling units* definovat tak, aby případná vazba mezi články neovlivnila analýzu. (Krippendorff 2004: 99)

⁶⁷ Zpráva je v této práci považována za synonymum ke slovu „článek“, vzhledem k prolínání zpravodajství a publicistiky u uveřejňovaných textech není možné hovořit o čistotě žánrů.

⁶⁸ U článků vycházejících v rubrice „Dopisy čtenářů“ *Zemědělských novin* titulky absentují, ovšem aby bylo možné vyhodnotit požadavek na práci s dopisy čtenářů, musely být do analýzy zařazeny. Řešení absence titulků u těchto článků viz níže.

⁶⁹ U některých zpráv byly přítomny také perexy, vzácně i fotografie.

vylučovalo s validitou předkládané analýzy. Je nutné zdůraznit, že práce se týká reprezentace *kolektivizace* a plnění požadavků na informování o ní, nikoliv JZD obecně.⁷⁰

Sampling units se v práci budou dělit na menší úseky, *recording units*. Ty jsou v *sampling units* obsaženy a jedná se o popisné jednotky, které nesou informace potřebné pro provedení obsahové analýzy a poskytují základní statická data. Na rozdíl od *sampling units* jsou identifikovány až během analýzy (ibidem: 103 an.) Tato analýza bude za *recording units* považovat jednotlivé zmínky o *zemědělské kolektivizaci*.⁷¹ Určené zmínky budou ještě členěny na *context units*, což jsou části textu popisující konkrétní *recording units*. Na této úrovni bude docházet k samotnému kódování nastavených kategorií. (ibidem: 101) Tyto *context units* budou představovat uzavřené části zprávy dané společným tématem a kontextem, v člancích. Pokud se změní téma, kontext nebo obojí, bude to znamenat zanesení nové výpovědi.

7.3 Sledované kategorie a proměnné

Výše nastavené jednotky budou pro účely obsahové analýzy kódovány, což znamená, že jim budou přiřazeny hodnoty odpovídající kategoriím nastaveným v kódovací knize. Právě tyto číselné hodnoty pak umožní statistické zpracování tématu.

Sledované kategorie byly nastaveny tak, aby bylo možné naplnit cíl této práce a odpovědět na její výzkumné otázky. U všech bylo předem určeno, jakých hodnot mohou nabývat, a také bylo operacionalizováno, za jakých podmínek konkrétní hodnoty nabudou. Pro přehlednost práce byla kompletní operacionalizace přesunuta do Příloh a zde budou zmíněny jen ve stručné podobě umožňující porozumění výsledkům analýzy.

Pokud článek vyhověl výše nastaveným kritériím platným pro popis reprezentace *zemědělské kolektivizace* a byl zařazen do analýzy, byly nejdříve do kódovací knihy zaneseny údaje sloužící k jeho identifikaci. Těmi byly následující:

- 1) číslo zprávy;
- 2) rok vydání zprávy;

⁷⁰ O nedostatku tohoto omezení viz níže.

⁷¹ Tím budou omezeny části článku, které se kolektivizace netýkají, např. informace o hospodářských výsledcích družstva. Výjimku budou tvořit informace, které budou dávány do přímé souvislosti s kolektivizací, např. informace o hospodářských výsledcích družstva ovlivněných jeho rozšířením, viz operacionalizace.

- 3) měsíc vydání zprávy;
- 4) datum vydání zprávy;
- 5) médium, v němž zpráva byla vydána;
- 6) strana, na níž byla zpráva otištěna;
- 7) umístění zprávy v rámci daného vydání;
- 8) plocha článku.

Poté byly zpracovány a zaneseny údaje týkající se rozboru daného článku:

- 9) rámec výpovědi;
- 10) téma výpovědi;
- 11) kontext výpovědi;
- 12) přítomnost ideologie ve zprávě;
- 13) původ zprávy.

Pro určení plochy, kterou články zabíraly, byly ještě zaznamenány:

- 14) plocha strany;
- 15) celkový počet stran v celém vzorku.

Z posledního bodu přitom vyplývá, že v této fázi analýzy bude sledováno u každého článku celkem 14 kategorií⁷². Těmto kategoriím byly přiřazeny hodnoty, kterých mohou nabývat, hodnoty jsou pro účely statistického zpracování dat převedeny do číselné podoby, pokud ji již nemají (např. číslo strany). Celkový počet stran bude zaznamenán pouze jednou, protože pro určení prostoru, který byl tématu věnován, je potřeba započítat také plochu vydání spadajících do vymezeného sledovaného období, v nichž se žádný článek o kolektivizaci neobjevil.

Číslo zprávy je ovlivněno pořadím, ve kterém byla příslušná zpráva analyzována, přičemž *Rudé právo* a *Zemědělské noviny* byly zkoumány simultánně. *Datum vydání* článku

⁷² V části věnované ověřování plnění požadavků bude každý článek testován na dalších 12 kritériích, viz níže.

bylo předem dáno, uměle byla dotvořena kategorie s údajem o roce a měsíci vydání. Tyto kategorie budou sloužit k zachycení vývoje informování o *zemědělské kolektivizaci*.

Pevně stanoven byl také *titulek zprávy* v případě, že se jednalo o článek z jiné rubriky než „Dopisy čtenářů“ *Zemědělských novin* či *Rudého práva*. Tyto příspěvky neměly *titulek*, pro potřeby analýzy byl vytvořen z prvních slov jeho textu. Těch bylo zvoleno vždy tolik, aby ve spojení v údaji o konkrétním čísle a straně výskytu bylo možné článek jednoznačně zpětně dohledat. Minimální počet slov pro tento uměle vytvořený *titulek* byla tři slova. Údaj o *čísle strany* byl uváděn v dolní liště periodika, přičemž každému článku bylo přiřazeno právě jedno. Pokud byl článek tzv. přetahován na další strany (nejčastěji z titulní strany dovnitř listu), byl kódován jako dva samostatné články, které sice měly stejný *titulek* a případně další naměřené hodnoty, ale lišily se v *čísle zprávy* a *straně*, na které byla uveřejněna. Tím se usnadnilo např. zaznamenání *rozsahu článku*, a současně vzhledem k hromadnému zpracování všech dat nedojde k žádnému zkreslení ostatních kategorií.

Aby bylo možné srovnat rozmístění článků o *zemědělské kolektivizaci* u dvou periodik, která neměla shodný počet stran ani rozmístění rubrik, byla vytvořena kategorie *umístění zprávy* v rámci daného vydání, přičemž bylo rozlišováno, zda se jednalo o stranu *titulní*, *vnitřní část listu* nebo o *čtenářskou rubriku*. Pokud byl článek umístěn na jiné než titulní straně a současně byl zařazen v rubrice čtenářských dopisů, měla tato rubrika vždy přednost.

Protože analýza probíhala celkem na třech různých (v této fázi na dvou) *titulech*, bylo nutné rozlišovat, v jakém *médiu* byl článek uveřejněn. V této části bylo tedy zaznamenáváno, jestli se zpráva nacházela v *Zemědělských novinách* nebo v *Rudém právu*.

Rozsah zprávy byl zaznamenáván v cm^2 na základě ručního měření jeho rozměrů a následného výpočtu obsahu.⁷³ Do plochy byl započítáván nejen *titulek*, *perex* a *text zprávy*, ale také jakékoliv doprovodné materiály, např. fotografie, grafy aj. Při měření rozměru článku byly kombinovány dva přístupy. Pokud byl článek od zbytku strany vizuálně oddělen např. čarou či jiným grafickým prvkem, byl měřen vždy až k tomuto prvku⁷⁴. Jakmile toto rozdělení nebylo přítomno, byla k rozměru zprávy přičítána poloviční vzdálenost mezi analyzovaným

⁷³ Vzhledem k rozsahu zpráv se jevílo jako nejvíce vypovídající k určení plochy její měření než např. počítání slov, které by vzhledem k rozsahu článků značně protáhlo čas nutný ke kódování a hlavně by neodráželo velikost písma titulků ani přiložených doprovodných materiálů. Přitom tyto faktory vizuální podoby článku ovlivňují jeho celkovou velikost na straně, čímž redakce dává najevo i důležitost článku. Navíc při porovnávání poměru plochy článku k celkové ploše všech čísel vydaných ve sledovaném období by bylo nutné spočítat všechna slova ve dvou denících za přibližně čtyři roky.

⁷⁴ Pokud tímto prvkem byla „*“ nebo „•“, byl rozměr měřen pouze k bližší hranici tohoto symbolu, nikoliv k jeho středu.

článkem a článkem sousedícím. V případě, že článek byl na okraji strany, byla přičítána polovina vzdálenosti mezi textem článku a okrajem strany. Měření ke grafickému oddělovacímu prvku mělo vždy přednost.

Aby bylo možné určit, jakým způsobem je *rámována kolektivizace* a vstup do JZD, byly rozlišovány čtyři *rámce*, které byly nastaveny na základě předvýzkumu:

- 1) politický (kolektivizace jako krok podporující politické směřování vládnoucí politické strany);
- 2) organizační (kolektivizace jako postup, nezatíženo žádným z ostatních rámců);
- 3) společenský (kolektivizace jako krok směřující k nastolení socialistické společnosti);
- 4) ekonomický (prezentace kolektivizace jako ekonomicky výhodného kroku, přinášejícího materiální výhody pro její účastníky).

Stejným způsobem byly nastaveny také *tematické kategorie zpráv*. Protože zkoumané články měly často více než jedno téma, nebyla zaznamenávána plocha každého z nich, protože se témata mnohdy velmi často střídala a překrývala, což by znemožnilo měření jejich rozsahu, při počítání jejich slov by byly získány údaje o plochách zaznamenány ve dvou jednotkách. Jak bylo zmíněno výše, převod ploch na počty slov by byl totiž nereálný vzhledem k velikosti vzorku. Aby mohla být popsána komplexní reprezentace *zemědělské kolektivizace*, byla v každé zprávě zaznamenána všechna vyskytující se témata, nikoliv jen to dominantní, jak bývá u některých obsahových analýz zvykem. Určení všech témat ve zprávě bylo nejvíce subjektivní záležitostí, nicméně k předem jasně dané operacionalizaci všech *témat* by výsledky měly být ověřitelné a srovnatelné s případnými dalšími výzkumy.

Témata určovaná v této fázi analýzy jsou následující:

- 1) organizace (přípravné výbory, průběh kolektivizace, řízení JZD);
- 2) technické vybavení (stroje používané v zemědělství, jejich stav, potřeba);
- 3) minulost (výhody JZD nad dřívějším způsobem hospodaření, připomínání nedostatků v minulosti);
- 4) výsledky a soutěžení (výnosy polí, plnění plánů, soutěžení mezi družstvy);

- 5) společnost a kultura (rozvojem kulturního vyžití na vesnici, rozvoj ideálů socialistické společnosti, vliv JZD na společnost);
- 6) vstup do JZD (vstupy a připojování rolníků);
- 7) pravomoci a kompetence (práva a povinnosti JZD, výsadní pravomoce, legislativa spojená s chodem JZD);
- 8) nepřítel na vesnici (odpůrci JZD);
- 9) delegace a exkurze (návštěvy politiků, exkurze, prezentace vzorových JZD);
- 10) výhody JZD (výhody společného hospodaření a vstupu do JZD, kladné aspekty kolektivizace);
- 11) věda (aplikace nových materiálů a postupů, inovace techniky určené pro JZD);
- 12) personální politika (vedení JZD, počty pracovníků, počty brigádníků, jejich potřeba a hodnocení);
- 13) velikost družstva (rozsah polí, počet členů jednotlivých JZD, finanční a materiální stav družstva);
- 14) plánování v zemědělství (plány na osev, plány sklizně, pěstované plodiny, výrobní zaměření družstva);
- 15) antipropaganda (výhrady proti kolektivizaci a JZD, upozorňování na nedostatky, projevy odrazující od vstupu);
- 16) propagace (agitace za kolektivizaci, agitátoři, hodnocení propagace, formy propagace);
- 17) hodnocení kolektivizace (přehledy JZD v republice, zpětné hodnocení průběhu).

U každého *tématu* zvlášť byl sledován jeho *kontext* ve vztahu k subjektu daného tématu. Také tato práce je zaměřena na plnění požadavků KSČ, proto *kontext* nebyl posuzován z pohledu zemědělců ani dnešních čtenářů.

Téma mohlo být prezentováno ve třech různých *kontextech*:

- 1) v pozitivním;
- 2) v neutrálním;
- 3) v negativním.

Jako neutrální byla označena zmínka o tématu, která v sobě neobsahovala žádné hodnocení. Nebylo možné, aby se pozitivní a negativní kontext „zprůměroval“ do neutrálního, v tomto případě bylo nutné zanést do matice dat dvě výpovědi o stejném tématu, přičemž u jedné byl *kontext* pozitivní a u druhé negativní.⁷⁵ Kontext byl posuzován zvlášť u každého tématu, aby mohlo být zjištěno, jak byla konkrétní témata čtenářům prezentována.

Protože v době 50. let minulého století byla média řízena KSČ a sloužila k prosazování její *ideologie*, byla u analyzovaných článků zaznamenávána její přítomnost/nepřítomnost. Vzhledem k tomu, že *ideologické* působení na čtenáře se odehrávalo spíše v implicitní rovině, kterou obsahová analýza jen těžko postihuje, nebyla ideologie zaznamenávána na úrovni konkrétních *témat*, ale pouze u článků jako celku, kde toto rozlišení bylo zřetelnější a více intersubjektivní. Rozlišováno tedy bylo, zda *ideologie*:

- 1) byla přítomna;
- 2) nebyla přítomna.

Přičemž jakmile byla identifikována v jakékoliv části článku, bylo u článku zaznamenáno *ideologické* působení bez ohledu na poměr této části k celému článku.

U zpráv bylo také zaznamenáváno, kdo byl jejich *autorem*. Nikoliv na úrovni osobní, ale podle vztahu k redakci, která článek otiskla. Na základě toho bude možné určit, jací lidé na rovině rolí byli oprávněni se ke *kolektivizaci* vyjadřovat. *Autorem* zpráv mohli být:

- 1) redakce;
- 2) agentura;
- 3) dopisovatel;
- 4) korespondent;

⁷⁵ Jak bylo uvedeno výše, výpověď je dána jednotou tématu a kontextu a při změně jednoho či druhého musela být založena další výpověď.

5) politik;

6) odborník.

Pokud byl u článku uveden jako autor člen redakce a současně u něj byla uvedena zkratka tiskové agentury, byl za autora označen člen redakce.

Pro přehlednost nadcházející analýzy bude vymezen rozdíl mezi dopisovatelem a korespondentem:

- Za dopisovatele je považován čtenář periodika, který se rozhodl z vlastní iniciativy napsat o svých zkušenostech (v tomto případě s *kolektivizací*). Za tento článek nebyl placen a text byl umístěn v rubrice čtenářských dopisů.
- Korespondentem je v této práci míněn externí spolupracovník redakce, který je za svou práci honorován, jeho texty jsou otiskovány mezi jinými zprávami redakce a má u svého jména uvedeno, že se jedná o korespondenta.

Při odlišování redaktorů od politiků a odborníků bylo zásadní, zda měl autor u svého jména uvedeno jiné než novinářské povolání. Pokud ano, nebyl považován za novináře a podle konkrétního povolání byl označen za politika či odborníka (viz operacionalizace v Přílohách)

Poslední dvě kategorie v této části analýzy tvoří údaje o *počtu stran* všech vydání spadajících do analyzovaného vzorku. Protože nebyla dostupná všechna čísla *Rudého práva*, jsou uváděna data platná pouze pro vydání, která bylo možné prozkoumat. Nebylo by seriózní odhadovat, že v nedostupných vydáních nejsou žádné zprávy o *kolektivizaci* a proto je možné jejich rozsah zahrnout do celkového rozsahu všech analyzovaných titulů bez znalosti jejich obsahu.

Rozměr stran byl měřen podle celkové plochy listu včetně jeho okrajů. Měření bylo prováděno jen jednou pro každý titul a poté bylo jen sledováno, zda se rozměr listu nezměnil, k čemuž ve sledovaném období nedošlo.

7.4 Úpravy metodiky

Během předvýzkumu byly nastaveny základní kategorie všech proměnných a především pak hodnoty, kterých mohou nabývat. Přesto bylo potřeba přidat některá témata, která se během období zvoleného pro předvýzkumu neobjevila. Došlo také rozdělení původně *ideologického rámce* na politický a společenský, přičemž ten původní zanikl. Nové rozdělení lépe vystihuje použité způsoby reprezentace *zemědělské kolektivizace*, což se na původním, malém vzorku neukázalo. Při samotném kódování byla také vypuštěna kategorie *Přítomnost obrazového materiálu*, protože byla zcela marginální (byl přítomen pouze u 5 z celkem 190 článků).

Velkých úprav se dočkal zejména způsob výběru článků pro analýzu. Vzhledem k velkému rozsahu studovaného materiálu (více než 4 ročníky 2 titulů s denní periodicitou) bylo upuštěno od analyzování celého rozsahu článků týkajících se zemědělství ve snaze nalézt zmínku o *kolektivizaci*, ale bylo rozhodnuto soustředit se pouze na články, které se jí explicitně týkají. Omezení tohoto způsobu výběru bude uvedeno v předposlední kapitole této práce.

Bylo také nutno rozšířit množinu možných *autorů* článků, protože se objevil problém rozlišení dopisovatele z řad čtenářů a dopisovatele, jenž měl smluvní vztah k redakci. Protože však *Rudé právo*, ve kterém se tento druh autora objevoval více, označoval tyto *autory* jako korespondenty, bylo zavedeno rozlišení dopisovatel vs. korespondent.

U všech nově zavedených kategorií došlo ke zpětné kontrole již nakódovaných článků s úmyslem otestovat je na přítomnost či nepřítomnost těchto kategorií.

Velkou překážkou při zpracovávání *Rudého práva* se ukázala jeho nedostupnost ve fyzické podobě. Je obtížné stanovit, do jaké míry se jeho převodem do elektronické podoby změnily rozměry konkrétních stran, proto musela být celková plocha věnovaná *zemědělské kolektivizaci* srovnávána se součtem ploch všech stran nikoliv fyzických novin, ale právě jejich elektronických verzí, aby zůstaly zachovány stejné poměry mezi nimi.

8. Mediální reprezentace zemědělské kolektivizace

8.1 Prostor věnovaný zemědělské kolektivizaci

Ve sledovaném období bylo analyzováno celkem 190 článků (126 ze *Zemědělských novin* a 64 z *Rudého práva*), které se týkaly *zemědělské kolektivizace*. Jejich celková plocha činila 14 222,7 cm² (4886,4 cm² *Zemědělských novin* a 9336,3 cm² *Rudého práva*). Průměrná rozloha jednoho článku činila 74,9 cm², což v dané době představovalo 3,3 % strany *Zemědělských novin* nebo 5,4 % strany *Rudého práva*.⁷⁶ Důvodem pro takto nízký průměrný rozsah u článků k tématu, které je považováno za jedno z nejzásadnějších ze sledovaného období (pročež bylo také zvoleno pro analýzu), byl vysoký podíl čtenářských dopisů ve vzorku. Tyto přitom byly výrazně menšího rozsahu než články psané redakcí a jejími spolupracovníky.

Hypotéza H1: *Zemědělské noviny jakožto titul specializovaný na zemědělskou oblast uveřejnil více článků o průběhu kolektivizace se tedy potvrdila dle očekávání.*

Nejmenšími články *Zemědělských novin* byly *V naší obci máme také založené JZD z 23. 7. 1950* a *Družstevníci v Dobřeni rozorali meze* uveřejněný 13. 10. 1951, které měly shodně 42 cm². Nejmenší plochu z článků *Rudého práva* zabíral text *Další drobní a střední rolníci vstupují do JZD* publikovaný 20. 1. 1953 s rozlohou 53 cm².

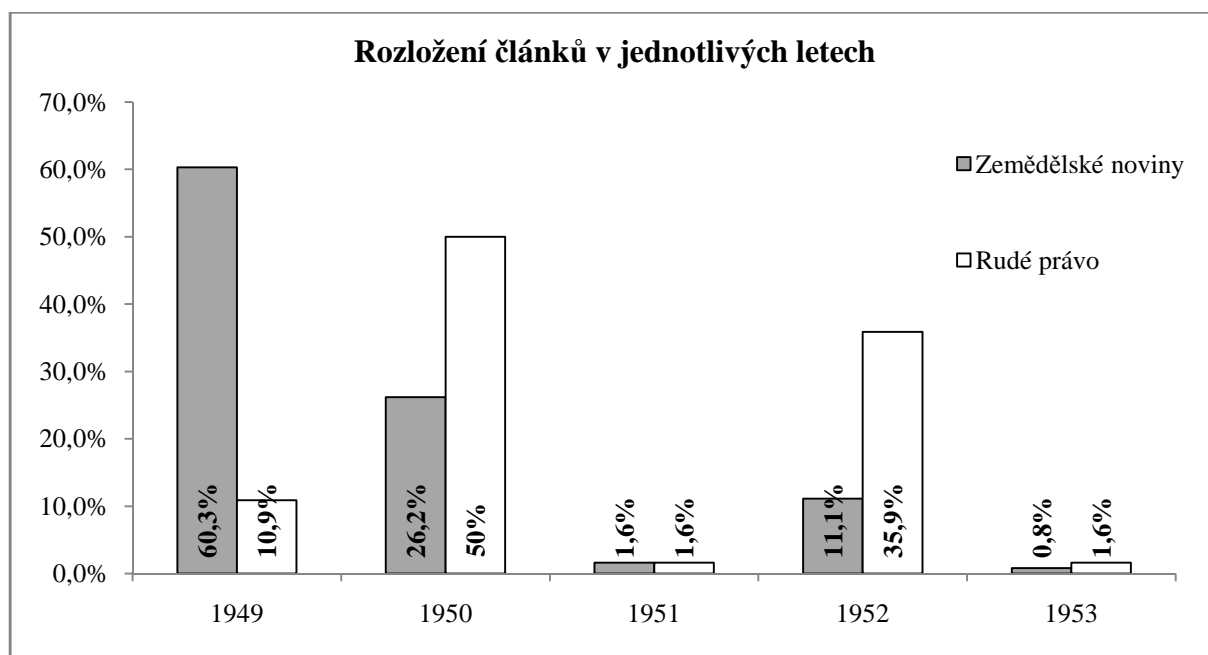
Naopak nejrozsáhlejším byl u *Zemědělských novin* článek *Budovatelské hnutí JZD na našem venkově* o ploše 918 cm² z 28. 10. 1949 a u *Rudého práva* jím byl se zabíranou plochou 538 cm² článek *Výsledek dobré agitace - JZD ve všech obcích okresu Vrchlabí*, který byl otištěn 18. 9. 1952. Přestože tedy nejrozsáhlejší článek byl uveřejněn v *Zemědělských novinách*, větší celková plocha věnovaná zemědělské kolektivizaci v *Rudém právu* (přitom při nižším počtu otištěných článků) jednoznačně ukazuje, že průměrně byly rozsáhlejší články právě v něm.

Jak již bylo zmíněno výše, počet článků, jež vyhověly stanoveným kritériím, se u analyzovaných médií lišil, přičemž více zpráv o *zemědělské kolektivizaci* uveřejnily *Zemědělské noviny*. Avšak vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o titul zaměřený na zemědělskou oblast, není tento výsledek nikterak překvapivým. Protože však *Rudé právo* mělo menší rozměr strany, v procentuálním porovnání větší plochu věnoval *kolektivizaci*

⁷⁶ Hodnoty se pro dané tituly liší, protože jejich strany měly jiné rozměry.

právě tento titul (0,1 %) oproti *Zemědělským novinám* (0,04 %). Tato čísla jsou velmi nízká, vezme-li se v úvahu, že KSC považovala zrušení soukromého vlastnictví v zemědělství za jeden ze svých hlavních cílů (viz *Zemědělská kolektivizace*).⁷⁷ Tento výsledek byl však ovlivněn pozdním nástupem informování o průběhu *kolektivizace* ze strany redaktorů, téma zpočátku reflektovali pouze dopisovatelé v rámci své rubriky (viz výše). Dalším důvodem pak bylo dlouhé přerušení informování o kolektivizaci. V roce 1951 se totiž o kolektivizaci objevily dohromady jen 3 články. Média se zaměřila spíše na hospodaření v již existujících družstvech, která nebyla předmětem této analýzy.

Graf č. 1: Procentuální rozložení článků o zemědělské kolektivizaci v jednotlivých letech⁷⁸

Toto omezení míry informování se prokázalo také při procentuálním přepočtení rozložení článků obou médií ve vzorku.⁷⁹ Důležité je, že se tak stalo u obou titulů, což podpírá domněnku, že se nejedná o náhodu, ale spíše o nedostatek informací o dalších pokrocích *zemědělské kolektivizace*. Teorie, že jak specializované, tak i všeobecné médium ve stejném

⁷⁷ Je možné, že o kolektivizaci informovala spíše regionální média, nikoliv celostátní, jež jsou předmětem této práce.

⁷⁸ V některých grafech bude uváděna také statistika platná pro celý vzorek, která však bude sloužit pouze pro orientaci. Není možné předpokládat, že čtenáři obou titulů byly totožní a tím pádem byli schopni vnímat spíše obraz kolektivizace pouze v jednom, nebo v druhém médiu.

⁷⁹ Je nutné připomenout, že nízká čísla u roku 1953 jsou důsledkem omezení analýzy pouze na méně než jednu čtvrtinu tohoto roku.

období dalo přednost jiným tématům na úkor informování o *zemědělské kolektivizaci*, se jeví jako velmi nepravděpodobná.⁸⁰

V rámci teorie *mediální konstrukce reality* tedy vyplývá, že 1. fázi *zemědělské kolektivizace* lze rozdělit na další tři etapy: 1. od vydání zákona o JZD v roce 1949 až do roku 1950, kdy docházelo k první vlně zakládání družstev; 2. v období roku 1951, kdy ustaly informace o vzniku dalších družstev i skutečné připojování se k nim; 3. od roku 1952, kdy začala další vlna zakládání družstev, případně dalšího připojování se k nim. Důvodem pro téměř vymizení článků o *kolektivizaci* v roce 1951 může být zaměření redakcí na informování o již existujících družstvech a jejich úspěších, což mohlo podpořit rozhodnutí dalších zemědělců připojit se k JZD v letech 1952 a 1953. Příčinou však mohl být také minimální zájem zemědělců o *kolektivizaci*.

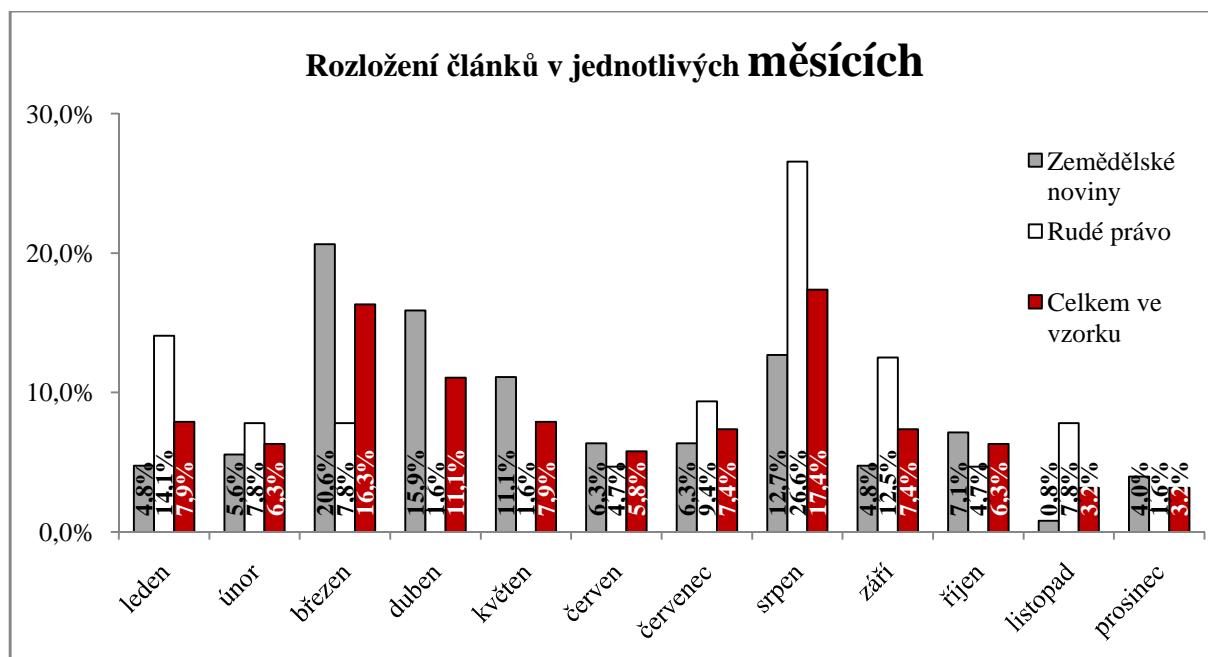
Zatímco *Zemědělské noviny* uveřejnily většinu článků v roce 1949, přičemž tyto články v daném roce byly ve velké míře napsány dopisovateli (43,4 %), nikoliv zaměstnanci redakce, u *Rudého práva* se zájem o tuto oblast projevil až od roku 1950. Přičemž trend zastoupení článků z jednotlivých let by byl u obou médií přibližně stejný, kdyby *Zemědělské noviny* nevyužívaly práci čtenářských dopisovatelů.

Hypotéza H2: *Téma bylo nejvíce exponováno v roce 1949, kdy byl schválen zákon na vznik JZD a do družstev vstoupilo nejvíce rolníků* se tedy potvrdila jen částečně, a to pro *Zemědělské noviny*. *Rudé právo* se nejvíce tématu věnovalo až v roce 1950.

Tak jako nebylo vyrovnané rozložení článků o *kolektivizaci* v jednotlivých letech, lišila se také míra informování v jednotlivých měsících. *Zemědělské noviny* se nejvíce tématu věnovaly v březnu (20,6 %), zatímco *Rudé právo* v srpnu (26,6 %). U obou titulů se nejméně článků o *kolektivizaci* objevovalo v listopadu a prosinci.

⁸⁰ Podle informací v Československém novináři redakční plány vznikaly odděleně, a proto se nemohlo jednat o předem stanovený záměr potlačit články o kolektivizaci, spíše ani jedna z redakcí sledovaných titulů nezávisle na sobě neshledala toto téma v roce 1951 za hodné reflektování.

Graf č. 2: Procentuální rozložení článků o zemědělské kolektivizaci v jednotlivých měsících

Zemědělské noviny informovaly o *kolektivizaci* zejména v jarních měsících (březen, duben, květen), což je období těsně navazující na podpisy smluv zavazujících zemědělce k určité míře povinných výkupů (přičemž jejich neustálé zvyšování bylo jedním z prostředků nátlaku na zemědělce pro vstup do družstva). V této části roku se také realizuje setba, pokud chtěl tedy zemědělec vstoupit do družstva, bylo nejvhodnější tak učinit před jejím začátkem, aby se na ní nemusel náklady ani pracovním nasazením podílet sám, nebo pak až po sklizni. Dalším obdobím, kdy se o *kolektivizaci* objevovalo nejvíce zpráv, byl srpen, kdy se konaly žně. V tomto měsíce převažovaly zejména články o vyšších výnosech zemědělců způsobených spojením polí do větších celků a také články o zapojení techniky, kterou si jednotlivci nemohli dovolit. Tyto výsledky zřejmě zapůsobily na část zemědělců a bezprostředně po žních začínala další výrazná vlna vstupu do JZD a tedy i další vlna informování o *kolektivizaci* v médiích. Obdobné zastoupení konkrétních měsíců se objevuje také v *Rudém právu*, které však o žních a nových družstvech ve velké míře informovalo ještě i v září.

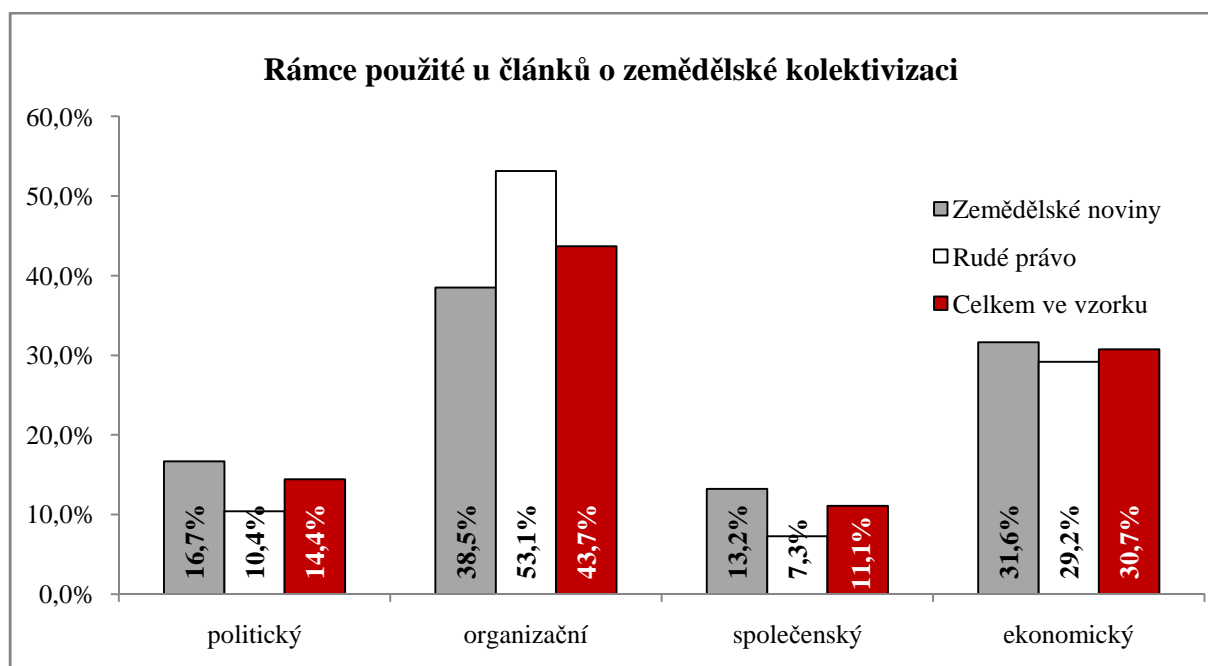
Přestože tedy *zemědělská kolektivizace* byla především politickým úkolem, informování o ní přesně kopírovalo fáze zemědělského roku (toto zjištění se bude u různých kategorií několikrát opakovat a tím současně upevňovat).

8.2 Rámce a témata reprezentace zemědělské kolektivizace

Odborná literatura zabývající se JZD se shoduje na tom, že *kolektivizace* byla považována za politický cíl (viz kapitola Zemědělská kolektivizace) a hospodaření v JZD nikdy nebylo ekonomicky dostatečně efektivní. Proto bylo nejdříve zjištěno, jakým způsobem byla kolektivizace v médiích rámována. Aby byla reprezentace *kolektivizace* zachycena co možná nejkomplexněji, byl u každého článku zaznamenáván každý identifikovaný rámec, nikoliv jen hlavní. Celkem tedy bylo nalezeno 271 rámců, z nichž 174 v *Zemědělských novinách* a 97 v *Rudém právu*.

U *kolektivizace* převažovalo organizační rámování, které se vyskytlo v 43,7 % případů ve vzorku (38,5 u *Zemědělských novin* a 53,1 % u *Rudého práva*), následováno ekonomickým s 30,7 % (31,6 % u *Zemědělských novin* a 29,2% u *Rudého práva*).

Graf č. 3: Způsob rámování zemědělské kolektivizace

Přestože tedy *kolektivizace* byla spojena s politickými cíli KSČ, zemědělcům, ale i ostatním čtenářům, byla předkládána jako jev se spíše praktickým a materiálním dosahem. Na veřejnost se tak dostávaly informace o tom, jak družstvo založit, případně jak jeho založení

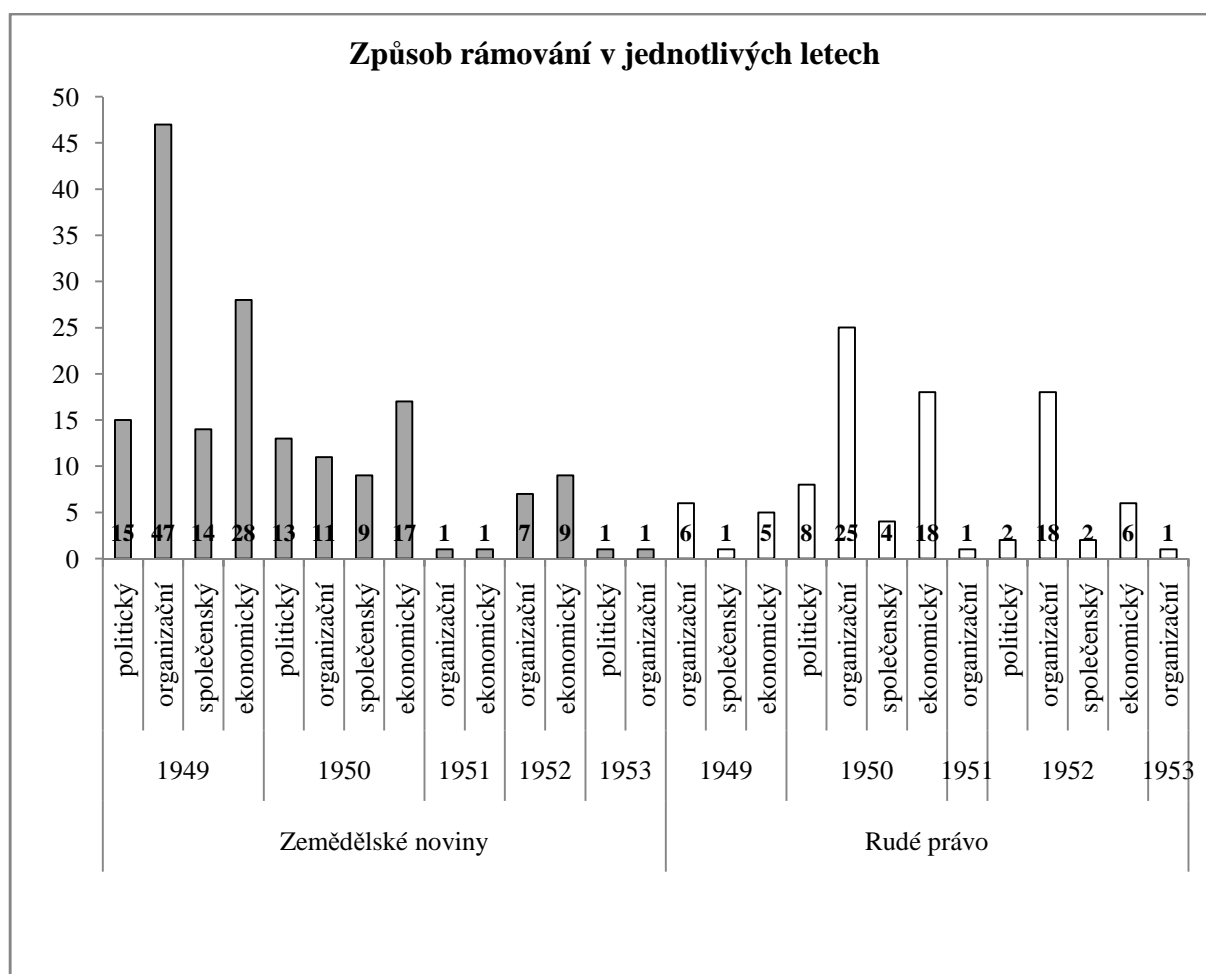
probíhalo (organizační rámec) a hospodářské výsledky společného hospodaření v družstvech a srovnání s výsledky individuálních rolníků (ekonomický rámec).⁸¹

Naopak politický a společenský aspekt dohromady netvořily ani jednu třetinu příspěvků. Zřejmě tedy pro novináře bylo jednodušší přinášet faktické informace než budovatelské fráze, což se shoduje s výtkami v *Československém novináři*, který jim právě tuto praktiku vyčítal. Důvodem však také mohlo být přizpůsobení kampaně jejím příjemcům, tedy rolníkům a vesnickým obyvatelům, kterým ekonomické výhody *kolektivizace* a návody na její provedení mohly být bližší než přísliby v budovatelském duchu.

Hypotéza H3: *Převažovalo ekonomické rámování místo požadovaného politického* se tak částečně potvrdila, i je obtížné stanovit, zda byla důvodem neochota novinářů plnit příkazy KSČ, nebo záměrné přizpůsobení propagační kampaně jejím příjemcům. Přestože však ekonomické rámování nad politickým převažovalo, nebylo nejčastějším rámcem, takže hypotéza se nepotvrdila zcela.

⁸¹ Vzhledem k tomu, že JZD nebyla ekonomicky efektivní, s těmito čísly muselo být v rámci propagace kolektivizace manipulováno, minimálně selekcí a opomíjením některých výsledků.

Graf č. 4: Způsob rámování zemědělské kolektivizace v jednotlivých letech

Při detailnějším pohledu na sledované období se převaha organizačního a ekonomického rámce ještě více potvrdí. Pokud v některém období nebyly použity všechny čtyři, organizační nikdy nechyběl, nejčastěji byl doplňován právě ekonomickým. Nejméně byl používán společenský rámeček, který se v celém vzorku vyskytl pouze v 11,1 % případech, nicméně také politický s 14,4 % výskytem byl také výrazně méně používán než organizační a ekonomický rámeček.

Co se témat týče, bylo identifikováno celkem 776 výpovědí (474 u *Zemědělských novin*, 303 u *Rudého práva*). Převládalo téma Vstup do JZD⁸² (17, 8 % v případě *Zemědělských novin*, 25,1 % v *Rudém právu*), což je vzhledem k popsanému způsobu výběru článků a

⁸² Pokud bude u pojmenování použito velké písmeno, jedná se o název dané kategorie, malým písmenem budou označovány konkrétní jevy a děje.

hlavně zaměření práce očekávaný výsledek.⁸³ Potvrdila se tím i hypotéza H4: Nejčastějším tématem ve sledovaných člancích bude vstup rolníka/rolníků do družstva.

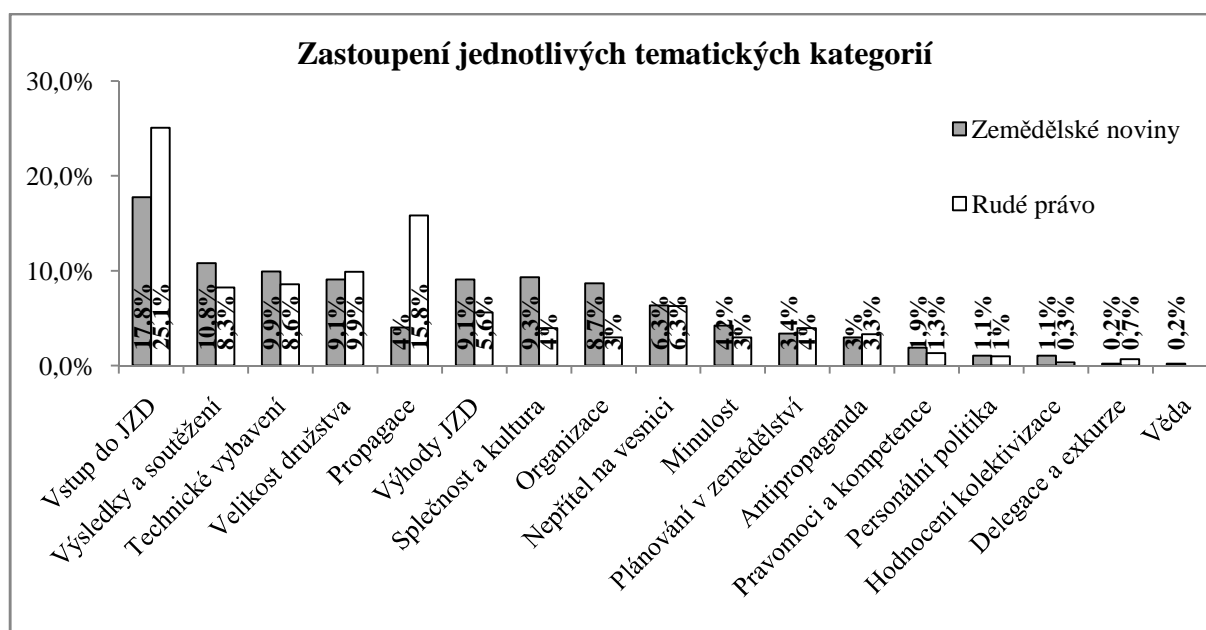
Při srovnání absolutních počtů výpovědí o tomto tématu se ukazuje další zajímavý výsledek. *Rudé právo* jich totiž otisklo 84 z celkových 303, zatímco *Zemědělské noviny* 76 z celkových 474 výpovědí. *Rudé právo* se tak tématu věnovalo vícekrát, přestože celkově uveřejnilo o *zemědělské kolektivizaci* o 36 % výpovědí méně. Všeobecné médium se tedy více zaměřilo na informování o zakládání a vstupech do JZD, přesto jak již bylo uvedeno, pro *Zemědělské noviny* i *Rudé právo* to bylo nejdůležitějším tématem *zemědělské kolektivizace*.

Naopak nejméně se v obou titulech ve spojení s *kolektivizací* psalo o vědě (0,2 % u *Zemědělských novin*, v *Rudém právu* se nevyskytlo) a o delegacích, které družstva navštěvovaly (0,2 % u *Zemědělských novin*, 0,7 % u *Rudého práva*). Tento výsledek je ovlivněn pozdním nástupem tohoto tématu a publikováním velkých přehledových zpráv o průběhu *kolektivizace*, ve kterých se výpovědi o těchto tématech vyskytovaly (viz *Zemědělská kolektivizace v médiích*).⁸⁴

⁸³ Jiný výsledek by naopak musel vést ke zvážení, zda proběhl výběr článků pro analýzu správně.

⁸⁴ Zatímco u ostatních grafů byla také zobrazena statistika vypovídající o celém vzorku, v tomto případě tomu tak nebude, protože graf by se z důvodu svého rozsahu musel zmenšit na velikost, při níž by již nebyl čitelný, nebo by musel být zvolen jiný typ grafu. Protože však používání velkého množství typů grafů působí nepřehledně, bude kompletní graf zařazen do Příloh.

Graf č. 5: Zastoupení jednotlivých tematických kategorií⁸⁵

V pořadí ostatních témat se oba deníky liší. U *Zemědělských novin* byla při procentuálním zobrazení výpovědí k jednotlivým tématům zaznamenána větší pestrost témat spojených s *kolektivizací*, protože u nich bylo zaznamenáno všech 17 tematických kategorií, zatímco *Rudé právo* jich v daném období sledovalo pouze 16. Tento rozdíl je však způsoben pouze 1 článkem v *Zemědělských novinách*, ve kterém se Věda vyskytla jako jedno z použitých témat. S přihlédnutím k tomuto je možné prohlásit, že oba tituly používaly stejné množství témat.

Obě média se také shodla ve významnosti témat týkajících se pravomocí družstev, personální politiky, hodnocení průběhu kolektivizace, návštěv delegací a rozvoje vědy, který byl prováděn v kontextu družstevního zemědělství, všem těmto tématům věnovala méně než 2 % svých výpovědí. Tato témata se přitom ve velké míře týkají individuality družstev, (kompetence družstev zdůrazňuje, jaká rozhodnutí mohla JZD sama provádět a k čemu byla oprávněna), ostatní témata byla úzce spojena s konkrétním družstvem a byla těžko zobecnitelná (např. informace o zvolení nového, konkrétního předsedy). Zdá se tedy, že novináři potlačovali v článcích individualitu jednotlivých JZD a budovali spíše obraz skutečně kolektivního zemědělství na základě kolektivních témat. O příklonu ke kolektivistickým modelům chování píše také Knapík a Franc (Knapík, Franc 2011: 21), kteří to demonstrují např. poukazováním na zavádění závodního stravování.

⁸⁵ Pořadí kategorií je dáno procentuálním zastoupením kategorie v celém vzorku, viz graf v Přílohách, str. 114.

Je potřeba také zmínit témata, která naopak do analyzovaných médií vůbec nepronikla. Na první pohled je zřejmé, že v kategoriích chybí jakékoliv informace o soudních procesech se zemědělci, kteří odmítali odevzdání své půdy družstvům, natož informace o jejich věznění, trestání a dalším zacházení s nimi. Přestože KSČ od novinářů vyžadovala, aby se podíleli na propagaci myšlenky společného hospodaření na společné půdě, nedocházelo k tomu formou zastrasování. Výjimku tvoří téma Nepřítel na vesnici. Ani do něj však nespádaly podobné výpovědi, protože byla operacionalizována jako nálepkování těchto odpůrců, jejich očerňování a snaha vystrnadit je ze společnosti, případně v nich vyvolat dojem, že pokud budou nadále vstup do JZD odmítat, toto jim hrozí. O věznění, vyhánění a zabírání jejich majetku se ve sledovaném období vůbec noviny nezmiňovaly, tyto praktiky byly před čtenáři⁸⁶ utajovány. Nastolovaná agenda se zaměřovala na zdůrazňování dobrovolného vstupu do JZD.⁸⁷

⁸⁶ Možná i před samotnými novináři.

⁸⁷ Svaz československých novinářů dokonce svých členům zdůrazňoval, že účast v kolektivizaci je ryze dobrovolná a na odhalení opaku mají ihned upozorňovat, jak dokládá tento úryvek: „*Ve snaze co nejvíce urychlit vybudování socialistického zemědělství, zapomínali mnozí pracovníci, že k založení družstva je třeba získat jejich (zemědělců, pozn. autorky) souhlas. Někdy docházelo i k soutěžení funkcionářů některých krajů nebo okresů, o největší procento nově založených JZD, které mělo za následek škodlivé zakládání družstev administrativním způsobem, chytračením, úskoky, ba dokonce nátlakem či vyhrožováním. A jak reagoval tisk na tyto případy? V nejlepším případě mlčel.* Neustále upevňovat svazek dělníků a rolníků - přední úkol tisku. *Československý novinář*. 1953, č. 11, s. 312.

Tabulka č. 1: Přehled pořadí témat v jednotlivých titulech

Pořadí podle počtu výpovědí	Zemědělské noviny		Rudé právo	
	téma	počet výpovědí	téma	počet výpovědí
1.	Vstup do JZD	84	Vstup do JZD	76
2.	Výsledky a soutěžení	51	Propagace kolektivizace	48
3.	Technické vybavení	47	Velikost družstva	30
4.	Společnost a kultura	44	Technické vybavení	26
5.	Velikost družstva	43	Výsledky a soutěžení	25
6.	Výhody JZD		Nepřítel na vesnici	19
7.	Organizace	41	Výhody JZD	17
8.	Nepřítel na vesnici	30	Plánování v zemědělství Společnost a kultura	12
9.	Minulost	20		
10.	Propagace kolektivizace	19	Antipropaganda	10
11.	Plánování v zemědělství	16	Minulost Organizace	9
12.	Antipropaganda	14		
13.	Pravomoci a kompetence	9	Pravomoci a kompetence	4
14.	Personální politika Hodnocení kolektivizace	5	Personální politika	3
15.			Delegace a exkurze	2
16.	Delegace a exkurze	1	Hodnocení kolektivizace	1
17.	Věda			

Zatímco *Zemědělské noviny* se zaměřovaly spíše přímo na rolníky a prezentaci výhod, které jim vstup do družstva přinese v podobě možnosti využívat stroje, což jim usnadní práci a poskytne tak více času na kulturní vyžití, *Rudé právo* jako druhé nejčastější téma mělo propagaci zemědělství. To souvisí nejspíše s tím, že cílilo na jiný typ publika. Přestože by bylo příliš zjednodušující prohlášení, že *Zemědělské noviny* četli jenom zemědělci, přece jen se u těchto novin dá očekávat jejich vyšší procentuální zastoupení než u čtenářů novin všeobecných.

Převažovala jednoznačně témata materiálního charakteru (s výsledky hospodaření JZD, o strojích používaných v zemědělství apod.), kategorie spojené s komunistickou *ideologií* tolik mediálního prostoru nezískaly. Objevila se pouze dvě - Minulost a Nepřítel na vesnici, částečně s *ideologickými* tématy souvisí také Antipropaganda. Tyto sloužily k očerňování a odsuzování jiného než družstevního způsobu hospodaření v zemědělství. *Zemědělské noviny* se více zaměřily na téma minulosti a vesnických boháčů, výpovědi o nich byly 8. a 9. nejčastějším tématem. Opět se navíc projevilo zaměření tohoto titulu, protože v jejich pojetí byla rámována převážně z ekonomického hlediska a bylo zdůrazňováno, jak dřívější praktiky a jejich zastánci měli negativní vliv na výnosy. Oproti tomu *Rudé právo* více pracovalo s politickým rámcem těchto témat. Jak již bylo řečeno, důvody je třeba hledat ve složení jeho čtenářů. V tomto případě množství výpovědí o vesnických boháčích a o propagandě způsobilo, že se tato témata dostala mezi deset nejčastějších v *Rudém právu* (přičemž téma Minulost mělo o jednu výpověď méně, a proto se umístila na 11. místě).

Tabulka č. 2: Nejčastější témata v jednotlivých letech

Nejdůležitější témata	Zemědělské noviny			Rudé právo		
	1.	2.	3.	1.	2.	3.
1949	Vstup do JZD	Technické vybavení	Výhody JZD	Vstup do JZD Technické vybavení		Organizace
1950	Vstup do JZD	Nepřítel na vesnici	Organizace Společnost a kultura Velikost družstva	Vstup do JZD	Technické vybavení Výsledky a soutěžení	
1951	Výsledky a soutěžení Vstup do JZD			Výsledky a soutěžení Vstup do JZD		
1952	Vstup do JZD	Velikost družstva	Organizace	Vstup do JZD	Propagace kolektivizace	Velikost družstva
1953	Vstup do JZD			Vstup do JZD	Propagace kolektivizace	

Červeně jsou vyznačena témata, která se mezi nejdůležitějšími v daném médiu objevila 1x.

Při zaměření na nejdůležitější témata jednotlivých let se ještě více prokazuje významnost kategorie Vstup do JZD, která se vždy umísťovala na 1. místě.⁸⁸ Častěji se vyskytovala také témata spojená s používanou technikou, s organizací JZD, s jeho velikostí a s hospodářskými výsledky. V jednotlivých letech se však také prosadila témata, která v jiných obdobích a také v celkovém pořadí za sledované období takovéto důležitosti nenabyla.⁸⁹

V roce 1949 zaznamenaly u *Zemědělských novin* velkého podílu výpovědí tematické kategorie Technické vybavení a Výhody JZD. Tento výsledek je logický vzhledem k tomu, že se jednalo o rok, kdy začínala *zemědělská kolektivizace* a v rámci její propagace bylo potřeba uveřejňovat co nejvíce kladů, které zapojení do společného hospodaření přinese, mezi něž přitom patří také možnost hospodařit na polích s pomocí strojní techniky. V *Rudém právu* se prosadilo téma Organizace, protože bylo potřeba vysvětlit nový jev a způsob hospodaření.

⁸⁸ Případně na 1.-2. místě, pokud byl zaznamenán stejný počet výpovědí jako u dalšího tématu.

⁸⁹ Výjimku tvoří rok 1951, kdy bylo uveřejněno malé množství článků o kolektivizaci a jejich témata se shodovala s těmi nejpoužívanějšími, viz výše.

V druhém roce *zemědělské kolektivizace* se v *Zemědělských novinách* prosadila témata Nepřítel na vesnici a Společnost a kultura. V prvním případě se mohlo jednat o důsledek špatných zkušeností s kulaky, kteří sabotovali snahy na budování JZD v obcích. Promítnout se do jeho většího nasazení mohly také probíhající politické procesy, které se zaměřily na odhalení vnitřního nepřítele, jenž podřýval politické cíle KSČ, mezi které zrušení soukromého zemědělství prokazatelně patřilo. Nárůst počtu výpovědí o vlivu *kolektivizace* na společenský a kulturní život na vesnicích pravděpodobně souvisel s propagační kampaní. Rudé právo v tomto roce začalo více informovat o výsledcích ve sjednoceném zemědělství, což nejspíše umožnily první výsledky sklizní a tedy možnost jejich srovnání s předchozím způsobem hospodaření.

Další obměny dominantních témat se již udály v *Rudém právu*. Nejdříve se v roce 1952 prosadila témata Propagace a Velikost družstva. To koreluje s popisem roku 1952 v kapitole Zemědělská kolektivizace v médiích, kdy se objevily velké přehledové články o pokrocích tohoto procesu. Také byl výše zmíněn útlum článků o *kolektivizaci* v roce 1951 a podezření, že to odráželo reálný útlum vstupu dalších rolníků do JZD. Nástup témat týkajících se zakládání nových JZD a vstupu do nich tedy mohl odrážet snahu tento proces obnovit. V následujícím roce pak *Rudé právo* v tomto snažení pokračovalo.

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že *Zemědělské noviny* byly na úrovni nejdůležitějších témat nejen pestřejší (viz graf č. 5), ale také u něj došlo k větší proměně i v žebříčku nejčastějších témat. *Rudé právo* totiž nejčastěji zmiňovalo stále stejná témata, přičemž jedinou výjimkou bylo právě informování o obsahové i formální stránce propagace a statistika o velikosti stávajících družstev.

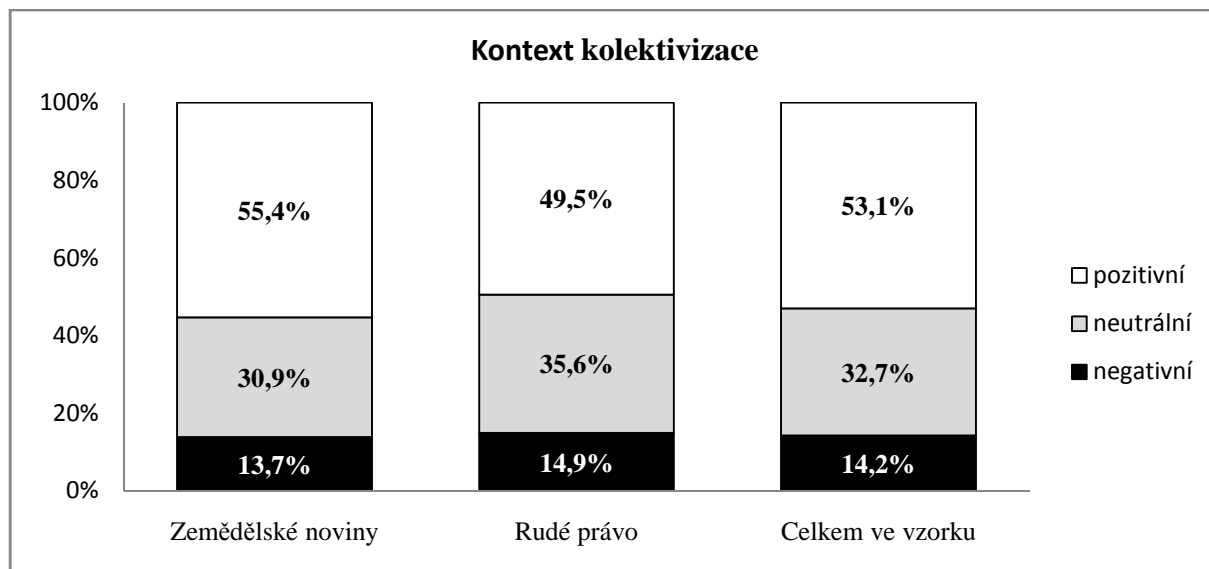
Bylo zamýšleno také vytvoření statistiky nejčastějších témat v jednotlivých měsících s možností poukázat na proměnlivost tematické agendy během roku. Téma vstupu do JZD však bylo natolik dominantní, že v ní zcela převážilo, a tato tabulka tedy nebyla zařazena do práce, protože by neodhalovala žádné nové jevy.

8.3 Kontext zemědělské kolektivizace v médiích

U všech tematických výpovědí byl posuzován jejich kontext ve vztahu k subjektu vystupujícímu v tématu, proto zde analýza pracuje se stejným počtem výpovědí jako v předchozí části. Celkově ve spojitosti s *kolektivizací* převažoval pozitivní kontext, který se

objevil u 53,1 % tematických výpovědí (55,4 % u *Zemědělských novin*, 49,5 % u *Rudého práva*).

Graf č. 6: Kontext tematických výpovědí

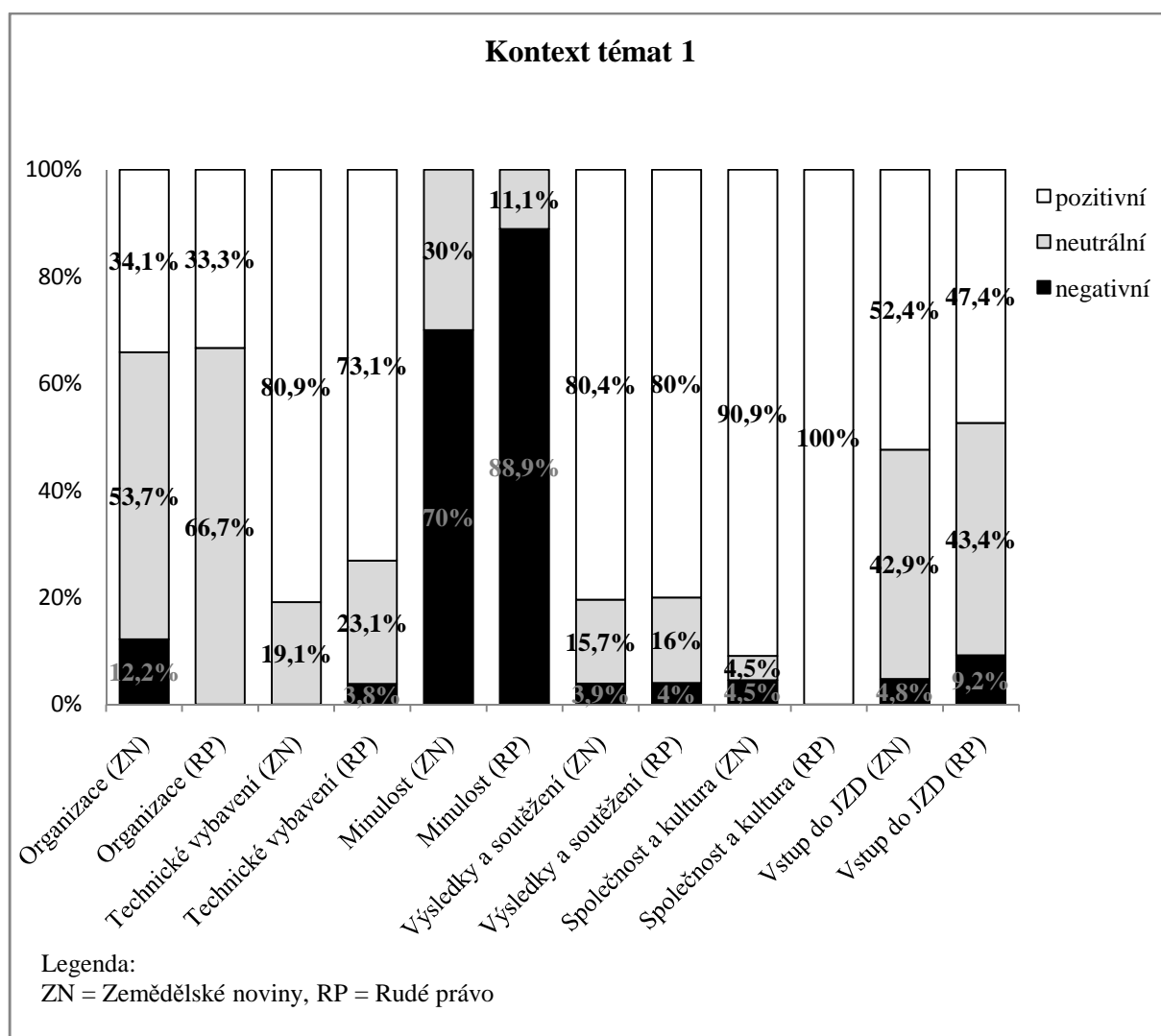
Neutrální hodnocení bylo zaznamenáno přibližně u jedné třetiny výpovědí (32,7 % celkem, 30,9 % v *Zemědělských novinách*, 35,6 % v *Rudém právu*). Negativního kontextu se objevovalo nejméně, což odpovídalo příkazu KSČ propagovat v médiích *zemědělskou kolektivizaci* a získávat pro ni nejen zemědělce, ale také městské obyvatele, kteří s ní měli souhlasit na rovině ideové. Negativní aspekty kolektivizace byly v médiích potlačovány, což potvrzuje platnost hypotézy H7: *Za účelem propagace vstupu do družstva bude převažovat neutrální a pozitivní hodnocení kolektivizace.*

Poprvé se v této analýze objevuje takto vyrovnaný výsledek. Rozdíl hodnot mezi jednotlivými médii činí méně než 6 %, ⁹⁰ v případě výskytu negativního kontextu dokonce méně než 1,5 %. V této oblasti tedy novináři plnili zadání KSČ, protože je potřeba zdůraznit, že i tento nízký podíl negativního kontextu nemusí znamenat negativní hodnocení kolektivizace, ale pouze témat, která se ve spojitosti s ní v médiích objevovala.

⁹⁰ U některých kategorií byly rozdíly ještě menší, prohlášení o vyrovnanosti však odráží, že v tomto případě byly rozlišovány jen tři hodnoty proměnných.

U identifikovaných témat bylo od počátku zřejmé, že některá z nich se budou vyskytovat převážně v pozitivním kontextu, zatímco jiná hlavně v negativním. Pro zachování čitelnosti bude graf zobrazující kontext u témat rozdělen na tři části.

Graf č. 7: Kontext jednotlivých témat spojených s kolektivizací (1. část)

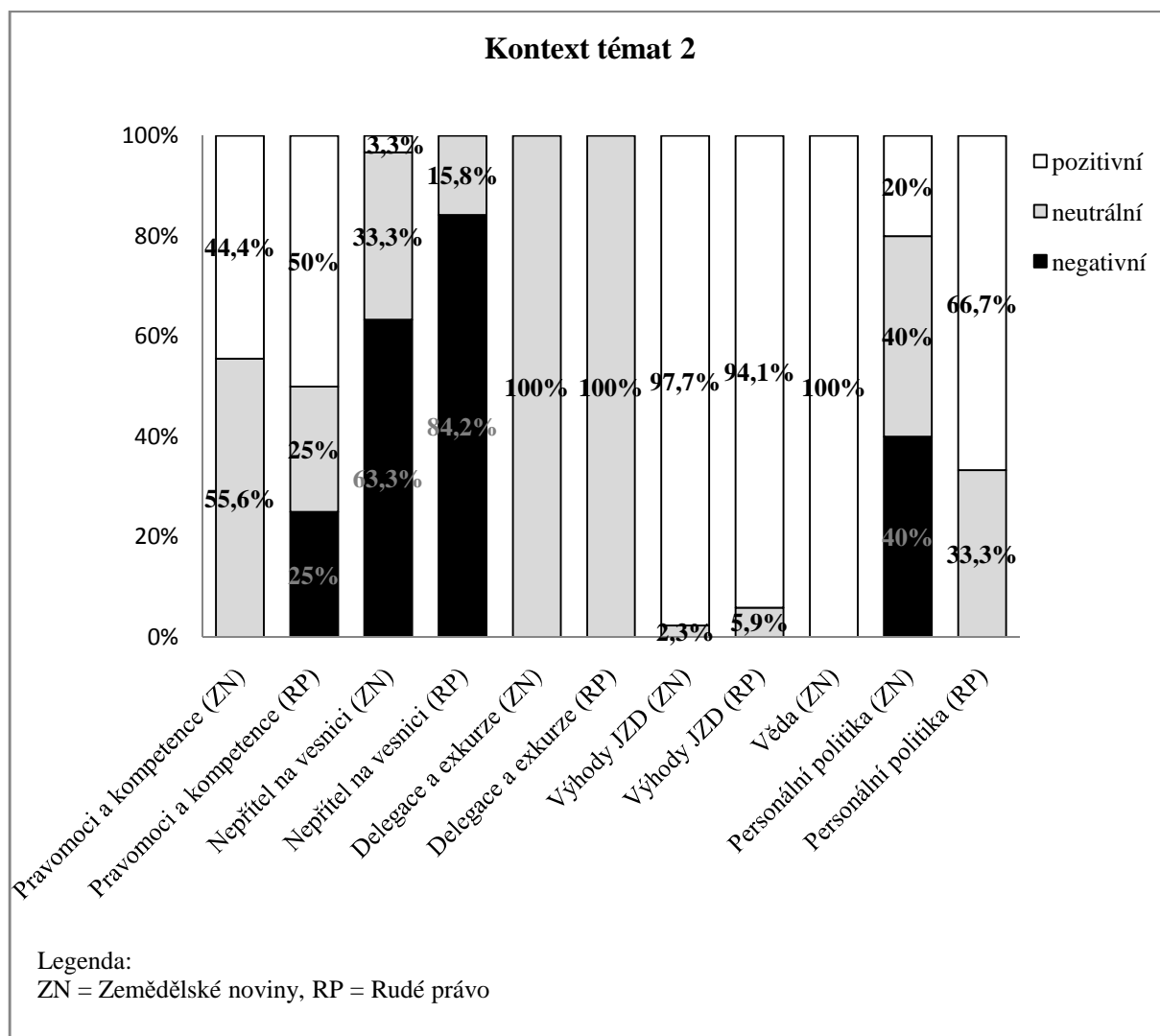
Dalo se očekávat, že výpovědi týkající se dřívějšího, soukromého způsobu hospodaření, budou prezentovány především v negativním kontextu. Přesto je vidět, že *Zemědělské noviny* nebyly v odsuzování natolik radikální jako *Rudé právo* a ve 30 % výpovědí z tohoto tématu přiznávaly soukromému zemědělství neutrální kontext, zatímco *Rudé právo* jen 11,1 %. *Rudé právo* tedy bylo více zaměřené na odsuzování dřívějších poměrů v zemědělství.

Zemědělské noviny si naopak v přibližně 12 % případů dovolily uvádět informace o organizování kolektivizace v negativním kontextu, i když tím pouze upozorňovaly na nedostatky jednotlivých obcí, nikoliv na chybu v samotném systému. Výrazně pozitivně byly hodnoceny výnosy, které plynuly ze společného hospodaření, a také přínos JZD v oblasti

společenského a kulturního vyžití. Nejčastěji bylo zmiňováno, že založením družstva získají zemědělci více volného času a že v obcích vznikaly kulturní organizace a zařízení.

Vysvětlení vyžaduje také být malý podíl negativního kontextu u tématu Vstup do JZD. Je samozřejmé, že v době cenzury se v novinách neobjevily informace, které by upozorňovaly na nespokojenost rolníků s členstvím v JZD. Negativní kontext byl způsoben výpověďmi o malém nadšení rolnictva pro tento krok a také poukazováním na individuální selhání některých vesnic, jež měly sloužit jako negativní příklad pro ostatní.

Graf č. 8: Kontext jednotlivých témat spojených s kolektivizací (2. část)

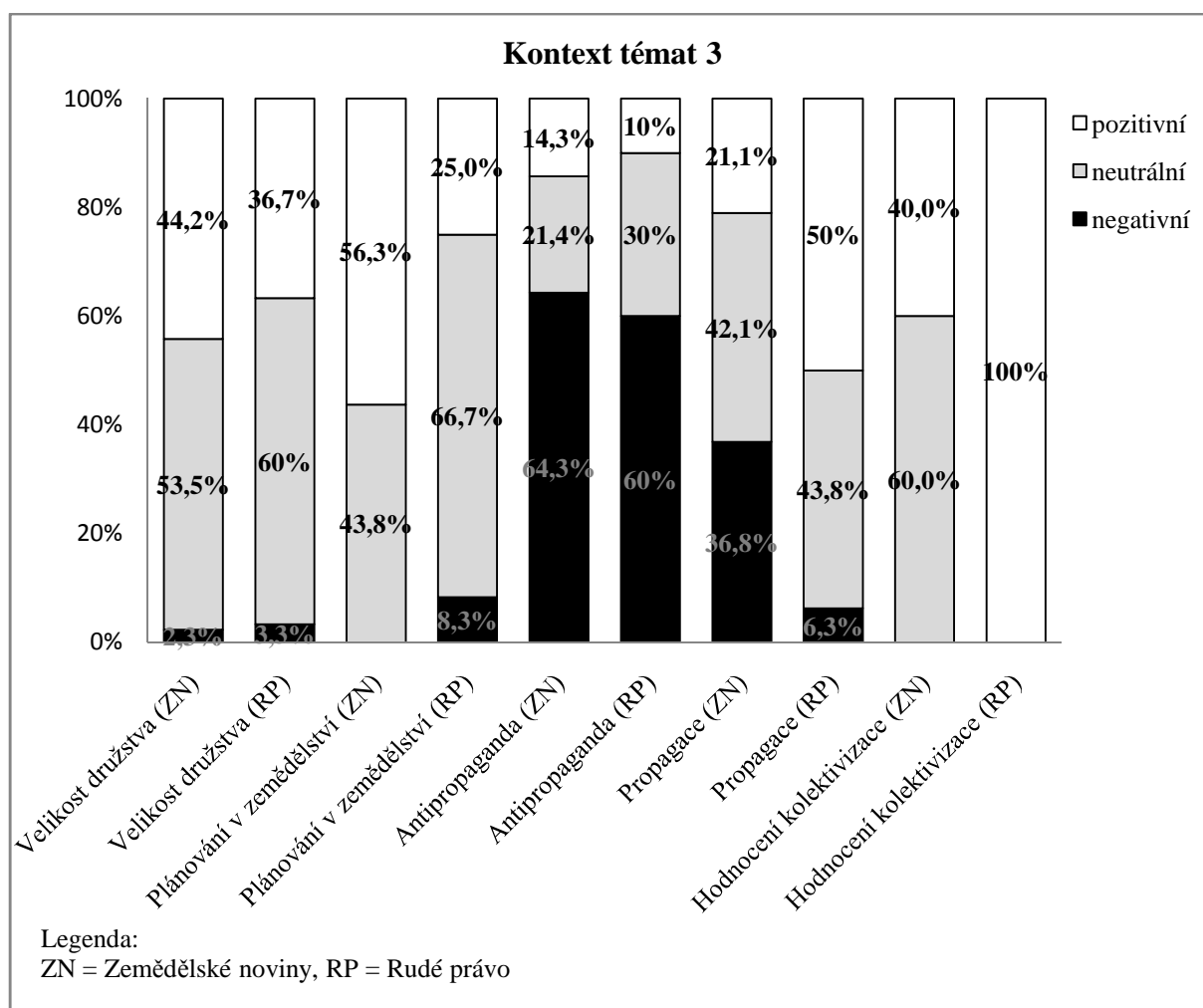
Také v druhé skupině témat se projevil nutně negativní kontext, a to ve spojitosti s vesnickými boháči, kteří byli prezentováni jako vykořisťovatelé pracujících, jež

zaměstnávají. Bez ohledu na rozsah jejich majetku byli za nepřátele označováni všichni, kteří odmítali vstoupit do JZD. Ovšem i zde se ukazuje výrazně ideologičtější zaměření *Rudého práva*, které kulaky očerňovalo téměř v 85 % případů. Oproti tomu *Zemědělské noviny* je uváděly v třetině výpovědí v neutrálním kontextu a dokonce 3,3 % výpovědí tohoto tématu je hodnotilo pozitivně za přínos, který pro danou obec měli jak v tehdejší současnosti, tak také za války. V tématech této skupiny se také více objevují rozdíly v poměrech jejich hodnocení. Patrné je to již u zmiňovaného tématu Nepřítel na vesnici, výraznější však u výpovědí týkajících se pravomocí a kompetencí družstev a také u jejich personální politiky. U prvního jmenovaného se přitom v *Rudém právu* objevilo 25 % výpovědí v negativním kontextu, zatímco *Zemědělské noviny*, které *zemědělské kolektivizaci* věnovaly více článků, žádné takové neuváděly. Je však potřeba zdůraznit, že těchto 25 % u daného tématu činí 1 výpověď, což se během přibližně čtyřletého sledované období jeví jako zanedbatelné. Totéž platí i pro téma Personální politiky. Při zvážení absolutních počtů výpovědí tedy obě média dosahují v kategorii kontextu témat velmi srovnatelných poměrů.⁹¹

Výrazně pozitivní kontext byl zaznamenán u tématu Výhody JZD, kde ovšem vzhledem k vysokému počtu výpovědí je již možné hovořit o reprezentativních údajích.

⁹¹ Přesněji by se poměry daly porovnat, kdyby byla zaznamenávána plocha, která se jednotlivým výpovědím dostala, což však z výše uvedených důvodů nebylo provedeno.

Graf č. 9: Kontext jednotlivých témat spojených s kolektivizací (3. část)

Také v poslední skupině témat se projevilo, že v negativním kontextu bylo informováno o tématu, u něž to bylo logicky očekávatelné vzhledem ke zvolenému předmětu této práce. Novináři obou médií velmi odsuzovali antipropagandu, podle článků aktivně vedenou vesnickými boháči. Tyto kroky tedy musely být veřejně označovány, odsuzovány a vyvracovány.

Rozdíl byl zaznamenán u výpovědí o plánovaném zemědělství, kdy se *Zemědělské noviny* více soustředily na jeho výhody a tedy na kladný kontext, zatímco *Rudé právo* jej uvádělo více v kontextu neutrálním. Čtenář *Zemědělských novin* tak mohl být přesvědčován o kladech tohoto postupu, zatímco čtenářům *Rudého práva* bylo společné plánování prezentováno jako postup, o kterém není nutno přesvědčovat. Dalším rozdílem v poslední skupině témat a kontextů, ve kterých byly uváděny, bylo informování o průběhu propagační kampaně *zemědělské kolektivizace*. *Zemědělské noviny* se více zaměřily na kritiku jejího

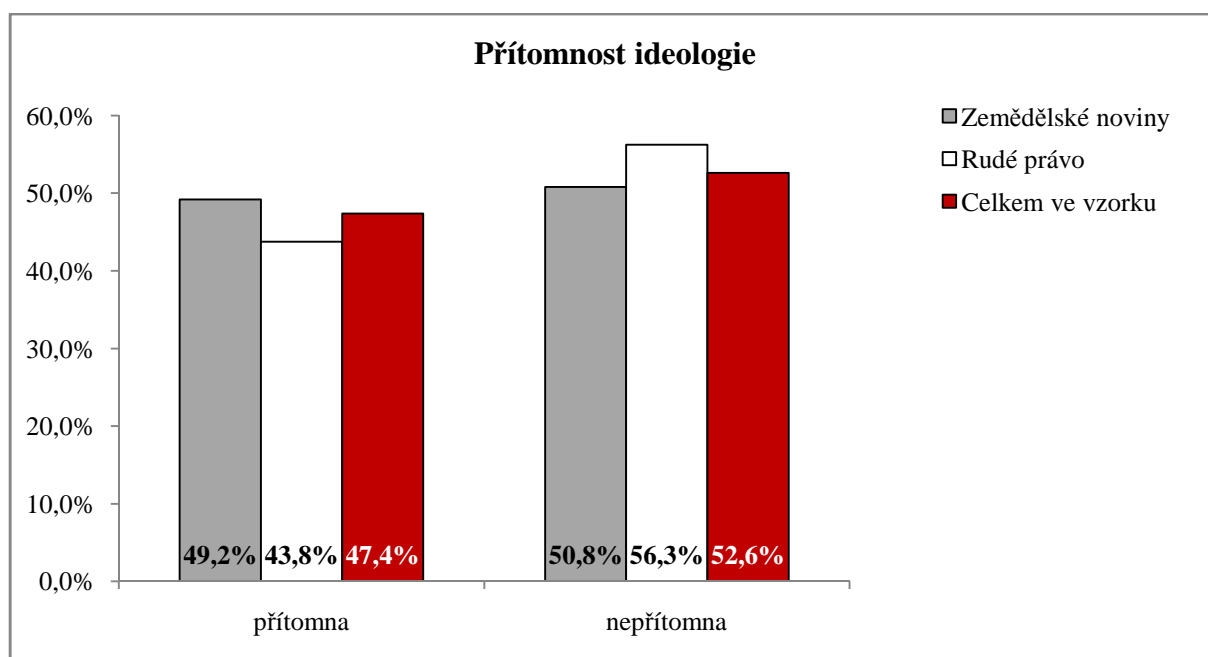
dosavadního průběhu, případně na její absenci, zatímco *Rudé právo* zvolilo motivování případných agitátorů formou pozitivních vzorů a jejich vyzdvihováním.

I při rozdělení grafu na tři části je patrné, že poměry u kontextů, v nichž byla jednotlivá témata uváděna, se ve většině případů daly očekávat a výsledky sloužily jen k potvrzení tohoto úsudku. Nicméně to vypovídá o tom, že média řádně plnila svoji úlohu propagátora kolektivizace zdůrazňováním pozitivních jevů spojených s *kolektivizací* a s odsuzováním jakýchkoliv jiných linií a názorů. Nejhuře tedy byla hodnocena (70 % výpovědí a více) témata spojená s dřívějšími poměry v zemědělství (Minulost), a s kulaky (Nepřítel na vesnici), výrazně negativního hodnocení dosahovala také Antipropaganda. Naopak převážně v pozitivním kontextu (70 % a více) byly prezentovány výhody kolektivizace, hospodářské výsledky, rozvoj společenského a kulturního života ve spojení s kolektivizací a také hodnocení jejího průběhu v *Rudém právu*.

8.4 Zapojování ideologie

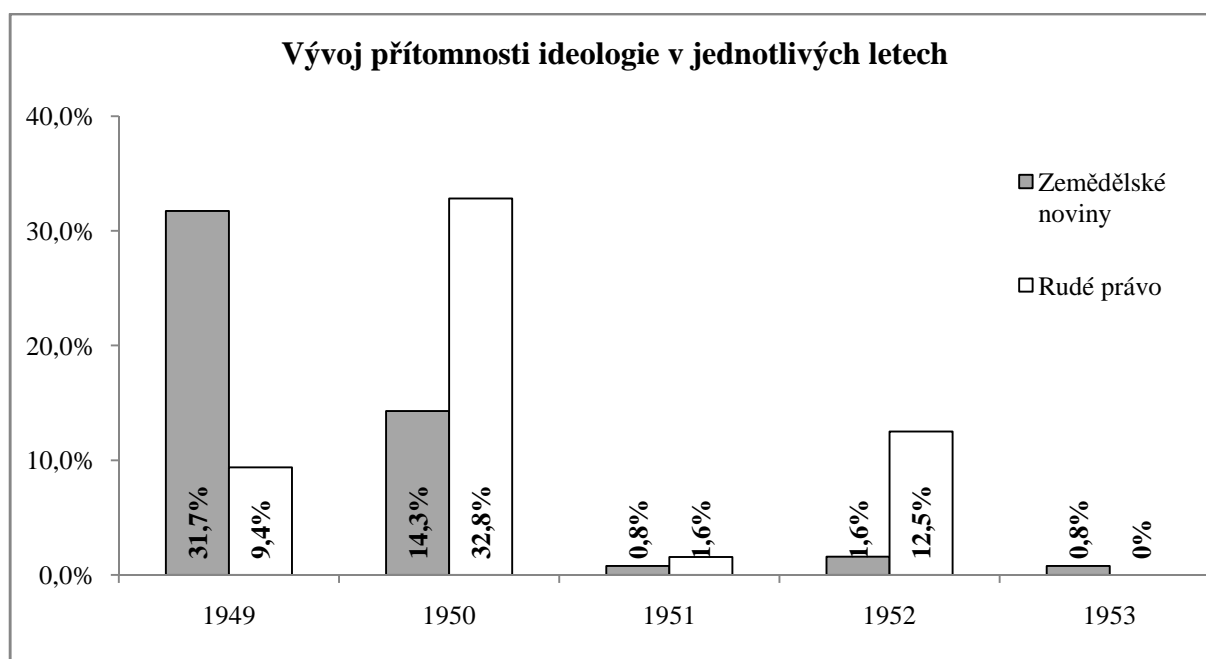
Přítomnost ideologie byla v článcích po většinu 2. poloviny 20. století v Československu nejen bezpříznaková, ale vládnoucí KSČ přímo žádaná (viz níže). U článků tedy bylo posuzováno, zda se ideologie nacházela i ve zprávách o *zemědělské kolektivizaci* a jaké měla procentuální zastoupení. Z celkem 190 článků byla zaznamenána v 98 (v 62 u *Zemědělských novin*, v 36 u *Rudého práva*).

Graf č. 10: Přítomnost ideologie v člancích o kolektivizaci

Vyskytovala se tedy přibližně v polovině textů, přičemž ji oproti očekávání do článků zapojovaly více *Zemědělské noviny* než *Rudé právo*, odchylka však není příliš výrazná. Ústřední deník KSCČ tedy minimálně u informování o *zemědělské kolektivizaci* méně vysvětloval a komentoval fakta v závislosti na komunistické *ideologii*. Důvodem však může být menší prostor, který titul této tematické věnoval, což mohlo vést novináře k výraznějšímu krácení těchto článků a tedy k většímu výběru, co bude otištěno. Vzhledem k tomuto relativně vyrovnanému poměru mezi přítomností a absencí ideologie je těžké posoudit platnost hypotézy H5: *Deníky nepropojovaly v člancích přinášení faktických informací s ideologickým působením na své čtenáře*. I když formálně potvrzena byla, protože *ideologie* nebyla zaznamenána u 100 % článků, je potřeba vzít v úvahu, že některé články splnění tohoto požadavku ani neumožňovaly už jen z kapacitních důvodů (blíže k míře plnění požadavku na zapojování ideologie v kapitole 10).

Graf č. 11: Vývoj přítomnosti ideologie v článcích o zemědělské kolektivizaci

Rudé právo tedy mělo menší procentuální zastoupení článků s *ideologií* než *Zemědělské noviny*, ovšem v průběhu sledovaného období se u něj podíl *ideologie* zvyšoval. Pomineme-li rok 1953, kdy nebyly analyzovány ani tři měsíce, dosáhlo *Rudé právo* menší míry zapojení *ideologie* pouze v prvním roce procesu *kolektivizace*, v ostatních letech však oproti *Zemědělským novinám* více zapojovalo *ideologii*, zejména v roce 1952, kdy dosáhlo téměř desetinásobné hodnoty. Je také potřeba připomenout, že *Rudé právo* začalo informovat o *zemědělské kolektivizaci* později a první zprávy byly čistě faktografického charakteru bez známek komentáře. To potvrzuje i výrazný nástup přítomnosti *ideologie* u *Rudého práva* v roce 1950.

Zajímavé však není jen srovnání sledovaných médií mezi sebou, ale také sledování vývojového trendu. Po *ideologické* stránce byly nejvýraznější roky 1949 a 1950, tedy počátek *zemědělské kolektivizace* a informování o ní. V roce 1951 pak tento podíl klesá, což mohlo být způsobeno zkušenostmi s průběhem *kolektivizace* a také se zpětnou vazbou z její propagace. Již bylo totiž demonstrováno, že přestože byla *kolektivizace* označována jako politický cíl, její průběh koreloval s fázemi zemědělského roku a převažovalo u ní organizační a ekonomické *rámování*, takže novináři jednoznačně toto téma prezentovali více na základě materiálních výhod než v duchu komunistických ideálů. Pokles podílu *ideologických* článků také odráží přívrstevk používaný k označení let 1951 - 1953 v Československu, pro které se mezi historiky zažilo označení „krize systému“ (srovnej Knapík, Franc 2011: 26). Výraznější

zastoupení *ideologie* se pak ještě objevilo v roce 1952, ovšem jen u *Rudého práva*, které jak bylo dokázáno v podkapitole 8.2, bylo více zaměřeno na *ideologická* témata.

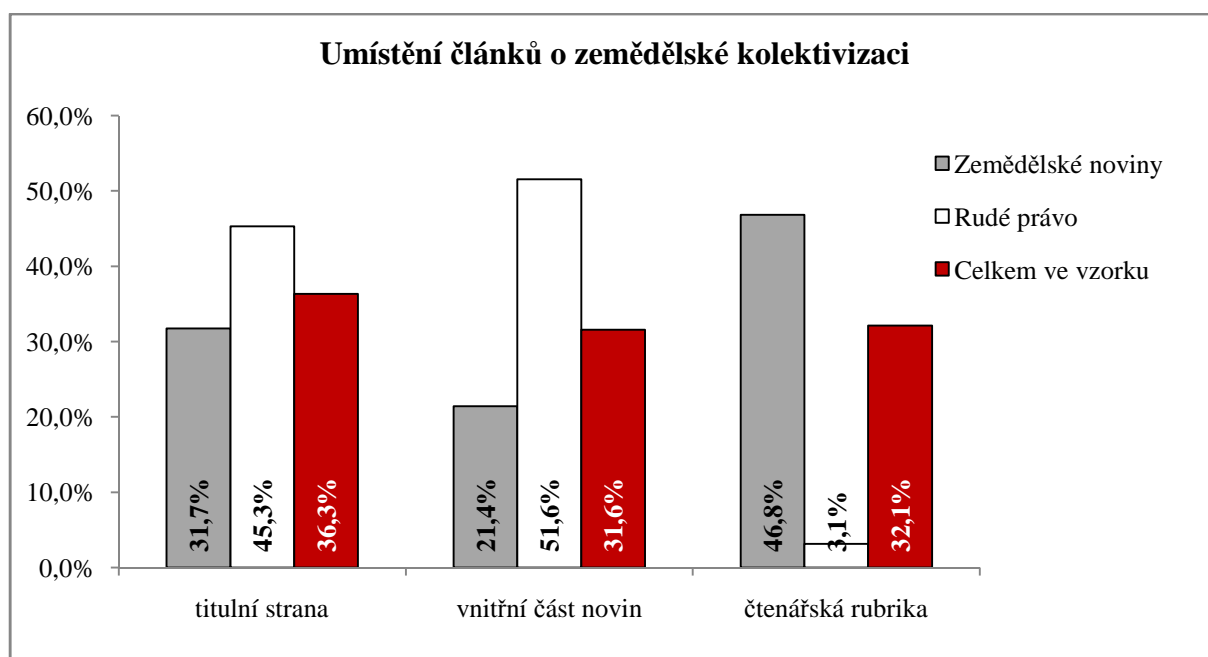
8.5 Mediální ukazatelé

Mediální ukazatelé tvoří poslední charakteristiku reprezentace *zemědělské kolektivizace*, přičemž se nezaměřují na její obsahové aspekty, ale na formální stránku této tematiky.

Umístění článku v rámci daného vydání vypovídá o jeho důležitosti pro redakci, přičemž nejdůležitější jsou články umístěvané na titulní straně. Současné redakce se snaží témata na toto prestižní umístění vybírat na základě informací, které mají o svých čtenářích, a výběr přizpůsobují své snaze příjemce oslovit a přimět ke koupi. Tento aspekt se projevoval jistě i v 50. letech minulého století, ačkoliv média nemusela být výdělečná.⁹² Nicméně média se v tomto období také na příkaz KSČ snažila nastavovat agendu svých příjemců a umístění v titulu se na tomto procesu podílelo.

⁹² Že přesto byla atraktivita novin důležitá i pro Svaz československých novinářů, dokládá např. tento úryvek: „Nedovedeme dosud psát tak, aby náš čtenář dychtivě čekal na příští číslo novin, aby pro něj byly noviny zdrojem, z něhož by čerpal sílu a radost k další práci, jenž by mu ukazoval jasné perspektivy, zdrojem, který by ho politicky upevňoval a vychovával v přesvědčeného budovatele socialismu.“ Za pravdu a socialismus. *Československý novinář*. 1949. č. 10-11.

Graf č. 12: Umístění článků o zemědělské kolektivizaci

Z tohoto grafu je patrné, že *Rudé právo* uveřejnilo téměř polovinu článků o *kolektivizaci* na titulní straně, čímž jí přiřadilo důležité postavení. Oproti tomu *Zemědělské noviny*, které se specializovaly na zemědělskou oblast, na titulní stranu umístily pouze přibližně jednu třetinu článků o *kolektivizaci*, z čehož vyplývá, že tématu přisuzovaly menší důležitost než *Rudé právo*. Přitom podle zaměření titulu a úvodního citátu této práce byl očekávaný výsledek opačný.

Zemědělské noviny také nejvíce, a to téměř polovinu, článků o *kolektivizaci* nechaly zpracovávat dopisovateli (viz níže) a uveřejňovaly je tedy v čtenářské rubrice, která byla výrazně graficky oddělena od zbytku listu a takto také působila na čtenáře. Z toho jasně vyplývá, že pro *Zemědělské noviny* byla zásadnější témata týkající se již existujících družstev a jejich hospodaření než průběh *zemědělské kolektivizace*.

Tabulka č. 3: Umístění článků o kolektivizaci v titulu

Nejdůležitější témata	Zemědělské noviny			Rudé právo		
	titulní strana	vnitřní část novin	čtenářská rubrika	titulní strana	vnitřní část novin	čtenářská rubrika
1949	38,1 %	21,1 %	40,8 %	42,9 %	57,1 %	0 %
1950	9,1 %	15,2 %	75,7 %	37,5 %	59,4 %	3,1 %
1951	0 %	0 %	100 %	100 %	0 %	0 %
1952	51,1 %	35,7 %	7,2 %	56,5 %	39,2 %	4,3 %
1953	0 %	100 %	0 %	0 %	100 %	0 %

Červeně jsou vyznačeny nejvyšší hodnoty v daném roce pro každé médium.

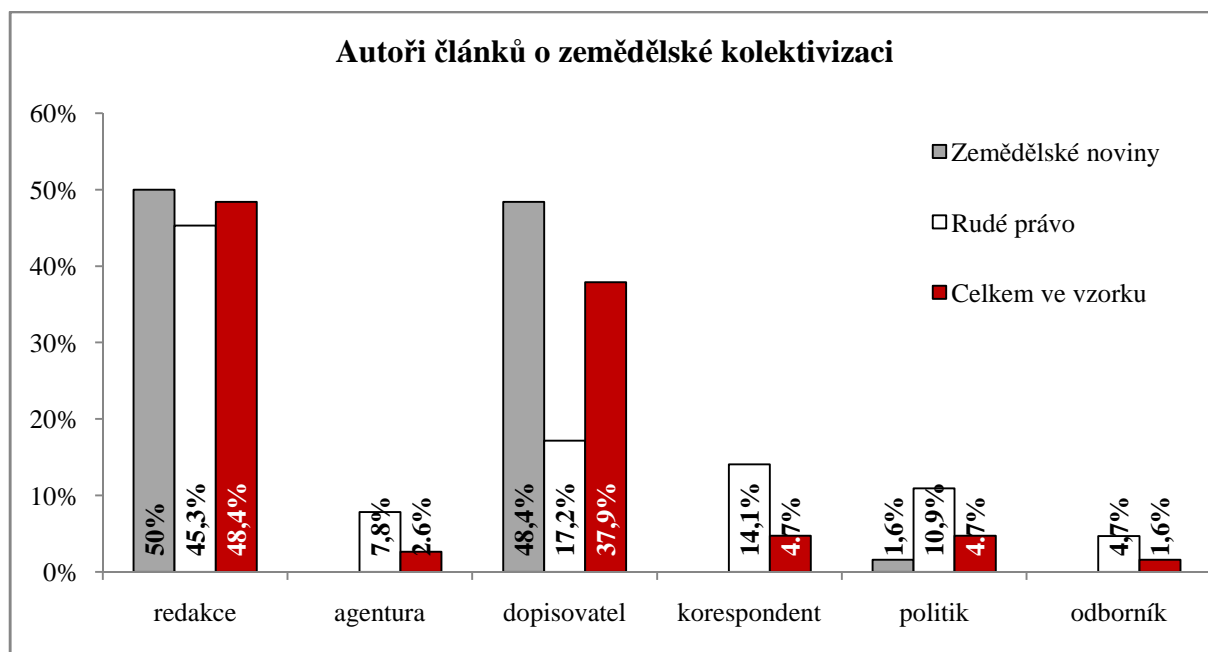
To potvrzuje i tabulka č. 3, která ukazuje, jak se v rámci sledovaného období proměňovala důležitost tématu na základě posunování v rámci listu. Několikrát již bylo zmíněno, že v letech 1951 a 1953 nebylo otištěno dostatečné množství o *kolektivizaci*, aby hodnoty u nich zjištěné byly vypovídající pro porovnávání vývoje v rámci analyzovaného období. Zato u zbývajících let je jasně patrné, že kolektivizace postupně pro média nabývala na důležitosti, což se projevilo právě v přesunu tématu na titulní strany novin. Zvýšení důležitosti přitom mohl být vyvolán také tlakem na novináře ze strany politických představitelů.

U *Zemědělských novin* docházelo nejprve k pokrývání tématu dopisovateli z řad čtenářů, jak již bylo několikrát zmíněno, poměr článků v této rubrice se dokonce zvyšoval na úkor ostatních částí listu. Zlom nastal v roce 1951, po kterém podíl čtenářských dopisů na toto téma výrazně poklesl, a články o *kolektivizaci* se naopak dostávaly převážně na titulní stranu. Stejný jev byl vysledovatelný v případě *Rudého práva*. Znovu je tedy možné se domnívat, že přesunutí významu daného umístění v titulu souviselo s potřebou obnovit kampaň za vznik JZD po roce 1951, kdy téma téměř vymizelo z mediální agendy těchto titulů.

Výrazný rozdíl mezi *Rudým právem* a *Zemědělskými novinami* je v tomto aspektu znatelný u nepoměru v otiskování dopisů od čtenářů. Je tedy možné se domnívat, že články *Rudého práva* o *zemědělské kolektivizaci* pocházely od širší škály autorů.

To se také potvrdilo. Třebaže u obou médií pocházela většina uveřejněných článků přímo od redaktorů, ve srovnání procentuálního zastoupení dalších autorů se výrazně liší.

Graf č. 13: Autoři článků o zemědělské kolektivizaci

Zemědělské noviny minimálně v případě *zemědělské kolektivizace* uveřejňovaly jen texty od svých redaktorů, čtenářů a v minimální míře také od politiků. Naopak vůbec nevyužívaly agenturní zprávy, korespondenty a texty od odborníků z oboru. Je však otázkou přinejmenším u agenturních zpráv, do jaké míry pouze toto nebylo příznáno řádným označením u článku a také jak byl nastaven způsob rozhodování, kdy bude článek založený na informacích z tiskové kanceláře již považován za agenturní, případně naopak za redakční.

Rudé právo méně otiskovalo články na toto téma od čtenářů, ale zato při jeho pokrývání dávalo více prostoru také korespondentům, politikům a odborníkům. Více také využívalo agenturní zpravodajství, nebo jej ve větší míře přiznávalo. Pokud se tedy v *Rudém právu* objevil článek o *zemědělské kolektivizaci*, byl spíše dílem prověřeného novináře, funkcionáře či odborníka než dopisovatele. Přesto se pro obě média nepotvrdila hypotéza H6: *Převažovat budou články politiků, které budou upřednostňované před články od rolníků*. I když poměr sledovaných deníků v publikování čtenářských dopisů byl nevyrovnaný, v obou případech bylo uveřejněno více článků od samotných zemědělců než od politiků.

8.6 Shrnutí

Tato podkapitola bude sloužit ke shrnutí výsledků předcházející analýzy a také zodpoví na výzkumnou otázku VO1: *Jaká je mediální reprezentace kolektivizace v jednotlivých sledovaných periodikách?*

U *Zemědělských novin* se potvrdilo, že jakožto periodikum specializované na zemědělskou oblast přinesly více článků o *zemědělské kolektivizaci* a jejím průběhu. Přinášely však články kratší v porovnání s *Rudým právem*, což bylo dáno zejména vysokým podílem čtenářských dopisů, které mívají menší rozsah. *Zemědělské noviny* uveřejnily většinu článků o kolektivizaci v roce 1949, u *Rudého práva* se větší zájem o tuto oblast projevil až od roku 1950. *Rudé právo* však tématu věnovalo větší procentuální část svého obsahu. Na základě počtu článků byly identifikovány tři dílčí etapy mediálního pokrytí první fáze *zemědělské kolektivizace* a byla odhalena i hlavní období roku, kdy bylo o *kolektivizaci* informováno. Tato období pak přesně korelovala s hlavními fázemi a s mezníky zemědělského roku, což naznačuje spíše praktické zaměření propagační kampaně.

Přestože *kolektivizace* byla spojena spíše s politickými zájmy KSČ, oba deníky při jejím zpravodajském pokrývání přednostně používaly organizační a ekonomický *rámec* a zdůrazňovaly hlavně praktické výhody vstupu do JZD. Byla vyslovena domněnka, že k tomu došlo s ohledem na charakter příjemců této kampaně. Převládaly výpovědi spojené se vstupem do družstva a s jeho založením a obě média byla tematicky přibližně stejně pestrá. Vlivem cenzury se do médií nedostala témata, která by čtenáře informovala o nedobrovolnosti vstupu některých rolníků do JZD a také o postizích za jejich odmítání. Zatímco se však *Zemědělské noviny* soustředily přímo na rolníky a prezentaci výhod, které jim vstup do družstva přinese v podobě možnosti využívat stroje, *Rudé právo* jako druhé nejčastější téma mělo propagaci zemědělství. Projevil se zde tedy odlišný charakter složení publika obou titulů.

Obecně bylo o *kolektivizaci* informováno převážně v pozitivním, případně neutrálním kontextu, výjimku tvořila jen témata, jejichž subjekt byl *a priori* negativně prezentován, protože si to vyžadovala KSČ a její politika. Naopak výrazně pozitivně byla prezentována témata týkající se přínosů JZD.

Téměř polovina všech otištěných článků na téma *zemědělské kolektivizace* v sobě nesla známky *ideologie*, přičemž nevýrazně větší podíl byl zaznamenán v případě *Zemědělských novin*. U obou titulů podíl *ideologicky* zatížených článků postupem let klesal a docházelo k zaměření novinářů především na faktické informace a k prezentaci materiálních výhod JZD, spíše než na šíření budovatelských myšlenek.

Články o *kolektivizaci Rudé právo* otiskovalo téměř ve stejné míře na titulní straně jako na vnitřních stranách vydání, přičemž trend ukazoval spíše na přesun těchto článků z vnitřních na titulní, což odráží růst významnosti tématu pro toto periodikum. *Zemědělské noviny* většinu článků o *kolektivizaci* otiskly v rámci čtenářské rubriky, s čímž souvisí, že dosáhly také výrazně většího počtu zpráv od dopisovatelů. Na druhé straně *Rudé právo* mělo širší spektrum autorů článků. Je možné, že se znovu projevilo odlišné zaměření obou periodik, zatímco *Zemědělské noviny* i její čtenáři inklinovali k praktickým aspektům *kolektivizace*, *Rudé právo* bylo více zaměřeno na témata spojená s její *ideologickou* stránkou. Tato témata přitom jsou náročnější na vzdělání pisatele, což mohlo vést k vyššímu počtu citovaných politiků a naopak menšímu podílu čtenářských dopisů na toto téma. U obou titulů však převažovaly články od zaměstnanců jejich redakcí.

9. Analýza požadavků na články o zemědělské kolektivizaci

9.1 Vzorek analýzy

K zjištění požadavků na články o *zemědělské kolektivizaci* byl zvolen časopis *Československý novinář*, na jehož analýze byla založena i výchozí bakalářská práce. Výběr tohoto časopisu pro obě práce je založený na skutečnosti, že jej vydával Svaz *československých novinářů*, ústřední organizace novinářů, která byla zcela v rukách komunistické moci a sloužil jí jako nástroj cenzury a kontroly nad redaktory.⁹³ Prostřednictvím tohoto časopisu Svaz (tedy i KSČ) komunikoval s novináři, uděloval jim pokyny, kladl požadavky na formální i obsahovou podobu uveřejňovaných textů a zpětně hodnotil, jak je novináři dodržují.⁹⁴

Hlavním posláním periodika bylo *zvýšení ideové úrovně novinářů*⁹⁵. I samotný *úvodník*⁹⁶ zveřejněný v prvním čísle časopisu jasně deklaruje primární cíl periodika, tedy být listem organizačně ideovým, současně se zaměřit na problematiku současné žurnalistické praxe a sloužit jako tribuna sebekritiky i kritiky tehdejšího tisku, stejně jako se soustředit na informace o SČSN, jeho činnosti a usneseních.

Časopis byl určen všem aktivním novinářům, kteří v počátku vycházení časopisu byli povinně také členy SČSN. V době, na kterou se zaměřuje tato práce, bylo předplatné časopisu součástí členského příspěvku, takže i u zjištěných požadavků je jistota, že byly adresovány všem aktivním novinářům v Československu.

V případě *Československého novináře* byla analyzována čísla vydaná po 15. květnu, kdy vyšel první výtisk tohoto periodika, do březnového čísla v roce 1953.

⁹³ Svaz vyjádřil ještě před únorovým převratem v roce 1848 podporu Komunistické straně Československa. (Bednařík, Cebe 2008: 54) Od této doby pracoval plně v souladu s jejím vedením a plnil nejen roli tiskového orgánu Svazu, ale také sloužil jako jeden z komunikačních prostředků mezi KSČ a novináři. Na základě této propojenosti časopisu a vládnoucí politické strany lze odvodit, že se do vydání nedostávaly texty, které by odporovaly politice KSČ

⁹⁴ Protože časopis nebyl volně přístupný veřejnosti, dovolil si Svaz velmi ostře kritizovat práci redaktorů. Požadavky uveřejněné v tomto časopisu tedy stoprocentně odpovídají požadavkům samotné KSČ, což dokládá i fakt, že funkcionáři strany byly hlavními příspěvateli časopisu a zasedali v redakční radě.

⁹⁵ Potřebu zvýšit vzdělání v oblasti ideologie dokládají i výsledky předchozí bakalářské práce.

⁹⁶ Nový časopis. *Československý novinář: Časopis Svazu československých novinářů*. 1949, 1., 1., s. 3.

9.2 Jednotky analýzy

Výzkumnými jednotkami v této část analýzy jsou jednotlivá vydání *Československého novináře*, který vycházel jako čtrnáctideník a později jako měsíčník.⁹⁷ Do výzkumu byla zařazena všechna čísla vydaná ve sledovaném období, a to v celém svém rozsahu. Výjimku tvořila část věnovaná žurnalistice v zahraničí, kde bylo posuzováno, zda bylo explicitně zmíněno, zda předkládané zkušenosti a požadavky mají být také aplikovány v československém tisku. Příkladem může být titulek:

Sovětský tisk - náš vzor

(*Československý novinář*, č. 8-9, 1950)

Z něj je jasně viditelné, že v tomto případě bude sloužit sovětský tisk jako příklad, který mají českoslovenští novináři následovat. To, jestli mají být požadavky na zahraniční tisk uplatňovány i v Československu, však nebylo posuzováno jen podle titulku, ale na základě analýzy celého článku.

Také v této fázi budou vydání rozdělena na menší analytické úseky, které byly již definovány výše. *Sampling units* budou představovat jednotlivé články⁹⁸ v *Československém novináři*.

Taktéž u požadavků na uveřejňované zprávy byly do analýzy zařazeny jen ty texty, které přímo zmiňovaly, jaké vlastnosti článků jsou žádoucí, případně absence kterých byla kritizována. Důležité přitom bylo, aby se požadavky týkaly buď přímo článků na *kolektivizaci*, případně článků všeobecně. Pokud bylo již z titulku patrné, že článek bude zaměřený na požadavky v jiné rubrice, tematice či ve specializovaném titulu jiném než zemědělském, byly tyto vynechány. I když by se tyto požadavky nemusely lišit od těch, které byly podrobeny analýze, muselo se vycházet z toho, jak je vnímal čtenář *Československého novináře*, tedy redaktor. Například redaktor píšící v *Rudém právu* o zemědělské tematice nemusel vnímat pokyny pro kulturní redaktory jako osobně závazné.

⁹⁷ Zpočátku měl čtrnáctidenní periodicitu, vycházel vždy 1. a 15. dne v měsíci, od poloviny roku 1951 vycházel jako měsíčník. Několikrát se stalo, že časopis nevyšel v obvyklém termínu a následně byl vydán jako dvojčíslo.

⁹⁸ Článek je opět definován jako tematicky i graficky vymezený celek titulku, textu a případně i perexu.

Automaticky tak byly vyřazeny články, které se týkaly např. požadavků na zprávy v kulturní rubrice, což bylo patrné mnohdy již z titulku:

Podzimní sezóna divadel nezajímá kulturní redaktory

(Československý novinář, 1953, č. 10.)

Dalšími vyřazenými články mnohdy byly ty, jež byly určeny redaktorům vesnických novin, což v některých případech také deklarovaly již jejich titulky jako např. tento:

Plán vesnických novin Žďárského okresu

(Československý novinář, 1953, č. 10.)

Dále k naplnění cíle práce nebyly vhodné články o požadavcích, u kterých by nebylo možné, případně by bylo velmi problematické jejich ověření. Takovými požadavky byly např. instrukce o změnách pravopisu, který od 50. let prošel vývojem, a z dnešního pohledu by bylo velmi náročné ověřit, zda skutečně novináři reagovali pružně na aktuální změny. Za nevhodné k ověřování byly také považovány požadavky na důkladnou přípravu reportéra a znalost popisované tematiky, protože by to vyžadovalo soupis všech dostupných informací, které reportér mohl mít v den vydání článku k dispozici.

Dále rozhodnutí o zařazení či vyloučení z analýzy vycházelo z rozboru samotného obsahu zprávy, kde byla opět hledána obsahová souvislost s požadavky na uveřejňované články, ale také kritika současných nedostatků, z čehož bylo možné usuzovat, že KSČ a *Československý novinář* tímto způsobem ukazují negativní vzory a žádají od novinářů opak. Nebyly zařazeny články týkající se jednotlivých novinářských osobností, i když v těchto článcích nepochybně bylo na implicitní úrovni také komunikováno, jak se mají novináři chovat a jak mají pracovat. Protože by však data z těchto článků byla příliš subjektivní a těžko ověřitelná, byla raději z analýzy vypuštěna.

Recording a context units zůstaly definovány stejně jako v analýze reprezentace *zemědělské kolektivizace*, samozřejmě s aplikací na oblast požadavků na novináře a novinové články. *Recording units* tedy budou zastupovat jednotlivé zmínky o požadavcích a *context units* pak konkrétní výpovědi, tentokrát však budou tvořeny jednotou tématu a jeho důležitosti (bude vysvětleno v podkapitole 9.3)

9.3 Sledované kategorie a proměnné

Opět byly nastaveny kategorie a k nim hodnoty, kterých mohou proměnné dosahovat, tak aby bylo možné zodpovědět všechny výzkumné otázky a naplnit cíle této práce. Při kódování této fáze analýzy budou použity kategorie, které se z části překrývají s kategoriemi u rekonstrukce mediální reprezentace *zemědělské kolektivizace*. V tom případě bude kategorie pouze uvedena, ale nebude znovu vysvětlována.

Jako v předchozí části analýzy bylo nejprve potřeba do kódovací knihy zanést identifikační údaje analyzovaných zpráv, kterými byly:

- 1) číslo zprávy;
- 2) rok vydání zprávy;
- 3) datum vydání zprávy;
- 4) médium, v němž zpráva byla vydána;
- 5) titulek zprávy.

Poté byly zpracovány a zaneseny údaje týkající se rozboru daného článku:

- 6) požadavek na zprávy zveřejňované novináři;
- 7) důležitost požadavku.

Při určení požadavků na zveřejňované články tedy byla sledována méně než polovina kategorií oproti předchozí fázi výzkumu, což však k naplnění cíle této práce postačuje.

Nejprve je nutné uvést, proč některé kategorie z předchozí části nebyly použity.⁹⁹ Nebylo možné použít kategorii *měsíc vydání zprávy*, protože *Československý novinář* nevyšel pokaždé v každém měsíci, přestože se jednalo původně o čtrnáctideník a později měsíčník. Nebude tedy možné sledovat vývoj požadavků v jednotlivých měsících, analýza bude proveditelná jen v rámci jednotlivých let. Kategorie *strana, umístění v rámci titulu, plocha zprávy, rozsah listu a plocha celého vydání* nebyly zaznamenávány, protože nejde o určení prostoru, který byl požadavkům na články věnován na úkor jiných témat v *Československém novináři*. Výsledky těchto statistik by byly pro práci nadbytečné, vylučovaly by se s validitou této práce, a proto nebyly ani zanášeny do datové matice.

U kategorií, které byly použity, zůstávají stejné číslo zprávy, rok a datum vydání, médium a titulek zprávy. Médiem přitom pokaždé byl *Československý novinář*.

Zjištěné požadavky byly rozděleny do 12 kategorií, kterými byly:

- 1) používání reportáží (pracovat i mimo redakci, přibližovat atmosféru z místa);
- 2) propagace *kolektivizace* (přinášet kladné informace o *kolektivizaci*, výhody kolektivizace);
- 3) citování místních obyvatel/zemědělců (přibližovat jejich názory a starosti);
- 4) zapojování dopisovatelů (otiskovat články dopisovatelů, věnovat jim více prostoru v novinách);
- 5) prezentace výsledků JZD (informovat o výsledcích hospodářství, plnění plánů, podporování soutěživosti mezi družstvy);
- 6) zdůrazňování těžké práce zemědělců (zdůrazňovat jejich úsilí);
- 7) prezentace návodu na zřízení a řízení JZD (postup a náležitosti *kolektivizace*, metody uplatňované v JZD);
- 8) brojení proti nepříteli (stigmatizace a vyčleňování ze společnosti);
- 9) představování vzorů pro čtenáře (konkrétní úspěchy družstev, vzory hodné následování);

⁹⁹ Vysvětlení se bude týkat jen kategorií, které by bylo možné uplatnit na všechny fáze analýzy. Je logické, že vzhledem k cíli této části práce nebyl kódován rámec tématu, téma, kontext, přítomnost ideologie a původ zprávy.

- 10) prezentace socialistické společnosti (popisovat ideální socialistickou společnost, *kolektivizace* jako zásadní krok při budování socialistické společnosti);
- 11) zapojování *ideologie*¹⁰⁰ (propojení komunistické *ideologie* se zpravodajstvím);
- 12) citování politiků a odborníků (citovat politiky, odborníky na ekonomiku a hospodářství).

Aby bylo možné vyhodnotit, které médium do větší míry naplnilo požadavky prezentované v *Československém novináři*, byl u každého požadavku zaznamenáván nejen počet zmínek, ale také jejich důležitost. Ta byla určována podle prostoru, kterého se požadavku v článku dostalo. Významnost požadavku byla určována podle toho, zda se jednalo o:

- 1) hlavní téma (plocha tvoří 51 % rozsahu článku a více);
- 2) rozvíjející téma (plocha tvoří 16 - 50 % rozsahu článku);
- 3) okrajové téma (plocha tvoří 15 % rozsahu článku a méně);
- 4) absenci požadavku.

Určování důležitosti probíhalo na základě určení toho, jestli bylo informování o konkrétním požadavku hlavním tématem, rozvíjejícím tématem, či se jednalo o požadavek, který byl uveden jen okrajově. Protože analýza se zabývala médii 50. let minulého století, nebylo při tomto určování možné vycházet z principu tzv. *obrácené pyramidy*, jelikož články v tomto období s ním nepracovaly. Bylo tedy potřeba vycházet z plochy, která byla požadavku věnována v rámci konkrétního článku. Došlo k nastavení škály, na jejímž základě k tomuto rozčlenění došlo. Při nastavování daných rozsahů bylo bráno na zřetel, že hlavní téma musí nutně zabírat více než polovinu článku, protože hlavní téma může být v textu jen jedno. Výjimku tvořily tzv. *mozaikové zprávy*, kdy se pod jedním sjednocujícím titulkem objevilo více témat, v tomto případě bylo možné, že bylo identifikováno více hlavních témat. Rozšiřujících a okrajových témat mohlo být více.

Protože byly analyzovány všechny články, v kterých se objevily ověřitelné požadavky, bylo možné, že se v nich objevila i jiná témata s těmito požadavky nesouvisející. V tom

¹⁰⁰ Lépe by znělo, kdyby byl požadavek pojmenován jako Ideologické působení, ovšem není možné zpětně určit, jestli v té době docházelo skutečně k ideologickému působení. Ověřit lze pouze, zda do textů byla zapojována ideologie.

případě nebyly ony části podrobeny dalšímu zkoumání a u každého článku nebyla zaznamenána hlavní, rozšiřující a okrajová témata, ale jen ta, která se skutečně týkala těchto požadavků.

Na základě tohoto rozlišení bude získána přesnější statistika toho, které požadavky byly podle *Československého novináře* a tím pádem i KSČ důležitější a jejich plnění tím pádem žádanější. Za důležitost článku získávaly jednotlivé výpovědi body od 0 do 3 a jejich sečtením pak vznikl seznam požadavků seřazený podle významu, který nesl. Pokud by dva a více požadavků získaly na tomto základě stejný počet bodů, byly by v tomto seznamu seřazené podle abecedy a na tuto skutečnost by bylo upozorněno.

Během sledovaného období se proměnila vizuální podoba a rozměr zkoumaného časopisu, nešlo tedy určit důležitost požadavků podle absolutní plochy, která byla požadavkům věnována. Přestože je jistě rozdíl mezi tím, jestli byl požadavek vedlejším tématem článku na čtyři strany, či hlavním tématem článku o třech odstavcích, bylo určování poměrů v jednotlivých člancích jedinou možností, jak důležitost požadavků mezi sebou poměřovat. Časopis ve svém obsahu nereflekoval jen nároky na články a následně jejich hodnocení, ale objevovala se v něm i jiná témata.¹⁰¹ To, že článku bylo věnováno např. jen zmíněných pět odstavců, tedy neznamená, že více prostoru se dostalo článku o požadavku, který měl rozsah čtyř stran. Představený způsob hodnocení požadavků se proto s přihlédnutím k těmto podmínkám jeví jako nejpřehlednější a nejvíce vypovídající.

9.4 Úpravy metodiky

Při analýze *Československého novináře* byl objeven výrazný nepoměr nejen mezi množstvím požadavků, ale také v ploše, která jim byla věnována, a v jejich umístění v rámci konkrétních článků. Vzhledem k proměnám formátu časopisu a obtížnému určování přesných hranic plochy věnované jednotlivým požadavkům bylo přistoupeno k určování hlavních, rozvíjejících a okrajových témat, u nichž byla stanovena široká rozmezí procentuálního vymezení ploch, což odstranilo problém nejasnosti konkrétních hranic. Zaznamenávání této kategorie se také později ukázalo být užitečné při určování důležitosti zjištěných požadavků a při posuzování míry, do které je sledovaná média plnila. Taktéž v této fázi muselo dojít k opětovnému prozkoumání již dříve zakódovaných textů.

¹⁰¹ Např. medailonky novinářů a politiků, zápisy ze schůzí Svazu Československých novinářů, informování o nových vyhláškách a zákonech, které se týkaly novinářů apod.

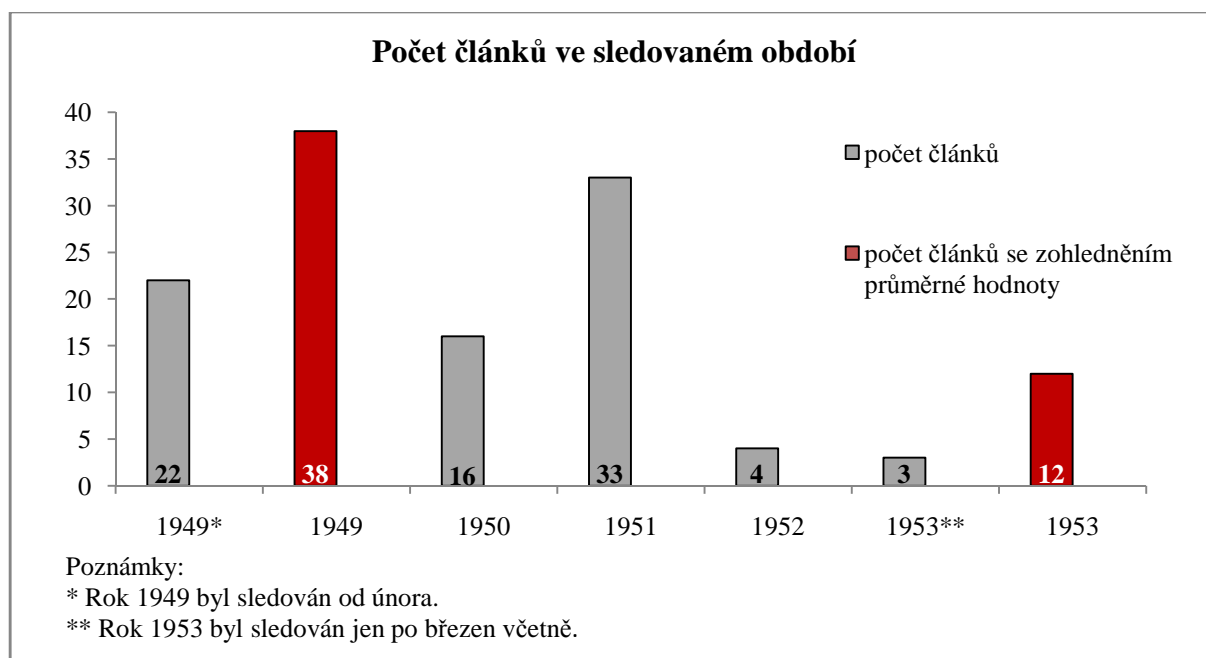
10. Požadavky na články o zemědělské kolektivizaci

Podle kritérií nastavených v podkapitole 9.3 byly analyzovány požadavky, které KSČ kladla na informování o *zemědělské kolektivizaci*, případně na články všeobecně. Výsledky této analýzy představí následující úsek práce. Celkem bylo v této fázi výzkumu analyzováno 78 článků obsahujících 148 výpovědí.

10.1 Vývoj počtu článků o požadavcích

Přestože časopis *Československý novinář* sloužil jako prostředník komunikace mezi KSČ a redaktory a měl je prostřednictvím svých článků seznamovat s úkoly a s podmínkami, které jim kladla tato politická strana, nebyl počet článků přinášejících dané požadavky ve sledovaných letech stejný. Znovu je však potřeba připomenout, že do analýzy spadaly pouze články, které informovaly o požadavcích, jež bylo možné ověřit.

Graf č. 14: Počet článků s požadavky v letech 1949 - 1953 (N=78)

Jak je z tohoto grafu patrné, nejvíce článků se objevilo v roce 1951. Důvodů pro rozdílný počet je několik. Krom těch, které je v současnosti obtížné prokázat, mezi ně patří

proměna grafické podoby časopisu.¹⁰² Zpočátku měl časopis rozsah 8 stran velikosti poloviny střeoevropského formátu, v druhém roce vycházení už přibývají další dvě strany a objevuje se praktičtější, sešívaná podoba, později se zmenšil formát. V následujících letech se naopak zvýšil počet stran. Z toho důvodu mohlo dojít také k obsahovému rozšíření časopisu. To by však nevysvětlilo rapidní pokles článků v roce 1952.

Dalším důvodem pro rozdílný počet článků tedy bude tematické zaměření jednotlivých ročníků. Právě v roce 1952 došlo k tematickému rozšíření, objevilo se více rozličných témat, což vedlo k poklesu počtu článků, které se jim věnovaly. Hlavními tématy¹⁰³ roku 1952 v přímém vztahu k novinářům byla zejména Vzdělání novinářů a Rekreaace a volný čas, na jejichž úkor kleslo zastoupení článků o požadavcích. (Bartalosová 2012: 34 an.)

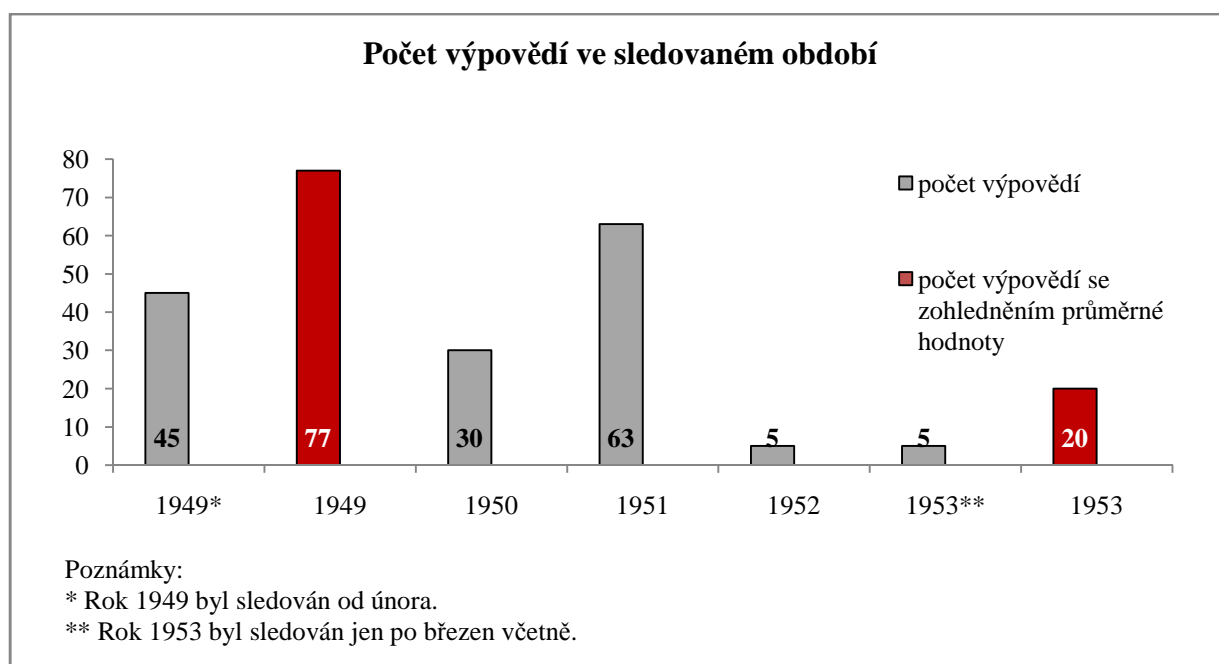
Kdyby však došlo k zohlednění skutečnosti, že rok 1949 byl sledován až od května 1949, kdy začal vycházet, a rok 1953 jen po březnové číslo, bylo by možné, že nejvíce článků by se objevilo v roce 1949. K tomuto je možné dospět výpočtem průměrného počtu článků v konkrétním roce. Tyto hodnoty jsou však pouze spekulativní, protože žádný ročník neměl pevně stanovený počet článků věnovaný požadavkům. Hodnoty označené v grafu červeně je tedy potřeba brát čistě ilustračně.

Protože však články o požadavcích neměly stejný rozsah, byl také poměřován počet výpovědí ve sledovaném období. Opět jsou červeně označena data vycházející z průměrných hodnot daného roku, která jsou uvedena pouze orientačně.

¹⁰² Mezi obtížně prokazatelné a neověřitelné důvody patří rozhodnutí redakční rady o tematickém složení, která nejsou zdokumentována.

¹⁰³ Pojmenování témat vychází z předcházející bakalářské práce.

Graf č. 15: Počet výpovědí o požadavcích v letech 1949 - 1953 (N=148)

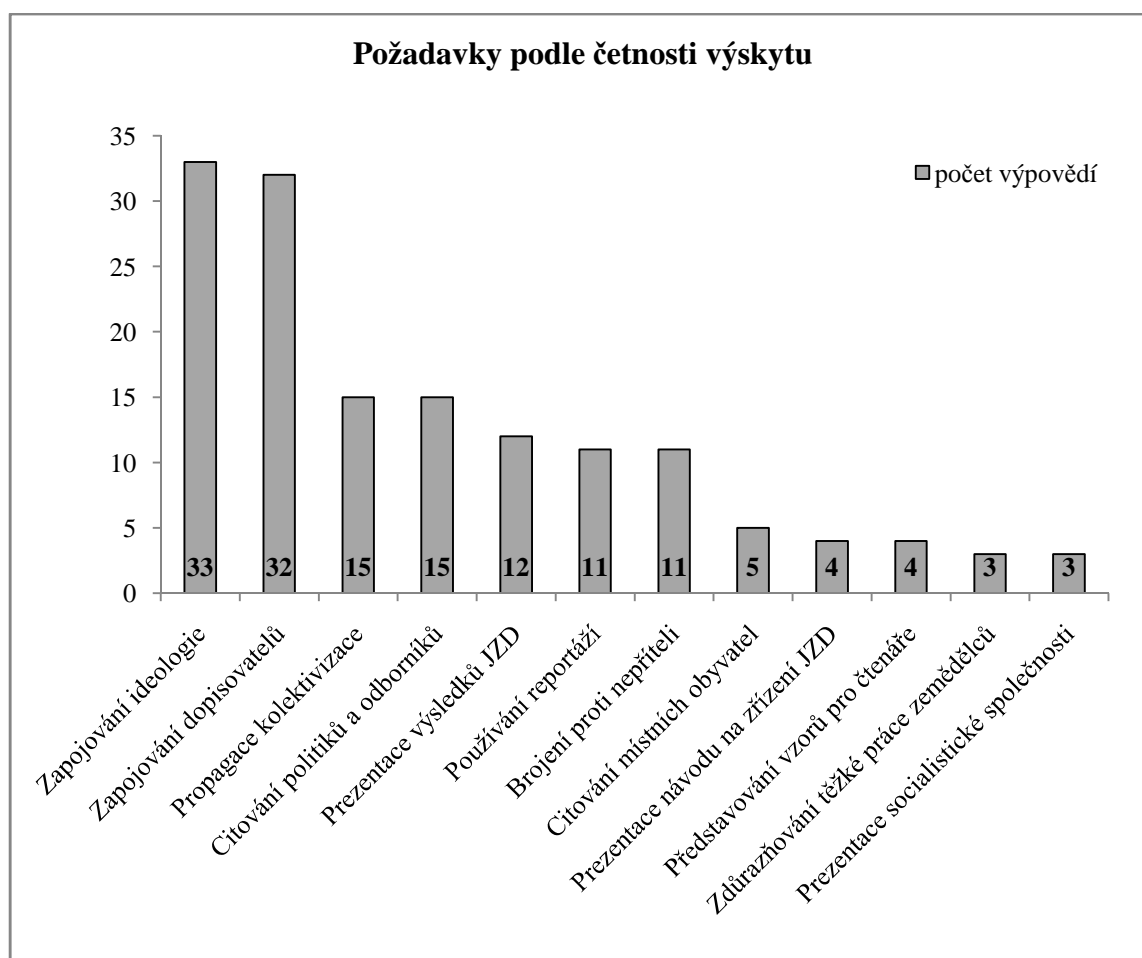

Protože se během sledovaného období proměňoval rozsah časopisu, nebyly srovnávány plochy, které zaujímaly jednotlivé články o požadavcích, ale počty výpovědí, které o nich padly. I při zanesení těchto dat do grafu je patrné, že poměry mezi jednotlivými roky jsou přibližně stejné jako poměry při zobrazení počtů celých článků. Z toho jednoznačně vyplývá, že nedošlo ke zvýšení obsahové pestrosti jednotlivých článků o požadavcích. V průměru v každém roce bylo otištěno přibližně odpovídající množství výpovědí o požadavcích jako článků, a případně se proměňovala jen plocha, která jim byla věnována.

10.2 Zastoupení konkrétních požadavků

KSČ vyžadovala od novinářů, aby plnili všechny požadavky, které jim kladla. Přesto se však některé stávaly náměty článků v *Československém novináři* výrazně častěji než jiné. Souviselo to zejména s jejich zaměřením: protože do analýzy byly zahrnutы požadavky, které se týkaly všeobecných požadavků a ty zaměřující se pouze na informování o *zemědělské kolektivizaci*, je zřejmé, že požadavky uplatnitelné všeobecně dosáhly většího zastoupení (např. Zapojování ideologie a Zapojování dopisovatelů) než požadavky specifické pro zemědělskou oblast (např. Presentace výsledků JZD a Presentace návodu na zřízení JZD). Dokládá to i graf č. 16.

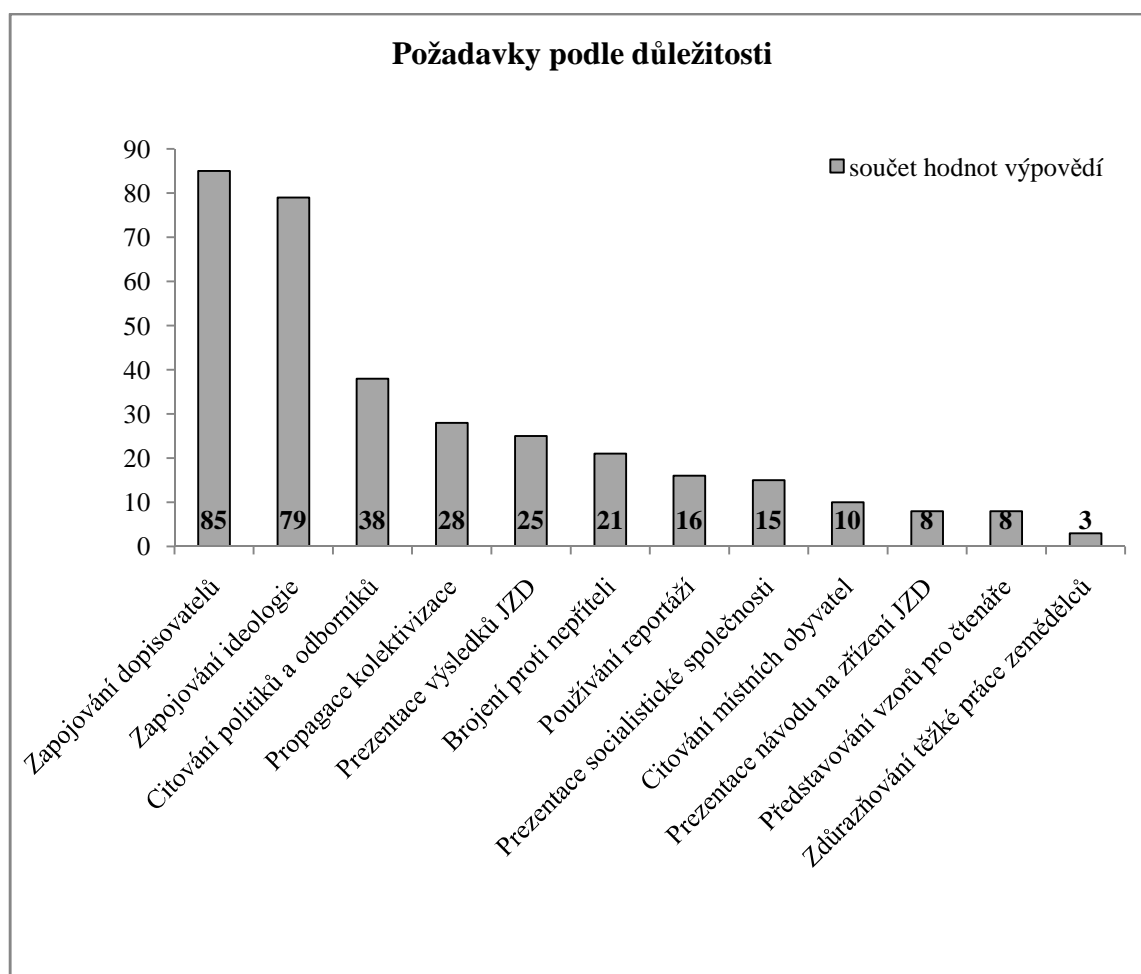
Graf č. 16: Požadavky podle četnosti výskytu (N=148)

Co se týče četnosti, byly nejvíce prezentovány požadavky na zapojování ideologie a zapojování dopisovatelů. To jasně potvrzuje převahu všeobecných požadavků uplatnitelných na jakékoliv téma. Z požadavků uplatnitelných na tematiku *zemědělské kolektivizace* byla nejexponovanějším požadavkem Propagace kolektivizace. Na základě toho je možné prohlásit, že KSČ vědomě a záměrně hodlala užívat média k vyvolání souhlasu s *kolektivizací* a v rámci přesvědčovací kampaně určené všemu obyvatelstvu, zejména pak zemědělcům.

Za účelem vytvoření hierarchie požadavků podle jejich důležitosti pro *Svaz Československých novinářů* byl podle výše představené metodiky přidělen každé výpovědi koeficient odrážející prostor, který výpovědi byl v článku věnován. Na jeho základě vzniklo následující řazení požadavků, které je jednak samo o sobě vypovídající o cílech, jichž chtěla KSČ dosáhnout prostřednictvím tisku (medií obecně), poslouží však také při závěrečné části této práce k porovnání, který ze sledovaných titulů se jimi více řídil.

Graf č. 17: Požadavky podle jejich důležitosti (N=245)

Po zohlednění přidělených koeficientů se ukázal být nejdůležitějším požadavek na zapojování dopisovatelů do tvorby mediálních obsahů. *Svaz československých novinářů* jej obhajoval apelem na zájem o čtenáře, o jejich starosti, se kterými se dopisovatelé prostřednictvím čtenářských dopisů svěřovali. Důvody však mohou být charakteru čistě praktického: zaprvé čtenáři přinášeli také zprávy ze svých regionů, čímž redakce ušetřila náklady za jejich zpravodajské pokrytí a zvýšili přitom pestrost svých titulů. Noviny se tím také stávaly přístupnější pro obyvatele malých obcí, které v celostátním tisku (jenž je i předmětem této analýzy) nebyly ve větší míře zastoupeny. Zadruhé si redakce vytvořením stálých skupin dopisovatelů vytvořily pevnou komunitu pravidelných odběratelů novin.¹⁰⁴ Nepotvrdila se tak hypotéza H8: *Nejdůležitějším požadavkem bude zapojování ideologie do otiskovaných článků.*

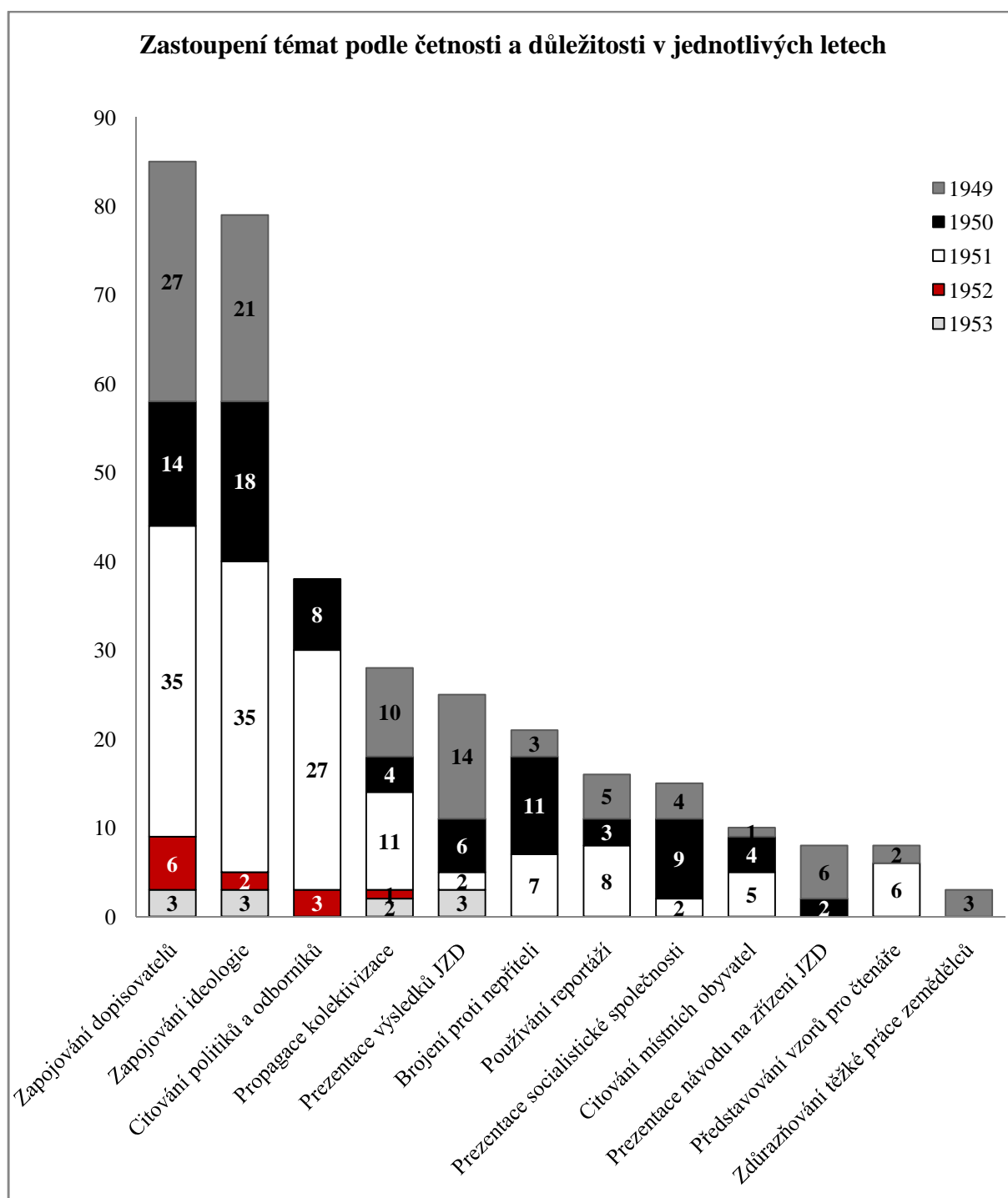
¹⁰⁴ Přestože média byla součástí státního rozpočtu a nemusela si na svůj provoz vydělat, Svaz v Československém novináři apeloval na zvyšování čtenářů a zejména předplatitelů novin.

Požadavek na zapojování *ideologie* do všech uveřejňovaných zpráv byl až druhým nejdůležitějším, přestože s menším rozdílem, než jaký je možné sledovat mezi ním a v pořadí další kategorií. To koreluje také s výsledkem výchozí bakalářské práce, která ač kvalitativními metodami, dospěla ke stejnému výsledku. Na novináře tedy byl prostřednictvím časopisu vyvíjen nátlak, který je měl přimět k propojování faktických informací s *ideologickým* komentářem, jenž měl pochopitelně odpovídat *ideologii* KSČ. Znovu se tedy ukazuje, že posláním tisku definovaným v tiskovém *zákoně 184/1950 Sb.* (viz výše) skutečně byla „*výchova k socialismu*“¹⁰⁵ a upevňování pozice KSČ mezi obyvatelstvem.

S tím souvisí i umístění požadavku Citování politiků a odborníků. KSČ očividně chtěla diktovat, kdo má právo v médiích promlouvat o *kolektivizaci* (jakožto i o všech ostatních tématech), přičemž upřednostňovala politiky a odborníky, kteří v té době museli splňovat nejen profesní, ale i stranické požadavky, aby svou práci mohli vykonávat. Naopak citování řadových občanů tolik vyžadováno nebylo, zřejmě z obavy, že by mohli pronést výroky, které nebyly zcela v souladu s politikou KSČ.

¹⁰⁵ Tiskový zákon 184/1950 Sb.

Graf č. 18: Zastoupení požadavků v jednotlivých letech s přihlédnutím k důležitosti

Jak ukazuje graf č. 18, s klesajícím počtem výpovědí u jednotlivých požadavků klesá také počet let, ve kterých byly zmiňovány. Pouze požadavky na zapojování dopisovatelů a ideologie a na propagaci kolektivizace se objevily ve všech sledovaných letech, což jen potvrzuje dřívější tvrzení, že tyto požadavky byly pro KSČ nejdůležitější. Z grafu je také zřejmé, že první tři sledované roky měly větší pestrost zmiňovaných požadavků. Jako

vysvětlení může sloužit fakt, že se jednalo také o první tři roky vydávání časopisu, navíc relativně krátce po převzetí moci komunistickou stranu, bylo tedy nutné všechny požadavky nastavit a začít prosazovat jejich plnění. V pozdějších letech mohlo dojít k revizi, která některé požadavky označila za zbytečné. Zejména v posledních dvou letech také mohli redaktoři *Československého novináře* na základě zpětného hodnocení vydávaných novin přizpůsobit skladbu prezentovaných požadavků případným nedostatkům daného tisku. Tím je možné vysvětlit omezující se spektrum požadavků v závěru sledovaného období (v letech 1952 a 1953¹⁰⁶ již bylo zdůrazňováno jen po 4 ověřitelných požadavcích).

Jak bylo uvedeno výše, nejdůležitějšími pro KSC byly požadavky na zapojování ideologie a dopisovatelů. Protože analýza tohoto jevu byla provedena již výše a proměňovalo se jen konkrétní umístění v rámci nejdůležitější trojice požadavků, bude následující úsek zaměřen zejména na požadavky, které se v jednotlivých letech objevovaly spolu s těmito jmenovanými na předních místech.

Tabulka č. 4: Trojice nejdůležitějších požadavků v jednotlivých letech

Rok	Nejdůležitější požadavek	2. nejdůležitější požadavek	3. nejdůležitější požadavek
1949	Zapojování dopisovatelů	Zapojování ideologie	Prezentace výsledků JZD
1950	Zapojování ideologie	Zapojování dopisovatelů	Brojení proti nepříteli
1951	Zapojování ideologie Zapojování dopisovatelů		Citování politiků a odborníků
1952	Zapojování dopisovatelů	Citování politiků a odborníků	Zapojování ideologie
1953	Zapojování dopisovatelů	Zapojování ideologie	Prezentace výsledků JZD

Červeně byly zvýrazněny požadavky, které doplňovaly dva nejčastější.

V letech 1949 a 1953 se jednalo o Prezentaci výsledků JZD. Důvodem bylo v prvním roce zakládání družstev a zahájení kampaně, kterou jak bylo prokázáno výše, KSC rámovala

¹⁰⁶ Je potřeba mít stále na mysli, že rok 1953 byl sledován jen po březnové vydání včetně.

ekonomicky, nikoliv politicky či jinak. Hospodářské výsledky tedy měly být hlavním argumentem pro vstup do JZD a tím pádem celé propagační kampaně. V závěru první fáze *kolektivizace* se k tomu mohl připojit fakt, že všichni rolníci ještě nevstoupili do JZD a přitom klesal o tento krok zájem (viz kapitola 4). Návrat prezentace hospodářských výsledků mezi nejdůležitější témata tak může odrážet pokus o zahájení další vlny kampaně, čímž se výsledky vrací znovu ke zjištěním v podkapitole 8.1.

Roku 1950 se objevilo mezi třemi nejdůležitějšími tématy Brojení proti nepříteli. Tím byl myšlen v článcích o *kolektivizaci* zejména nepřítel na vesnici, tzv. „vesnický boháč“. Vyšší nasazení tohoto tématu právě v roce, kdy probíhaly politické monstrprocesy, není možné považovat za náhodu. Spíše k němu přispěla kombinace odrazu politického dění a zdůrazňování potřeby hledat a označovat vnitřního nepřítele spolu se situací v samotné zemědělské oblasti, ve které začínaly procesy právě s vesnickými boháči.¹⁰⁷

Důraz na citování politiků a jiných odborníků, který byl zřejmý zejména v letech 1951 a 1952, může být důsledkem všech argumentů, jež byly použity k vysvětlení skladby a důrazu na jednotlivé požadavky na předcházejících řádcích. Politik (či jiný odborník) se ukázal být hoden a hlavně schopen prezentovat *ideologii* strany, což potvrzovalo také to, že si buď držel své postavení i po změně režimu, případně jej právě po této změně dosáhl.

Tabulka č. 4 tak do určité míry potvrzuje hypotézu H9: *Po celé sledované období bude stejná skladba nejdůležitějších požadavků (3 nejčastěji zmiňované) na články věnované kolektivizaci.* Dva ze tří nejdůležitějších požadavků určených pro jednotlivé roky skutečně byly stabilní a stále se opakovaly, avšak vždy byly doplněny do trojice jiným. Přitom se však jednalo dvakrát o Prezentaci výsledků JZD, taktéž dvakrát o Citování politiků a odborníků a jednou o Brojení proti nepříteli. Tři nejdůležitější požadavky tedy nebyly každoročně stejné, nicméně docházelo u nich k minimálním obměnám.

¹⁰⁷ Propojení politické situace a zemědělství ukazuje Pavlína Formánková (Formánková 2007 a Formánková 2008). Zejména v druhém zmíněném textu ukazuje na podobnost až totožnost formy i obsahu kampaně proti souzeným politikům předúnorové éry a tažení proti mandelince bramborové, která je sice škůdcem pro zemědělce, ale v rámci této kampaně byla prezentována jako „americký brouk“, a byla jí tak přiřčena politická role.

10.3 Shrnutí

Tato podkapitola shrne výsledky analýzy požadavků na články o zemědělské kolektivizaci a tím zodpoví výzkumnou otázku VO2: *Jaké požadavky kladla KSČ na novináře a způsob, jakým informují o průběhu kolektivizace?*

Celkem bylo na základě této analýzy identifikováno 12 typů požadavků. Nejvíce článků o nich se objevilo v roce 1951, je však třeba mít na paměti, že roky 1949 a 1953 nespadaly v celém rozsahu do analyzovaného vzorku. Při zohlednění průměrného počtu výpovědí v jednotlivých letech byl rok 1951 nejvíce zaměřený na prezentování požadavků, které bude možné v následující části práce ověřit.

Po přepočtu důležitosti jednotlivých požadavků vyšlo najevo, že největší důraz byl kladen na Zapojování dopisovatelů a Zapojování ideologie do obsahu médií. Mezi dalšími podstatnými požadavky byla Prezentace výsledků JZD, Brojení proti nepříteli a Citace politiků a odborníků. Přitom požadavky na zapojování *ideologie* a dopisovatelů dosáhly výrazně nejvyššího zastoupení, čímž se potvrdila jejich převaha nad ostatními. Nejméně byly naopak zmiňovány požadavky na prezentování vzorů pro čtenáře a oceňování práce zemědělců.

U všech výsledků týkajících se důležitosti jednotlivých požadavků byla provedena a nabídnuta interpretace, která propojila získaná data s politickým a mediálním kontextem. Největší pestrost ve skladbě požadavků byla nalezena zejména v první polovině sledovaného období, kdy také začal vycházet časopis *Československý novinář* a kdy docházelo k prvnímu nastolování těchto požadavků.

11. Vyhodnocení plnění požadavků na zemědělskou kolektivizaci

Finální částí této práce je vyhodnocení, které ze zkoumaných médií do větší míry naplňovalo požadavky, jež na ně byly kladeny. Analýza probíhala na vzorku sestaveném pro rekonstrukci mediální reprezentace *zemědělské kolektivizace*. Nejprve bude představena metodika posuzování jejich plnění, poté dojde k analýze výsledků. Závěrečnou částí této práce bude určení, zda obě sledovaná média plnila stejnou měrou požadavky na uveřejňované články, případně který z titulů je naplňoval do větší míry.

11.1 Způsob vyhodnocení požadavků

Na základě klasifikace kategorií požadavků kladených na články byly zprávy o *zemědělské kolektivizaci* uveřejněné v *Zemědělských novinách* a v *Rudém právu* testovány na jejich přítomnost. Toto testování bylo prováděno opětovným pročtením článků a zaznamenáním požadavků, jež v něm byly splněny.

Plnění požadavků bylo ověřováno i u článků od dopisovatelů, protože tito také procházeli školením od redakcí, které probíhalo na speciálních sjezdech, a také jejich dopisy byly redakcí upravovány, především kráceny, což znamenalo, že novináři vybírali z těchto článků části, jež posuzovali na základě instrukcí, které dostávali od *Svazu*, tedy i KSČ. Docházelo také k výběru konkrétních dopisů, které byly otištěny.

Přestože testování probíhalo na již představené množině článků, jejich počet se liší od těch, které sloužily k popsání reprezentace *zemědělské kolektivizace*. Důvodem je rozdílnost metodiky použité v průběhu těchto dvou fází výzkumu. Zatímco při rekonstrukci reprezentace *kolektivizace* byly články přetahované na další strany v titulu kódovány jako dvě zprávy, v případě ověřování plnění požadavků byly tyto zprávy považovány za jednu. Pro toto rozhodnutí existovaly dva důležité argumenty: zaprvé by při rozdělení docházelo k tříštění analýzy, protože je logické, že články tyto požadavky měly za úkol splnit minimálně právě jednou. Zadruhé pouze *Zemědělské noviny* používaly ve sledovaném období praktiku přetahování článků, což by v procentuálním přepočtu mohlo způsobit znevýhodnění tohoto

titulu, protože při přibližně stejné míře plnění pokynů¹⁰⁸ by vzrostl počet analyzovaných článků, což by po přepočtu na procenta znamenalo pokles míry plnění požadavků. V této fázi analýzy tedy bylo zkoumáno 117 článků otištěných v *Zemědělských novinách* a 64 z *Rudého práva*.

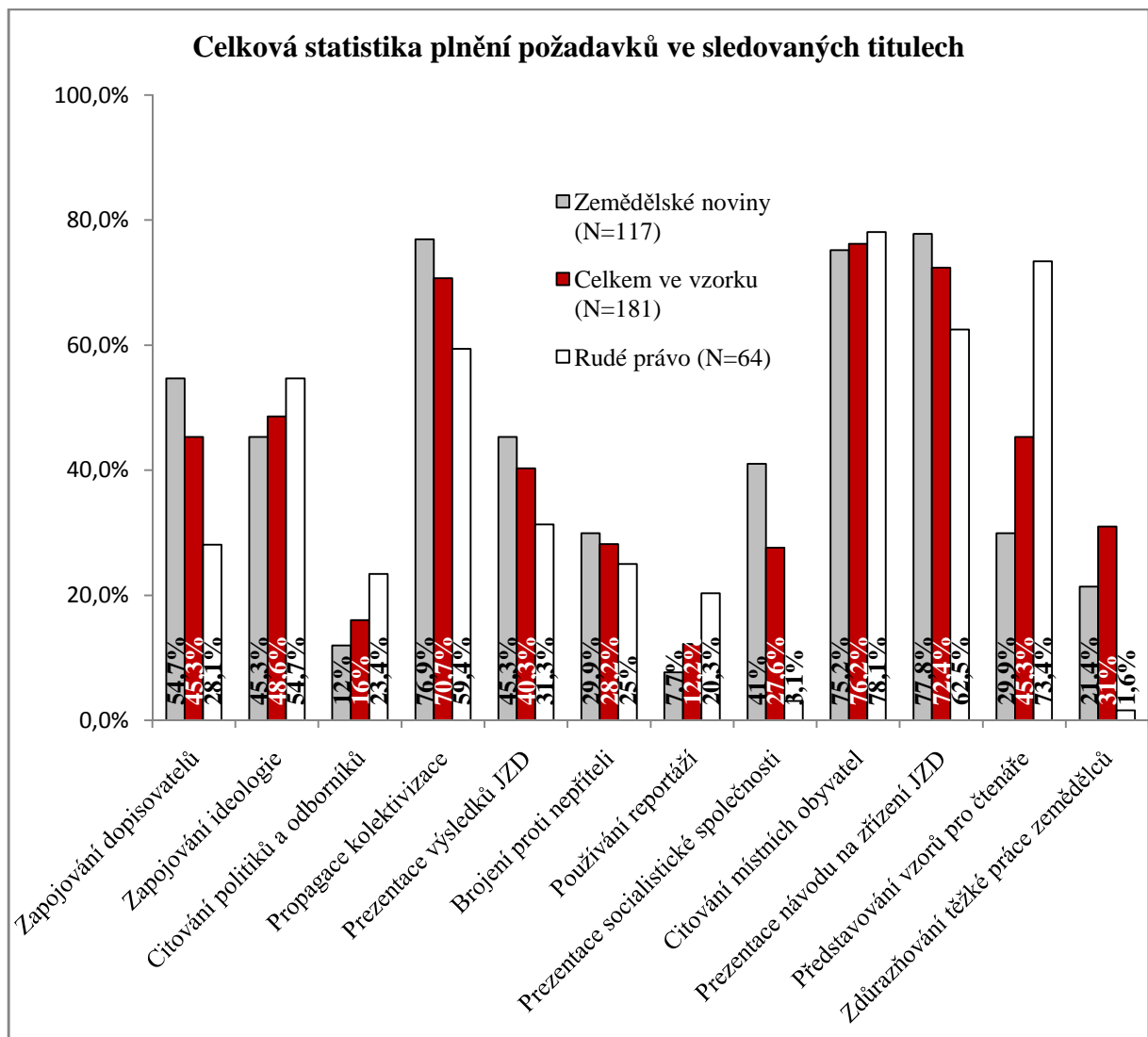
Po otestování všech analyzovaných článků došlo k procentuálnímu určení míry, do jaké byly požadavky plněny. Za celý soubor byl vždy považován celkový počet článků k tématu *zemědělské kolektivizace* u média, které právě bylo zkoumáno. Poté byly výsledky zaneseny do tabulky a porovnávány vždy pro každou kategorii zvlášť. Původně bylo zamýšleno přidělovat body na škále 1-12, to by však odráželo jen pořadí důležitosti, nikoliv její hodnotu. Proto bylo přidělování bodů založeno na hodnotě důležitosti, kterou nesla daná kategorie po zohlednění prostoru, který požadavku byl věnován. Body tedy vycházejí z hodnot zobrazených v grafu č. 17. Z těchto přidělovaných bodů získalo každé médium takovou část, která odpovídala procentuálnímu splnění konkrétního požadavku. Získané body byly sečteny a při zjištění, který titul měl vyšší počet bodů, bylo také možné určit, který titul více odpovídal požadavkům KSČ na obsah uveřejňovaných článků.

¹⁰⁸ Míra by nebyla zcela stejná, protože je nutné počítat s tím, že některý požadavek mohl být splněn i vícekrát, ovšem na základě rozboru článků bylo zjištěno, že by toto opakované splnění neodpovídalo nárůstu počtu článků.

11.2 Míra plnění konkrétních požadavků

Nyní bude představena celková míra plnění konkrétních požadavků. Pro přehlednost budou poté rozděleny na všeobecné a vztahující se přímo k informování o zemědělské oblasti.

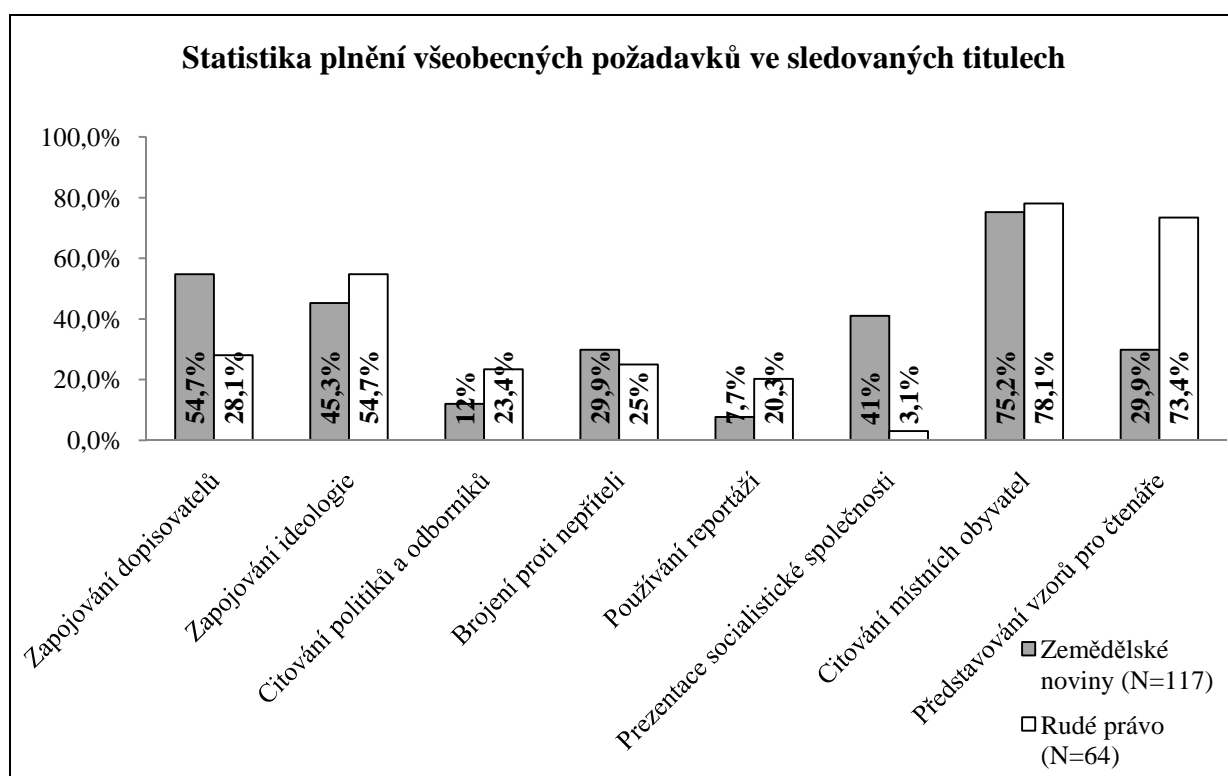
Graf č. 19: Celková statistika plnění požadavků ve sledovaných titulech

Při pohledu na celkovou statistiku plnění požadavků na články o *zemědělské kolektivizaci* se jasně ukazuje, že oba tituly se v míře plnění liší. To odporuje aplikaci tvrzení uvedených v kapitole věnované mediálnímu kontextu, kde se hovoří o unifikaci obsahů a malé rozmanitosti napříč tiskem, i na oblast plnění požadavků. Zatímco v některých požadavcích je míra plnění přibližně stejná, např. u Citování místních obyvatel a Brojení proti nepříteli, u většiny je rozdíl v plnění kolem 10 %. Mnohdy však činí i dvacet a více procent,

jak je to patrné např. u požadavku Zapojování dopisovatelů, který byl přitom vyhodnocen jako nejdůležitější požadavek daného období. Týká se to ovšem i Prezentace socialistické společnosti, kde je rozdíl v míře plnění téměř 38 %. Přes tvrzení o unifikaci obsahů a přítomnost cenzora v každé redakci se tedy musely projevit individuální charakteristiky zaměstnanců redakce i přítomných pracovníků cenzury. Už v této fázi analýzy je tedy zřejmé, že oba tituly neplnily požadavky ve stejné míře a bude možné stanovit, který z nich je naplňoval do větší míry.

Graf č. 20: Statistika plnění všeobecných požadavků ve sledovaných titulech

Ze zpracovaných dat vyplynulo, že nejvyšší míru plnění z této skupiny požadavků mělo Citování místních lidí. Na tomto výsledku se podepsalo také nastavení metodiky, kdy za citování místních bylo považováno i otištění dopisu čtenáře, protože ti nejen plnili roli regionálních zpravodajů, ale také psali o svých postřezích a starostech či naopak dávali ostatním rady, takže se jednalo o naplnění požadavku tak, jak byl operacionalizován. U této kategorie je také nejmenší rozdíl v míře plnění, takže i přes výrazný nedostatek reportážních textů (zejména u *Zemědělských novin*) se díky čtenářským dopisům dostávali ke slovu řadoví občané Československa a zemědělci. Protože bylo ale právě vysvětleno, jakým způsobem

bylo dosaženo takto vysoké míry plnění, lze jednoznačně prohlásit, že samotní redaktoři se o život obyvatel příliš nezajímali či neměli možnost zajímat.

Přibližně polovina analyzovaných textů v obou titulech v sobě měla zapojenu *ideologii*, přičemž je známo, že *Svaz* a tedy i KSC neustále kritizovaly její nedostatek. Z toho vyplývá, že byla žádána ještě větší míra *ideologického* působení, než bylo tehdejších přibližně 50 %. Případně se potvrdilo podezření zmíněné v úvodu této práce, tedy že kritika týkající se dané oblasti neodrážela skutečný stav uveřejňovaných článků, ale byla uváděna pouze jako motivace k pokračování v tomto působení.¹⁰⁹

Přestože bylo často zdůrazňováno, že by v novinách měli být citováni politici a další prověřené autority, ukázalo se, že Citování politiků a odborníků dosahovalo nejnižší úrovně v této skupině požadavků a celkově bylo druhým nejméně plněným požadavkem, který se vyskytnul v této analýze. Není však pochyb, že by novináři neměli dostatek tiskových materiálů a prohlášení, které mohli použít k získání citací zejména politiků. Důvody pro takto nízkou míru plnění je tedy třeba hledat jinde: buďto novináři tato prohlášení odmítali otiskovat, nebo na citace neměli dostatek prostoru v článcích, anebo neměli tolik možností získat jiné citace než ty, které byly uvedeny v oficiálních materiálech. Už ve výchozí bakalářské práci se totiž objevily stížnosti¹¹⁰ redaktorů týkající se nemožnosti přímého setkání s politiky. (Bartalosová 2012: 57)

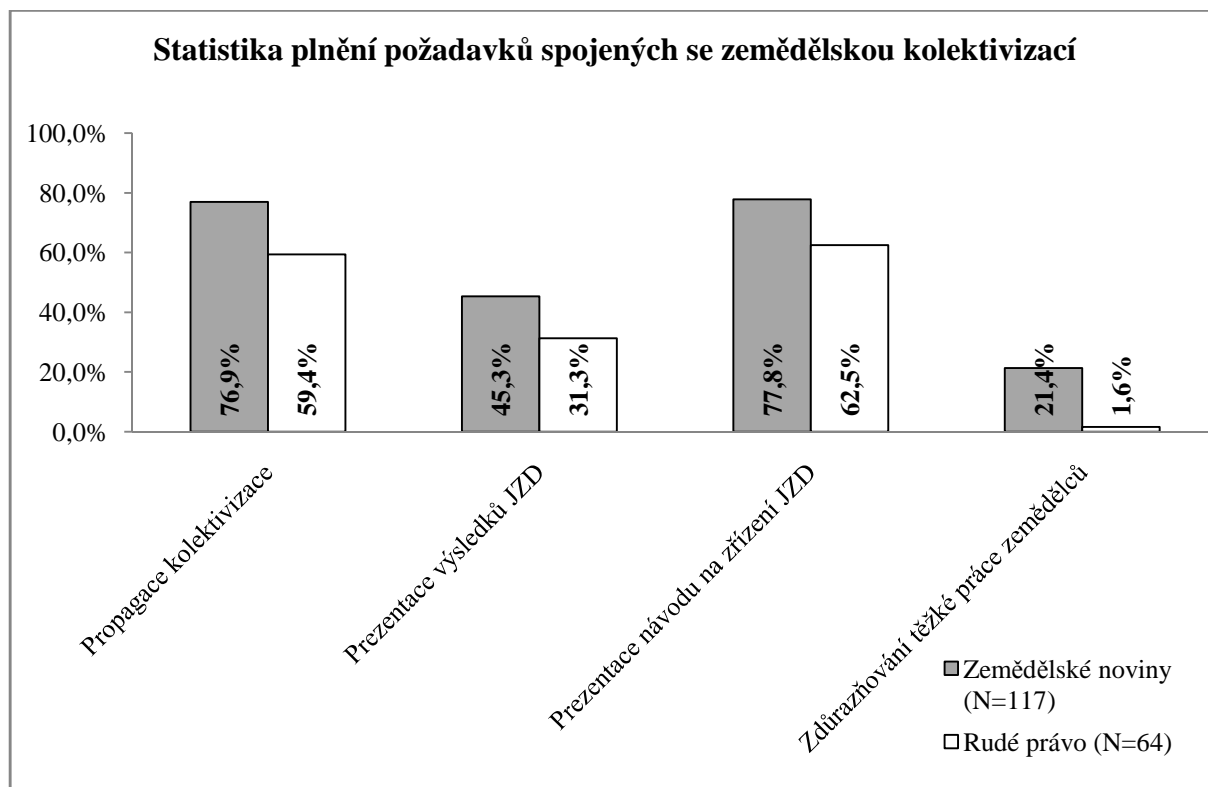
Nízké míry plnění dosahoval také požadavek na přinášení reportáží, který neplnily zejména *Zemědělské noviny*. Vyšší míra plnění u *Rudého práva* však byla splněna hlavně zásluhou korespondentů. *Svaz* často vyčítal svým členům, že neopouští redakci a pracují tzv. od stolu, ovšem s ohledem na skutečnost, že oba sledované tituly vycházely celostátně, by bylo obtížné dosáhnout lepšího výsledku, zvláště s ohledem na to, že během sledovaného období se *zemědělské kolektivizaci* nedostalo až tolik prostoru (viz výše). Proto je možné, že redakce nevysílaly redaktory na reportáže, aby ušetřily náklady na cestu i práci redaktora, vzhledem k tomu, že samotná tematika se netěšila příliš velkému prostoru v tisku.

¹⁰⁹ O už tak výrazném podílu ideologických materiálů přitom mluví také odborná literatura, srovnej např. Končelík, Večeřa, Orság 2010: 149.

¹¹⁰ „K společnému obědu, kde spolu s hosty seděl bezpočet ‘zástupců zástupců’, novináři přizváni ovšem nebyli. Aby se však neřeklo, bylo jim těžko přijatelným způsobem nabídnuto, aby poobědvali v jiné místnosti s šoféry ‘zástupců’.“ Novinář? Co je to? *Československý novinář*. 1956. s. 214-217. Článek byl sice otištěn až po ukončení první fáze zemědělské kolektivizace, ovšem dá se předpokládat, že pokud se text dostal do Československého novináře, který byl řízen komunisty, musel pramenit z dlouhodobé zkušenosti novinářů. Nejedná se přitom o jedinou ukázkou ilustrující tento způsob zacházení s novináři.

U požadavku na zapojování dopisovatelů lze vidět výraznější rozdíl v jeho plnění, což je dáno zaměřením sledovaných médií. Je totiž logické, že u specializovaného titulu bylo otištěno více dopisovatelských článků o *kolektivizaci* než u všeobecného. Na druhé straně *Rudé právo* tento „nedostatek“ nahrazovalo zapojováním korespondentů.

Graf č. 21: Statistika plnění požadavků spojených se zemědělskou kolektivizací

V případě požadavků spojených přímo s tématem *zemědělské kolektivizace* dosahovaly až na jednu výjimku články vysoké míry jejich plnění. Z grafu je patrné, že tisk sloužil účelům propagace a přesvědčovací kampaně. Čtenářům byla *kolektivizace* předkládána prostřednictvím pozitivních zkušeností zemědělců, skrze prezentování informací o zlepšení hospodářských výsledků po vstupu do JZD a v článcích nechyběly ani informace, které přibližovaly celý proces založení družstva, případně vstupu do družstva již existujícího. Právě informování o celém procesu (Prezentace návodu na zřízení JZD) bylo nejvíce naplňovaným požadavkem a je možné říci, že to souvisí s jeho nejsnazší splnitelností. Protože již bylo dokázáno, že novináři místo *ideologického* působení přinášeli spíše faktické informace, než aby je komentovali v duchu socialistického *ideologie*, bylo pro ně obtížnější *kolektivizaci* přímo propagovat (i když je z grafu zřejmé, že se jim to přesto dařilo ve velmi vysoké míře).

V teoretické části je navíc uvedeno, že ve skutečnosti se po hospodářské stránce družstvům nedařilo více než jednotlivým rolníkům dohromady, takže je možné, že pozitivní výsledky hospodaření družstev nebyly tak časté, aby bylo možné o nich zpravovat častěji. Není přitom možné očekávat, že by bylo možné tento požadavek naplnit informováním o špatných hospodářských výsledcích. Tyto informace by se nedostaly přes cenzory v redakcích a nejspíše byly zastaveny už prostřednictvím autocenzury samotných novinářů (pokud se k nim vůbec tyto informace dostaly).

Nejméně byl z této skupiny i celkově naplňován požadavek oceňovat zemědělce jako těžce pracující část společnosti, což mělo sloužit jako uznání jejich úsilí připomínáním, že si novináři i politici jsou jeho práce vědomi. Na tento požadavek nebyl kladen takový důraz ani v *Československém novináři* a nejspíše sloužil jako vcelku finančně nenáročné ocenění práce v zemědělství (stejně byli oceňováni a vyzdvihovali např. horníci). Potřeba tohoto zdůrazňování však mohla odrážet také skutečnost, že se vznikem JZD se zhoršilo zásobování měst potravinami, což negativně ovlivňovalo vztah mezi městskými a venkovskými obyvateli. Toto připomínání náročné práce zemědělců tedy mohlo sloužit jako jistá forma omluvy zásobovacího výpadku a způsob, jak tyto zhoršující se vztahy napravit.

Potvrdila se tedy hypotéza *H10: Reprezentace kolektivizace v denících neodpovídala požadavkům KSČ*. Sledované tituly skutečně neplnily všechny požadavky kladené KSČ v dostatečné míře. Alespoň z 50 % došlo u obou titulů k naplnění požadavku na propagaci *kolektivizace*, prezentování výsledků JZD a citování místních obyvatel, přičemž pouze *Citování místních* splnily oba deníky v míře vyšší než 75%. *Zemědělské noviny* tuto hranici pak přesáhly ještě v případě propagování *kolektivizace* a prezentace výsledků JZD.

11.3 Vyhodnocení plnění požadavků

Tato tabulka je vyvrcholením celé práce, protože přehledně ukazuje, do jaké míry plnily vybrané deníky požadavky KSČ na mediální obsahy.

Tabulka č. 5: Přehled plnění požadavků analyzovanými tituly

Požadavek	Přidělovaný počet bodů	Míra naplnění požadavku			
		Zemědělské noviny	Získaný počet bodů	Rudé právo	Získaný počet bodů
Zapojování dopisovatelů	85	54,7 %	46,5	28,1 %	23,9
Zapojování ideologie	79	45,3 %	35,8	54,7 %	43,2
Citování politiků a odborníků	38	12 %	4,6	23,4%	8,9
Propagace kolektivizace	28	76,9 %	21,5	59,4 %	16,6
Prezentace výsledků JZD	25	45,3 %	11,3	31,3 %	7,8
Brojení proti nepříteli	21	29,9 %	6,3	25 %	5,3
Používání reportáží	16	7,7 %	1,2	20,3 %	3,2
Prezentace socialistické společnosti	15	41 %	6,2	3,1 %	0,5
Citování místních obyvatel	10	75,2 %	7,5	78,1 %	7,8
Prezentace návodu na zřízení JZD	8	77,8 %	6,2	62,5 %	5
Představování vzorů pro čtenáře	8	29,9 %	2,4	73,4 %	5,9
Zdůrazňování těžké práce zemědělců	3	21,4 %	0,6	1,6 %	0
celkem získáno bodů			150,1		128,1

Červeně jsou zvýrazněny vyšší hodnoty.

Přestože *Rudé právo* bylo ústředním orgánem KSČ a je mu přisuzováno výsadní postavení v rámci tištěných médií v 2. polovině 20. století (viz Mediální kontext), nenaplnil tento titul zcela požadavky, které na něj byly kladeny. Navíc ani nevynikal nad ostatními listy sledovaného období, protože minimálně *Zemědělské noviny* požadavky KSČ splňovaly do vyšší míry. Převaha tohoto titulu v plnění požadavků se projevila v počtu kategorií požadavků, ve kterých *Zemědělské noviny* dosáhly větší míry naplnění (*Zemědělské noviny* 7 kategorií, *Rudé právo* 5), v průměrné hodnotě míry naplnění požadavků (*Zemědělské noviny* 43,1 %, *Rudé právo* 38,4 %), ani v použitém počtu vyhodnocení. I při použití tří rozdílných metodik pro posouzení míry naplňování požadavků tedy vyplývá jediný a jednoznačný závěr: obsah *Zemědělských novin* více odpovídal představám komunistické strany. Hypotéza H11: *Rudé právo* jakožto hlavní titul KSČ bude do větší míry naplňovat požadavky na informování o zemědělské kolektivizaci tedy zůstala nenaplněna. Přes své postavení v rámci hromadných sdělovacích prostředků nedosáhlo *Rudé právo* takové míry plnění požadavků jako *Zemědělské noviny*.

11.4 Shrnutí

Podkapitola shrne výsledky analýzy vyhodnocující míru plnění požadavků na články v *Zemědělských novinách* a v *Rudém právu*, čímž současně zodpoví výzkumnou otázku VO3: *Odpovídá reprezentace zemědělské kolektivizace způsobu reprezentace požadované od KSČ?* a VO4: *Který ze sledovaných deníků více odpovídá požadavkům KSČ na obsah článků o zemědělské kolektivizaci?*

Závěrečnou částí této práce bylo určení titulu, který více odpovídal nárokům KSČ na informování o *zemědělské kolektivizaci* s ambicí možnosti zobecnění tohoto výsledku i na jiná témata.

Jednoznačně bylo zjištěno, že tituly naplňovaly požadavky v různé míře, proto není v tomto aspektu možné souhlasit s kritikou KSČ na adresu podle ní zcela unifikovaných mediálních obsahů. U některých požadavků bylo skutečně prokázáno, že byly plněny přibližně ve stejné míře, např. v případě citování místních obyvatel nebo odsuzování vesnických boháčů, mnohdy se však tyto míry liší. Přičemž je logické, že pokud jeden titul požadavek naplnil ve výrazně větší míře, i druhý titul mohl tohoto výsledku dosáhnout, protože mu v tom nebránila žádná institucionální překážka a záleželo spíše na faktorech v rovině individuálních redaktorů a redakcí.

Nejvíce oba tituly naplnily požadavek Citování místních obyvatel, k čemuž jim dopomohlo zejména zapojování dopisů čtenářů. Samotní redaktori se životu zemědělců minimálně v kontextu průběhu *zemědělské kolektivizace* příliš nevěnovali. Zapojení *ideologie* obsahovala přibližně polovina zkoumaných článků, protože však *Československý novinář* stále znovu otiskoval články žádající ještě větší míru *ideologického* působení, KSČ buďto s tímto procentem nebyla spokojená, nebo nechtěla, aby novináři v zapojování *ideologie* polevili.

Obecně lze prohlásit, že obě média se se stejným nasazením zhostila své role propagátora *zemědělské kolektivizace*, protože požadavky přímo s ní spojené naplňovala přibližně ve stejné výši. Protože však v oblasti tzv. všeobecných požadavků kladených na uveřejňované zprávy dosahovaly většího procentuálního naplnění *Zemědělské noviny*, nezbyvá než říct, že *Rudé právo* po obsahové stránce nemělo tak výsadní postavení, jakému se těšilo ze své institucionální role.

Při analýze obou titulů bylo pouze sedmkrát zachyceno, že by požadavek byl naplněn alespoň z 50 % (čtyřikrát u *Zemědělských novin*, třikrát v případě *Rudého práva*), což při dvakrát dvanácti kategoriích není ani jedna třetina. Vysvětlením tohoto jevu v době, kdy v každé redakci i tiskárně byl přítomen pověřenec cenzurní instituce, může být prohlášení, že média prokazatelně podléhala v 50. letech minulého století cenzuře, která omezovala, co se do tisku dostat nemohlo. Nebylo však zřejmě možné, případně příliš efektivní, jim nakázat, co naopak otiskovat mají. Pokud však cílem práce bylo určit, který ze sledovaných titulů více odpovídal požadavkům KSČ, jsou to *Zemědělské noviny*, které přitom dosahovaly průměrné míry naplnění požadavků pouze 41 %.

Rozdělením požadavků na všeobecné a spojené s *kolektivizací* umožňuje také vyřknout hypotézu o míře plnění požadavků i v případech informování o jiných tématech. Pokud byla skutečně *zemědělská kolektivizace* natolik významným tématem, dá se předpokládat, že články o ní podléhaly nejpřísnější kontrole. Přesto míra plnění těchto všeobecných požadavků u ní činila průměrně 37 % v případě *Zemědělských novin* a 38,2 % u *Rudého práva*. Dá se tedy očekávat, že jiná témata by dosahovala míry plnění ještě nižší, případně by se ukázal opak, což by potvrdilo, že *kolektivizace* byla pouze prezentována jako důležité téma, ale přesto kvalita zpravování o ní požadovaná KSČ tuto důležitost neodrážela.

12. Nedostatky použité metodiky a nezachytitelné jevy

Samotná analýza odhalila některé nedostatky spojené s metodou a metodikou použitými v této práci. Hlavní omezení spočívá ve způsobu výběru článků o *zemědělské kolektivizaci*. Přestože byly do analýzy zařazeny všechny zprávy, které se jí explicitně týkaly, nelze popřít, že např. uveřejňované zprávy o výsledcích hospodaření již existujících JZD či o jejich jiných úspěších také ovlivňovaly obraz *kolektivizace* v myslích čtenářů. Do výzkumu však tyto články zařazeny nebyly, protože jak bylo napsáno výše, výsledky analýzy daných článků by byly velmi spekulativní. Za velmi subjektivní a tudíž vyřazené z analýzy bylo označeno také implicitní hodnocení *kolektivizace*, respektive hodnocení subjektů témat týkajících se *kolektivizace*.

Obdobné omezení je potřeba si připustit i v případě výběru článků o požadavcích na novináře, ze kterých byly vyřazeny např. medailonky současných i bývalých novinářů, přestože se v nich setkávalo uvádění kvalit těchto osob a současně jejich vyzdvihování jako výborných novinářů a vzorů pro ostatní. Pokud nebylo explicitně uvedeno, že daná vlastnost či činnost je vyžadována také od ostatních novinářů, článek nebyl do analýzy zařazen, přestože implicitně to redaktoři jako požadavek jistě vnímat mohli.

Obsahová analýza také nedokázala zachytit kontext článků vyplývající z jejich umístění mezi jinými zprávami. Například *Rudé právo* 25. 9. 1951 otisklo článek *Proč jsem vstoupil do JZD* mezi články informující o rychlejším průběhu sklizně za pomoci traktorů a další techniky, kterou si mohla dovolit pouze větší družstva, a také k článku k podprůměrné míře výkupu v některých okresech. U těchto okresů přitom bylo zmíněno, že nemají vysoký podíl JZD. Čtenáři se přitom během čtení těchto tematicky spojených článků vytváří v myslí konotace a souvislosti, které není možné postihnout *obsahovou analýzou*. Nezachytitelná je také významnost článku daná relativním prostorem, který mu byl věnován v porovnání s jinými články otištěnými na stejné straně. Obdobné vazby přitom mohly vznikat také v myslích čtenářů *Československého novináře*.

13. Závěr

Cílem této práce bylo popsat *zemědělskou kolektivizaci* v denících *Zemědělské noviny* a *Rudé právo* a následně srovnat články o ní s požadavky, které na média kladla KSČ prostřednictvím *Svazu československých novinářů*. Protože se jedná o první podobný výzkum v českém, případně československém kontextu, význam práce spočívá nejen v ověření plnění těchto požadavků, ale také ve stanovení, jakou skladbu tyto požadavky měly.

V práci se podařilo otestovat platnost všech hypotéz a také byly zodpovězeny veškeré výzkumné otázky. Lze tedy považovat cíl práce za splněný, přestože výsledky analýzy se liší od výsledků očekávaných na základě znalosti literatury týkající se dějin mediálních a obecných.

Přestože zrušení soukromého zemědělství u nás a jeho nahrazení kolektivním způsobem hospodaření bylo jednou z hlavních priorit 50. let minulého století, média o tématu uveřejnila nízký počet článků a více se věnovala informování o hospodaření v již existujících družstvech. Význam *zemědělské kolektivizace* neodrážel ani původ zpráv o ní, protože zejména na počátku celého procesu o něm v případě *Zemědělských novin* informovali převážně dopisovatelé, zatímco pozornost redaktorů se ke *kolektivizaci* obrátila až později. *Rudé právo* dopisovatele využívalo minimálně a v prvních měsících kolektivizace téma nerefletovalo vůbec. Postupný nárůst důležitosti tématu odrážel také posun článků o něm v rámci listu. Až od roku 1952 se téma objevovalo převážně na titulních stranách, do té doby se vyskytovalo spíše na vnitřních stranách novin, případně dokonce v rubrice určené čtenářským dopisům.

Při rekonstrukci mediálního reprezentace *zemědělské kolektivizace* bylo potvrzeno, že do *mediální agendy* se nedostaly informace, které by mohly poškodit obraz jak tohoto procesu, tak také KSČ, která jej na území Československa prosazovala. To dokládá absence některých témat, ale také kontexty, ve kterých se identifikovaná témata v médiích vyskytovala. Nejčastějším tématem u obou sledovaných titulů byl Vstup do JZD, v míře zastoupení ostatních témat se však deníky lišily, což bylo odrazem zaměření se na jiný typ publika.

Průběh informování o *zemědělské kolektivizaci* koreloval s cyklem zemědělských prací, nejvíce se téma v novinách objevovalo před začátkem setby a poté po žních, což byla podle médií hlavní období vstupu do JZD. Propagace *kolektivizace* v médiích tedy bylo

přizpůsobená potřebám zemědělců, protože z praktického hlediska byly tyto části roku pro vstup do družstva, případně pro jeho založení, ekonomicky nejvýhodnější.

Spíše praktické zaměření prezentace *kolektivizace* ve sledovaných titulech také odrážela převaha organizačního a ekonomického *rámování*, kdežto politické či společenské *rámování* bylo použito jen minimálně. Novináři tedy upřednostnili zdůrazňování materiálních aspektů *kolektivizace* na úkor těch ideových.

Pro účely srovnání způsobu informování o *zemědělské kolektivizaci* s představou, jakou o tomto informování měla KSČ, byla provedena analýza požadavků, které na tuto tematiku politická moc kladla. Bylo přitom zjištěno celkem 12 požadavků, které musely články podle KSČ a *Svazu československých novinářů* plnit a jejichž plnění zároveň bylo možné v současnosti ověřit. Dvě třetiny z nich byly určeny všem uveřejňovaným článkům, poslední třetina se týkala pouze informování o zemědělské oblasti. Těchto 8 všeobecných požadavků tedy může posloužit k jiným analýzám, ať již v původním množství, případně doplněné o další, zjištěné zaměřením na jinou tematickou skupinu článků.

Největší důraz přitom *Svaz* kladl zejména na využívání dopisovatelských příspěvků a propojování faktických informací s jejich komentováním v kontextu komunistické *ideologie*. Právě nedostatek zapojování *ideologie* byl jednou z nejvýraznějších výtek, které podle výchozí bakalářské práce *Svaz československých novinářů* adresoval redaktorům. *Ideologie* byla v této analýze identifikována přibližně v polovině textů. Buďto tedy politické vedení požadovalo vyšší než 50% zapojování *ideologie* do zpravodajství, nebo tato kritika neodrážela obsah uveřejňovaných článků a opakováním dané výtky v profesním periodiku chtěla přimět novináře k vytrvání v této činnosti. To vede autorku této práce k teorii, že reflexe novinářského povolání v *Československém novináři* v 50. letech 20. století neodrážela skutečný stav mediálních obsahů a práce redaktorů.¹¹¹ KSČ zřejmě nezakládala svou kritiku vůči podobě tehdejšího tisku na jeho analýze, což vyplývá z toho, že kvantitativně bylo ověřeno zapojování *ideologie* do zpravodajských textů, přičemž byla zaznamenána přibližně v polovině z nich.

V závěrečné části práce bylo posuzováno, do jaké míry byly naplňovány požadavky kladené v KSČ v uveřejňovaných člancích. Přes výchozí domněnku, že *Rudé právo* jakožto ústřední tiskový orgán této strany bude do vyšší míry reflektovat její představy o způsobu informování, se tento předpoklad nepotvrdil. U článků otištěných v *Zemědělských novinách*

¹¹¹ Tato reflexe byla tématem výchozí bakalářské práce.

byl identifikován vyšší podíl naplňování předkládaných požadavků. Přičemž i tento titul, i když byl v daném aspektu úspěšnější než *Rudé právo* (jež se těšilo výsadnímu postavení mezi tištěnými médii), dosahoval průměrné míry plnění pouhých 41 %.

Celkově tedy práce ukázala, že obsahy uveřejňované ve sledovaných denících odpovídaly potřebám propagandy *zemědělské kolektivizace* a také podmínkám tehdy platné cenzury, protože se do článků nedostávaly informace, jejichž zveřejnění by poškodilo obraz probíhající *kolektivizace*. Cenzurní systém tak efektivně dohlížel na bezzávadnost uveřejňovaných článků, ze strany *Svazu československých novinářů* však nedocházelo k dostatečnému a efektivnímu ovlivňování mediálních obsahů. Nebyl totiž úspěšný ve vynucování zapojování diktovaných požadavků, které měly být v člancích plněny.

Při zobecnění i na jiná témata se nabízí tvrzení, že přes formální podřízení médií i novinářů československý tisk v první polovině 50. let minulého století obsahově neodpovídal představě, kterou o něm KSČ měla a kterou se snažila prosazovat. Přestože tedy novináři podléhali cenzuře a nemohli svobodně některé uveřejnit informace pouze na základě vlastního uvážení, tato práce dokázala, že měli možnost alespoň opomíjet a nedodržovat některé požadavky kladené na formální stránku uveřejňovaných článků.

14. Prameny

Československý novinář: časopis sv. Československých novinářů. květen 1949 - březen 1953.

Jak má vypadat redakční plán. *Československý novinář*. č. 5, s. 4-5. 1949.

K naléhavým otázkám zlepšení novinářské práce. *Československý novinář*. 1951, č. 1, s. 10-11.

Neustále upevňovat svazek dělníků a rolníků - přední úkol tisku. *Československý novinář*. 1953, č. 11, s. 312.

Novinář? Co je to? *Československý novinář*. 1956. s. 214-217.

Nový časopis. *Československý novinář: Časopis Svazu československých novinářů*. 1949, č. 1., s. 3.

Protokol o 9. veřejném slyšení Senátu na téma: „Právní posouzení vyhánění zemědělských rodin z půdy v 50. letech minulého století konaném dne 28. listopadu 2006 od 10.00 hodin v Jednacím sále Valdštejnského paláce. Senát Parlamentu ČR. Praha 2006, příloha č. 2.

Rudé právo: ústřední orgán Komunistické strany Československa. 24. 2. 1949 - 6. 3. 1953.

Ústavní zákon 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948.

Zákon č. 231/1948 Sb. z. a n., na ochranu lidově demokratické republiky.

Zákon č. 69 Sb. z 23. února 1949 o jednotných zemědělských družstvech.

Zákon 184/1950 Sb. a n., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, ze dne 20. prosince 1950.

Za pravdu a socialismus. *Československý novinář*. 1949. č. 10-11.

Zapomněli jsme už být novináři? *Československý novinář*. 1956. s. 49-50.

Zemědělské noviny: *list Jednotného svazu českých zemědělců*. 24. 2. 1949 - 6. 3. 1953.

15. Literatura

BARTALOSOVÁ, Věra. *Dobová reflexe novinářského povolání v časopise Československý novinář v 50. letech 20. století*. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Petr Orság.

BECKER, Leeb a MCCOMBS, Maxwell. The role of the press in the determining voter reactions to presidential primaries. *Human Communication Research*, č. 4. s. 301-307. 1978.

BĚLINA, Pavel et al. *Dějiny země Koruny české. II., Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Vyd. 9. Praha: Paseka, 2003. 328 s. ISBN 80-7185-606-1.

BEDNAŘÍK, Petr. Český tisk v letech 1945-1948. In: KONČELÍK, Jakub, KÖPPLOVÁ, Barbara, PRÁZOVÁ, Irena, VYKOUKAL, Jiří. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii: Média, Teritoriální studia*. Praha: Matfyzpress, 2004, s. 132-144. ISBN 80-86732-35-5.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BEDNAŘÍK, Petr a CEBE, Jan. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 53-56. ISSN 0036-5351.

BERGER, Peter L. a LUCKMANN, Thomas. Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1

BLAŽEK, Petr, ed. a KUBÁLEK, Michal, ed. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008. 359 s. ISBN 978-80-7363-226-7.

BUREŠOVÁ, Jana. Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 109-118. ISBN 978-80-7363-226-7.

- ENTMAN, Robert M. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 1993. roč. 43, č. 4, str. 51-58.
- FORMÁNKOVÁ, Pavlína. Kampaň proti „americkému brouku“ a její politické souvislosti. *Paměť a dějiny*. 2008, č. 1, s. 22-38.
- FORMÁNKOVÁ, Pavlína. „Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!“. *Paměť a dějiny*. 2007, č. 1, s. 20-41.
- GALTUNG, Johan, RUGE, Mari H. The Structure of Foreign News. In: *Journal of Foreign News*. 1965, roč. 2, č. 1. s. 64–91. 1965.
- GOFFMAN, Erving. *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. New York: Harper & Row. 1974.
- GROMAN, Martin. Řízení československých médií v 50. letech 20. století. *Sborník Národního muzea v Praze: Řada C - literární historie*. 2008, roč. 53, 1-4, s. 57-63. ISSN 0036-5351.
- JAROŠ, Jan a Petr KOPAL. Neobyčejná léta - obyčejná propaganda. *Paměť a dějiny*. 2012, 1., s. 84-90.
- JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyšehrad, Praha 2008.
- HALL, Stuart, Criecher, C., Jeferson, T. et. al. *Policing the Crisis*. New York: Macmillan. 1978. ISBN 0333220617.
- HUDEC, Vladimír. *Úvod do teorie žurnalistiky: Vysokoškol. učeb.* Vyd. 1. Praha, 1982.
- KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 183 s. ISBN 8085270382.
- KNAPÍK, Jiří a Franc, Martin. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv. Šťastné zítřky; sv. 5. ISBN 978-80-200-2019-2.
- KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

KÖPPLOVÁ, Barbara, Jitka KRYŠPÍNOVÁ, Petr BEDNAŘÍK, Lenka ČABELOVÁ a Václav MORAVEC. Dějiny českých médií v datech : rozhlas, televize, mediální právo. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 461 s. ISBN 8024606321.

KRIPPENDORFF, Klaus. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. 2. dopl. vyd. Thousand Oaks: Sage, 2004. ISBN 0-7619-1544-3.

KRSEK, Ivo. Hegemonie. In: *Revue pro média*. Časopis pro kritickou reflexi médií. Brno: HOST. 2005. roč. 5, č. 11. s. 51. ISSN 1214-7494.

LIPPMANN, Walter. *Public Opinion*. New York: Maxmillan, 1922. ISBN 1-56000-999-3.

MARX, Karl; ENGELS, Friedrich. *Německá ideologie I. Feuerbach. Protiklad materialistického a idealistického nazírání*. Praha, 1952. Svoboda. 95 s.

MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 251 s. ISBN 978-80-7367-591-2.

MCCOMBS, M., REYNOLDS, A. News Influence on Our Pictures of the World. In: BRYANT, W. J., ZILLMANN, D. *Media Effects. Advances in Theory and Research*. 2nd ed. Mahwah (NJ): Lawrence Erlbaum Associates. 2002. s.1–19.

MCCOMBS, Maxwell, GHANEM, Salma. The convergence of agenda setting and framing. In: REESE, Stephen, GANDY, Oscar, GRANT, August. *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Taylor & Francis. 2001.416 s.

PÁTEK, Zdeněk. K otázce specifických rysů v kolektivizaci venkova. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 190-195. ISBN 978-80-7363-226-7.

PERNES, Jiří. Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 77-87. ISBN 978-80-7363-226-7.

PŠENIČKOVÁ, Jana, ed. *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD - 1945 - 1954*. Vyd. 1. Praha: Státní ústřední archiv, 2003 - 2008. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze.

REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.

RUML, Václav. Kulacká matematika: Kolektivizace zemědělství v dobových karikaturách. *Paměť a dějiny*. 2012, č. 1, s. 55-60.

RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-7363-226-7.

SCHEUFELE, Dietram, TEWKSBURY, David. Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. *Journal of Communication*, roč. 57, č. 1, s. 9-20. 2007.

SCHERER, Helmut: Úvod do metody obsahové analýzy. In: SCHULZ, Winfried. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998. 134 s. ISBN 80-7184-548-5.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Mediální konstrukce reality - reprezentace druhých. In FORET, Martin; LAPČÍK, Marek; ORSÁG, Petr. *Média dnes : Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 431. ISBN 978-80-244-2023-3.

SLINTÁK, Petr. Hauři a perestrojka: Slušovické JZD jako inspirace přestavbového filmu. *Paměť a dějiny*. 2012, č. 1, s. 42-54.

ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 131 s. Politologická řada; č. 12. ISBN 80-85959-94-1

ŠIKULA, Martin: Vesnické noviny a satirický obraz kolektivizace 50. let 20. století v moravských okresech severozápadního Horácka (Otevření problematiky výzkumu tzv. vesnických novin na příkladu politicky podmíněné prezentace lidového humoru). In *Západní Morava. Vlastivědný sborník*. Ročník XV (2011), s. 110-137.

TRAMPOTA, Tomáš. Mediální agenda. In: ŠKODOVÁ, Markéta, ed. *Agenda setting : teoretické přístupy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, 978-80-7330-151-4.

TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. 191 s. ISBN 80-7367-096-8.

URBAN, Jiří. Vyhnanice a jejich role v počátcích kolektivizace. *Paměť a dějiny*. 2012, 1., s. 23-41.

VAN DIJK, Teun. *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE. 1998. 365 s. ISBN 0 7619 5654 9.

VOLEK, Jaromír a JIRÁK, Jan. Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů. *Mediální studia*. 2006, č. 1, s. 21-38. ISSN 1801-9978.

16. Seznam grafů a tabulek

Graf č. 1: Procentuální rozložení článků o zemědělské kolektivizaci v jednotlivých letech....	42
Graf č. 2: Procentuální rozložení článků o zemědělské kolektivizaci v jednotlivých měsících.....	44
Graf č. 3: Způsob rámování zemědělské kolektivizace.....	45
Graf č. 4: Způsob rámování zemědělské kolektivizace v jednotlivých letech.....	47
Graf č. 5: Zastoupení jednotlivých kategorických kategorií.....	48
Tabulka č. 1: Přehled pořadí témat v jednotlivých titulech.....	51
Tabulka č. 2: Nejčastější témata v jednotlivých letech.....	53
Graf č. 6: Kontext tematických výpovědí.....	55
Graf č. 7: Kontext jednotlivých témat spojených s kolektivizací (1. část).....	56
Graf č. 8: Kontext jednotlivých témat spojených s kolektivizací (2. část).....	57
Graf č. 9: Kontext jednotlivých témat spojených s kolektivizací (3. část).....	59
Graf č. 10: Přítomnost ideologie v člancích o kolektivizaci.....	60
Graf č. 11: Vývoj přítomnosti ideologie v člancích o zemědělské kolektivizaci.....	61
Graf č. 12: Umístění článků o zemědělské kolektivizaci.....	63
Tabulka č. 3: Umístění článků o kolektivizaci v titulu.....	64
Graf č. 13: Autoři článků o zemědělské kolektivizaci.....	65
Graf č. 14: Počet článků s požadavky v letech 1949 - 1953 (N=78).....	75
Graf č. 15: Počet výpovědí o požadavcích v letech 1949 - 1953 (N=148).....	77
Graf č. 16: Požadavky podle četnosti výskytu (N=148).....	78
Graf č. 17: Požadavky podle jejich důležitosti (N=245).....	79

Graf č. 18: Zastoupení požadavků v jednotlivých letech s přihlédnutím k důležitosti.....	81
Tabulka č. 4: Trojice nejdůležitějších požadavků v jednotlivých letech.....	82
Graf č. 19: Celková statistika plnění požadavků ve sledovaných titulech.....	87
Graf č. 20: Statistika plnění všeobecných požadavků ve sledovaných titulech.....	88
Graf č. 21: Statistka plnění požadavků spojených se zemědělskou kolektivizací.....	90
Tabulka č. 5: Přehled plnění požadavků analyzovanými tituly.....	92

17. Seznam příloh

18.1 Kódovací kniha.....	108
18.2 Absolutní počty analyzovaných článků Rudého práva a Zemědělských novin.....	113
18.3 Zastoupení tematických kategorií obrazu zemědělské kolektivizace.....	114

18. Přílohy

18. 1 Kódovací kniha

Matice dat je pro svůj rozsah pouze na přiloženém CD

Proměnná	Způsob zadání do matice dat
Číslo článku	Číslo článku v analýze
Datum vydání článku	DD.MM.RR
Strana	Číslo strany, na které byl článek uveřejněn
Titulek	Titulek analyzovaného článku
Rozsah	Rozsah článku v cm ²
Přítomnost ideologie	
– ANO	– 1
– NE	– 0
Přítomnost požadavku	
– ANO	– 1
– NE	– 0
Splnění požadavku	
– ANO	– 1
– NE	– 0
Rozměr strany	Plocha strany v cm ²

Médium	Kód
Československý novinář	1
Zemědělské noviny	2
Rudé právo	3

Umístění v titulu	Operacionalizace	Kód
Titulní strana	První strana titulu.	1
Vnitřní část novin	Jiná než první strana titulu a jiná část než rubrika čtenářů.	2
Čtenářská rubrika	Rubrika sloužící k otištění dopisů od čtenářů titulu, graficky oddělená od zbytku strany.	4

Rámec	Operacionalizace	Kód
Politický	Kolektivizace jako krok podporující politické směřování vládnoucí politické strany.	1
Organizační	Kolektivizace jako postup, nezatíženo žádným z ostatních rámců.	2
Společenský	Kolektivizace jako krok směřující k nastolení socialistické společnosti.	3
Ekonomický	Prezentace kolektivizace jako ekonomicky výhodného kroku, přinášejícího materiální výhody pro její účastníky.	4

Důležitost požadavku	Operacionalizace	Kód
Hlavní téma	Téma, jehož plocha tvoří 51% rozsahu článku a více.	3
Rozvíjející téma	Téma, jehož plocha tvoří 16 – 50% rozsahu článku.	2
Okrajové téma	Téma, jehož plocha tvoří 15% rozsahu článku a méně.	1
Absence požadavku	Téma, které se v článku neobjevilo	0

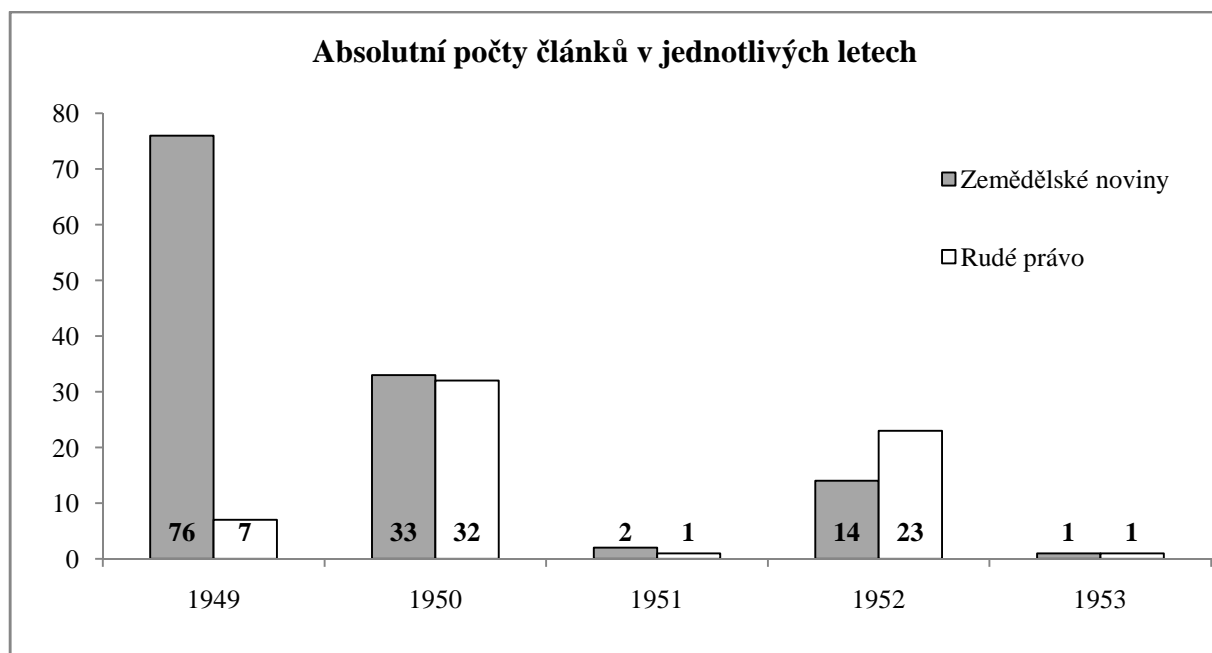
Kontext témat	Operacionalizace	Kód
Pozitivní	Hodnoceno z pohledu subjektu tématu: informace, které budují pozitivní obraz subjektu.	1
Neutrální	Absence hodnocení, prezentace faktických údajů.	0
Negativní	Hodnoceno z pohledu subjektu tématu: informace, které budují negativní obraz subjektu.	5

Téma	Operacionalizace	Kód
Organizace	Zřizování přípravných výborů, průběh kolektivizace, řízení JZD.	1
Technické vybavení	Stroje používané v zemědělství, jejich stav, potřeba.	2
Minulost	Srovnání výhod JZD s dřívějším způsobem hospodaření, připomínání nedostatků v minulosti.	3
Výsledky a soutěžení	Informování o výnosech polí, plnění plánů, soutěžení mezi družstvy.	4
Společnost a kultura	Spojitosť JZD s rozvojem kulturního vyžití na vesnici, rozvoj ideálů socialistické společnosti, vliv JZD na společnost.	5
Vstup do JZD	Vstupy a připojování rolníků k JZD.	6
Pravomoci a kompetence	Vymezení práv a povinností JZD, výsadních pravomocí, legislativa spojená s chodem JZD.	7
Nepřítel na vesnici	Odpůrci JZD, lidé, kteří do něj dosud nevstoupili.	8
Delegace a exkurze	Návštěvy politiků, exkurze, prezentace vzorových JZD.	9
Výhody JZD	Výhody spojené s JZD a společným hospodařením. Prezentace kladných aspektů kolektivizace	10
Věda	Propojení JZD a aplikace nových zemědělských postupů, chemických látek, inovace techniky obdělávání.	11
Personální politika	Počty pracovníků v JZD, počty brigádníků, jejich potřeba a hodnocení.	12
Velikost družstva	Rozsah polí, počet členů jednotlivých JZD, finanční a materiální stav družstva.	13
Plánování v zemědělství	Plány na osev, plány sklizně, pěstované plodiny, výrobní zaměření družstva.	14
Antipropaganda	Výhrady proti kolektivizaci a JZD, upozorňování na nedostatky, projevy odrazující od vstupu.	15
Propagace	Způsob agitace za kolektivizace, agitátoři, hodnocení propagace, formy propagace.	16
Hodnocení kolektivizace	Přehledy JZD v republice, zpětné hodnocení průběhu.	17

Autor zprávy	Operacionalizace	Kód
Redakce	U článku byla uvedena zkratka autora či celé jméno bez dalších informací.	1
Agentura	U článku byla uvedena zkratka tiskové agentury.	2
Dopisovatel	U jména autora článku bylo uvedeno, že se jedná o dopisovatele.	3
Korespondent	Autorem je placený novinář, který není stálým členem redakce.	4
Politik	Autor má u svého jména uvedenu politickou funkci.	5
Odborník	Autor má u svého jména uvedeno jiné než politické nebo novinářské povolání.	6

Požadavek na články	Operacionalizace	Kód
Používání reportáží	Pracovat i mimo redakci, získávat vlastních informací z místa události, přibližovat atmosféry na místě, nespoléhat na zprostředkované informace.	1
Propagace kolektivizace	Zdůrazňovat kladných informací o kolektivizaci, výhody kolektivizace, vést čtenáře k propagaci kolektivizace.	2
Citování místních obyvatel/zemědělců	Citovat místní obyvatele, přibližovat jejich názory a starosti, neopomínat je.	3
Zapojování dopisovatelů	Otiskovat články dopisovatelů, věnovat jim více prostoru v novinách, udržovat s nimi oboustrannou komunikaci, školení dopisovatelů.	4
Prezentace výsledků JZD	Informovat o výsledcích hospodářství, plnění plánů, podporování soutěživosti mezi družstvy.	5
Zdůrazňování těžké práce zemědělců	Oceňovat práci zemědělců, zdůrazňovat jejich úsilí, informovat (městské) obyvatelstvo o pracovním nasazení zemědělců.	6
Prezentace návodu na zřízení a řízení JZD	Ukazovat postup a náležitosti kolektivizace, vysvětlovat je, metody uplatňované v JZD.	7
Brojení proti nepříteli	Prezentovat odpůrců vstupu do JZD v negativním kontextu, označovat je za odpůrce a škůdce, stigmatizovat a vyčleňovat je ze společnosti.	8
Představování vzorů pro čtenáře	Psát o konkrétních úspěšných družstvech/družstevnících, předkládat vzory hodné následování.	9
Prezentace socialistické společnosti	Prezentovat ideální socialistickou společnost, kolektivizace jako zásadní krok při budování socialistické společnosti, odhalovat nefunkčnosti současné společnosti a ukazovat kroky k nápravě.	10
Zapojování ideologie	Propojovat komunistickou ideologii se zpravodajstvím, komentář a výklad faktických informací v souladu s komunistickou ideologií.	11
Citování politiků a odborníků	Citovat politiky, odborníky na ekonomiku a hospodářství.	12

18.2 Absolutní počty analyzovaných článků Rudého práva a Zemědělských novin

18.3 Zastoupení tematických kategorií obrazu zemědělské kolektivizace

